

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Reisikirjeldused
suurima tiraažiga Eesti ajalehtedes
aastal 2010

Bakalaureusetöö

Katre Tatrik

Juhendaja
Vallo Nuust, MA

Tartu
2011

Sisukord

Sissejuhatus	3
I OSA: REISIKIRJELDUSE TEOREETILINE KONTSEPTSIOON	4
1. Reisikirjelduse ajaloost	5
2. Reisikirjelduse definitsioonidest	7
3. Reisikirjelduse autorist	10
4. Reisikirjelduse olemusest ja struktuurist	15
5. Kokkuvõte	20
II OSA REISIKIRJELDUSED SUURIMATES EESTI AJALEHTEDES 2010. AASTAL ...	21
1. Meetod ja valim	21
2. Reisikirjelduste positsioon eestikeelsetes suurima tiraažiga ajalehtedes	25
2.1 Lähemalt lugude liigitamisest	28
2.2 Subjekt	30
3. Traditsiooniliste reisikirjade autoritest	32
4. Avaldatud reisikirjelduste sobitumine teoreetilise kontseptsiooniga	36
4.1 Struktuur	37
4.2 Reisikirjelduste tunnused	44
III OSA: JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	48
1. Vastused uurimisküsimustele	48
1.1 Reisikirjelduse teoreetiline kontseptsioon ja reisikirjelduste sobitumine teooriaga ..	48
1.2 Eesti tegevajakirjanike ja toimetajate nägemus reisikirjeldusest	50
1.3 Traditsioonilise reisikirjelduse positsioon eestikeelsetes ajalehtedes	50
1.4 Traditsiooniliste reisikirjelduste autoritest	51
2. Metoodika ja valimi kriitika	52
Kokkuvõte	54
Summary	56
Kasutatud kirjandus	57
LISAD	59
LISA 1. Kvantitatiivse kontentanalüüsi kodeerimisjuhend	59
LISA 2. Suulised intervjuud	60
2.1 Raul Ranne (Eesti Ekspress)	60
2.2 Rein Sikk (Eesti Päevaleht)	67
2.3 Aigi Viira (Õhtuleht)	74
LISA 3. Kirjalikult vastatud küsimused	81
3.1 Mari Peterson (Maaleht)	81
3.2 Verni Leivak (Postimees)	83

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida Eesti päeva- ja nädalalehtede turismi- ja reisilehekülgi – anda ülevaade neil lehekülgedel avaldatud materjalist ning seejärel keskenduda seal avaldatud reisikirjeldustele. Töö eesmärk on leida vastus küsimustele, millest ja kuidas kirjutatakse viie suurima tiraažiga eestikeelse ajalehe turismi- ja reisikülgedel, sealjuures võetakse fookusesse eelkõige just avaldatud traditsioonilised reisikirjeldused. Seega on nii töö teoreetilises- kui ka analüüsisosas fookuses just reisikirjelduste määratlemine ja selle tunnused, kirjutamisvõtted.

Reisikirjeldusi lähemalt uurima innustas töö autorit eelkõige tõsiasi, et kuigi reisisalaseid kirjutisi leiab nii leheveergudelt kui raamatupoodide riulitelt, siis reisikirjelduste teoreetiline materjal pole sugugi nii laialt levinud, seda eriti Eestis. Seega huvitas töö autorit just reisikirjelduse teooriate tundma õppimine ja selle põhjal ka Eesti suurimates ajalehtedes ilmunud reisilugudest ülevaate saamine.

Käesolev bakalaureusetöö jaguneb kaheks suuremaks osaks. Esimeses osas antakse lühiülevaade eestikeelse reisikirja ajaloost ja peamistest teoreetilistest seisukohtadest. Kusjuures eestikeelne reisikirjelduse kohta käiv värskem teoreetiline materjal, mis antud töös on kasutatud, pärineb 1967. aastast. Kasutatud ingliskeelne teooria pärineb aga viimasest aastakümnest.

Töö teises osas analüüsitakse 2010. aasta viie suurima tiraažiga ajalehtede, milleks on alustades suurimast Postimees, Õhtuleht, Maaleht, Eesti Päevaleht ja Eesti Ekspress, reisilehekülgi ja erilise tähelepanu all on just neil lehekülgedel ilmunud traditsioonilised reisikirjeldused. Analüüsisosa põhiküsimusteks on avaldatud reisikirjelduste sobitumine reisikirjelduse teoreetilise raamistikuga ning millisena näevad reisikirjelduse olemust eelpool mainitud viies suurimas väljaandes töötavad ajakirjanikud ja toimetajad.

Reisilugude analüüsimisel kombineeris töö autor nii kvantitatiivset kontentanalüüsi kui ka kvalitatiivset tekstianalüüsi ning lisaks viis läbi intervjuud professionaalsete ajakirjanikega, kes on reisikirjeldusi ise kirjutanud või toimetanud, et saada praktikute hinnanguid ja kommentaare reisikirjeldust puudutavate oluliste aspektide kohta.

Täna oma juhendajat Vallo Nuusti mitmekülgse abi eest ja Aune Unti soovitude eest.

I OSA: REISIKIRJELDUSE TEOREETILINE KONTSEPTSIOON

Uurides reisikirjeldust kui žanri, selgus, et eestikeelset teoreetilist materjali selle kohta on ilmunud võrdlemisi vähe. Mõnevõrra rohkem leiab teooriat olemusloo kohta, mille alžanr reisikiri iseenesest ongi (Peejel 1961), ent reisikiri eraldi laialdasemat käsitlust ei leia. Seetõttu lähtun reisiajakirjandusest ja sealjuures reisikirjadest ülevaate koostamisel nii eestikeelsest kui ka ingliskeelsest kirjandusest.

Ingliskeelse kirjanduse kasutamist pean õigustatuks ka seetõttu, et lääne ajakirjanduse praktikas pööratakse reisiajakirjandusele ja reisilugudele üldiselt suuremat tähelepanu, kui seda seni Eestis on tehtud. Näiteks on Suurbritannias loodud ühing *British Guild of Travel Writers*, mis esindab reisiajakirjanikke, fotograafe, toimetajaid ja teleaadete tegijaid. Lisaks võib leida mitmeid ingliskeelseid väljaandeid, kuhu on koondatud teatud perioodide parimad reisikirjad või reisilood. Näiteks on traditsiooniks saanud iga-aastane „*Best American Travel Writing*“ raamatu ilmumine, kuhu kogutakse kokku reisilood nii erinevatest ajalehtedest, ajakirjadest kui ka veebist. Ka kirjastus *Lonely Planet* pakub lisaks erinevatele reisijuhi sarnastele käsiraamatutele kogumikke reisilugudest, nagu seda on „*Best of Lonely Planet Travel Writing*“. Veel pakub kirjastus käsiraamatuid reisilugude kirjutajatele. Üks neist, „*Lonely Planet Guide to Travel Writing*“, on mõeldud näiteks kirjutajatele, kes sooviksid reisimise eest ka elatist teenida.

Kuigi Eestis on viimastel aastatel muutunud populaarseks raamatud erinevatest maadest ja kohtadest, näiteks „Minu ...“ sari kirjastuselt Petrone Print, pole üksikute olemusloo teooriat käsitlevate teoste kõrvale ilmunud põhjalikku ega ülevaatlikku teoreetilist materjali reisilugude ja reisikirjade kohta. Ilma põhjaliku reisikirja teooriata võib osutada aga raskeks reisikirjelduse eristamine teistest žanritest, näiteks olemusloost. Nii reisikirjelduse koostamine, kui ka selle ära tundmine ilma teoreetilise taustata, võib osutada väga subjektiivseks ja lähtuda vaid kirjutaja, lugeja sisetundest. Reisikirja teooria mõistmine ja selle žanri eristamine olemusloost on antud töö puhul oluline just analüüsi valimi koostamisel. Nagu juba ülal mainitud on töö üheks eesmärgiks määratleda täpsemalt nende kahe žanri vahelised piirjooned ja ühisosad.

On oluline märkida, et kui eestikeelses teoorias kasutatakse eelkõige termineid reisikirjeldus või reisikiri (varem ka matkakirjeldus), siis ingliskeelses kirjanduses on laialdaselt kasutusel

väljend „*travel writing*“, mis otse tõlkides tähendaks „reisi(st) kirjutamine“. Veel kasutatakse reisikirjelduse kohta laialdaselt mõisteid nagu „*travelogue*“, „*travel story*“ ja „*travel piece*“, mille tähendused on sisuliselt samad - reisilugu. Edaspidi kasutab töö autor võrdväärsete mõistetena nii reisikirja, reisikirjeldust kui ka reisilugu.

Töö uurimusküsimused

1. Milline on reisikirjelduse teoreetiline kontseptsioon ja kuidas sobituvad avaldatud reisikirjeldused selle kontseptsiooniga?
2. Milline on reisikirjelduste positsioon hetkel eestikeelsetes ajalehtedes?
3. Mis tüüpi kirjutajad on reisikirjade autoriteks eesti suurima tiraažiga päeva- ja nädalalehtedes?
4. Millisena näevad reisikirjelduse olemust ja tunnuseid tegevajakirjanikud ja toimetajad Eestis?

1. Reisikirjelduse ajaloost

Nii nagu ilmusid raamatud enne nädala- ja päevalehti, ilmusid ka reisikirjeldused varasemalt raamatutes ja alles siis ajalehtedes. Kirjandusteadlane Peeter Olesk nimetab isiklikus kirjavahetuses reisikirja dokumentaalseks *ehk non-fiction* või *semi-non-fiction* žanriks. Sealjuures kirjutab ta, et põhimõtteliselt võiks reisikirjana käsitleda juba Homerose „Odüsseiat“, sest see on jutustus Odysseuse tagasitulekust Trooja sõja lõppedes. „*Ka apostel Pauluse kirjad on reisikirjad, sest ta annab edasi oma muljeid ja pajatab matkakavatsustest. Kui lõuna-eestlased said UT-d („Uut testamenti“ – K.T.) esimest korda ise lugeda 1686, siis ilmus nende jaoks ka esimene reisikiri.*“ (Olesk 2010)

Tavaliselt mainitakse esimese reisiraamatu autorina aga Kreeka ajaloolast Herodotost ja esimese reisiraamatuna tema teost „Pärsia sõja ajalugu“. See raamat sisaldab elavaid kirjeldusi eksootilistest paikadest, rituaalidest ja võitlustest 440 aastat enne Kristust. (Don George 2009:7)

Eestikeelsed reisikirjeldused ei saanud välja areneda aga enne, kui sai alguse eestikeelse perioodilise ajakirjanduse areng. Teatavasti sai eestikeelse perioodilise ajakirjanduse areng alguse aga „Lühhikese õppetuse...“ ilmuma hakkamisega 1766. aastal. See on aeg, kui Eesti aladel sai esmakordselt võimalikuks ka kõigi teiste ajakirjanduslike žanrite areng.

Kusjuures eestikeelse perioodilise ajakirjanduse algusaastatel oli kasutusel üks universaalne žanr. See hõlmas endas kõike, mis lehes kirjutati ja iseloomustab eelkõige „Lühhikeses õppetuses“ ilmunud tekste (Peegel 1956:154). Niinimetatud universaalžanrist hakkas aja möödudes välja kasvama teiste žanrite seas ka tolele ajastule iseloomulik õpetliku ja valgustava suunitlusega reisikirjeldus.

Nii nagu reisikirja puhul oli oluline õpetlik element, nii rõhutas ka Gorki, et olukirjelduse puhul on tähtis just tunnetuslik külg. See tähendab olukirjelduses faktide tihedust, tõepärasust ning konkreetsust, mis peab ulatuma sellise tasemini, et lugejal oleks võimalik olukirjelduse põhjal oma teadmisi täiendada, midagi õppida. (Gorki 1948, Peegel 1956:152 kaudu). Samas oli õpetliku elemendi olemasolu tähtis pea kõigis nõukogudeaegsetes ajakirjanduslikes žanrites.

Endel Mallene on kirjutanud diplomitöö reisikirjelduse kujunemisest ja arengust eesti ajakirjanduses ja leidnud, et kuni 1857. aastani ilmunud reisikirjelduste alged omavad teema kaasaegsust ja teatud aktuaalsustki ning suuremal või väiksemal määral sisu tunnetuslikkust. Mallene hinnangul jääb puudu vaid vormi kunstikavatsuslikkusest ja mis peamine – valdavas osas ei põhine kirjeldused selle autori vahetutel tähelepanekutel, muljetel ja elamustel elus. (Mallene 1957:43). Võis juhtuda koguni, et reisikirju kirjutati näiteks baseerudes teistelt kuuldudele või teatmeteostele, jättes nii mulje, nagu oleks autor ise reisil käinud ja ümbrust kogunud ning näinud. Siinkohal viitab Olesk (2010) näiteks Muhu Köster Freundlichile, kes polevat ealeski Eestist kaugemal käinud, kui kirjutas Magdenburgi hävitamisest. Tasub märkimist, et Don George (2009:21) nendib, kirjeldades Suurbritannia, USA ja Austraalia reisiajakirjanduse traditsioone, et ka tänapäeval kirjutatakse palju reisilugusid kodus, tehes selleks uurimustööd ja intervjuuerides inimesi telefoni või e-kirja teel. Siinkohal tuleb mõista, et tänapäeva reisikirjutajate ja Muhu köster Freundlichi kodust kirjutamise motiivid on kindlasti erinevad ning põhjendatud ajastu eripäradega.

Pärast 1857. aastat ilmunud reisikirjade puhul toob Mallene välja vähese selektiivsuse. „Some Kaarli“ reisisõnumite näitel, mis ilumusid „Perno Postimehes“, väidab Mallene toleaegete reisikirjade autorite peamise probleemina seda, et kirjutatakse niipalju ja sellest, kuipalju ja mida on üldse autori poolt nähtud.

„Mingisugust fakti, mulje või mõtte valikut eriti märgata ei ole. Ja kui jutt ühe probleemi suunas on pikemalt jooksmas hakanud, siis on autoril

raske seda pidurdada või hoopis peatada. Samuti on ilmunud reisikirjadele omane veel üsna tugev õpetlik joon. Reisikiri ei ole mõeldud (tol ajal – K.T) niivõrd muljete ja tähelepanekute edasiandemiseks kuivõrd õpetuseks.“ (Mallene 1957:64)

Peegli (1955:755) arvates on esimese eestikeelse täisväärtusliku matkakirjelduse autoriks mereväehvitser Jüri Jürison. Peegli (1955:758) järgi osutub Jürison väga heaks vaatlus- ja analüüsivõimega inimeseks, kellel on avar silmaring, suur huvi võõraste maade ja rahvaste vastu ning õige arusaamine poliitilistest küsimustest.

Mallene usub, et Jürisoni taoliste isikute olemasolu kiirendas reisikirjelduse kui žanri arengut. Lisaks märgib ta, et Sakala ilmuma hakkamise ajaks, 1878. aastaks, olid selle ilukirjanduslik-publitsistliku žanri arenguks loodud ka muud tingimused, nagu näiteks aastatepikkune pideva ajakirjanduse traditsioon, väljakujunenud eri stiilid kirjakeeles, kapitalismi tormiline areng, Baltimail tihenened sidemed, elavnev liikumine, rahvusliku haritlaskonna tekkimine. (Mallene 1957:79)

2. Reisikirjelduse definitsioonidest

Mallene nimetab oma töös reisikirjelduse terminina matka- ja reisukirjeldust, reisukirja, matkamärkmeid, matkavestet, reisijärgset kirja, reisisõnumeid, dialoogi vormis reisisõnumid, reisilaaste ehk reisikildusid. Need mõisted olid kasutusel nii toimetajate kui ka kirjutajate poolt eesti reisikirjelduse arenguloos. Mallene järgi oli neist terminitest 1950ndateks aastateks välja kujunenud kaks peaaegu võrdselt kasutamist leidnud väljendit – reisikirjeldus ja matkakirjeldus. Ta täpsustab, et reisikirjelduses kirjeldab selle autor oma teekonna muljeid (tähelepanekuid ja mõtteid), aga samuti läbitud paikade geograafiat, ajalugu, etnograafiat, majanduselu ja muud sarnast, kusjuures viimased on nähtud läbi autori subjektiivse vaateprisma. (Mallene 1957)

Mallene mõistab reisikirjelduse olemust sarnaselt Harold Jäneseaga. Jänes (1934, viidatud Mallene 1957:16 kaudu) mõistab reisikirjelduse all teost, milles autor jutustab sellest, mida ta oma teekonna kestel on tähele pannud või mida ta on teistelt kuulnud, kusjuures see võib sisaldada niihästi kohtade kirjeldusi, ajaloolisi andmed, märkmeid kohalikest kommetest, tähtsamatest isikutest kui ka muljeid, mis on autorisse jätnud mingi ese või nähtus, autori meeleolusid, tundeid ja mõttekäike.

Mallene (1957:119) ei pea reisikirjelduse valdkonda kuuluvaks aga teaduslikke sihte taotlemaid reisimärkmeid, samuti ilukirjanduslikke teoseid, millistes reisi vorm on vaid kompositsiooniliseks vahendiks.

Üldiselt on reisikirjeldus olukirjelduse ehk olemusloo üks alaliike, mis on väljakujunenud iseseisvaks žanriks. Seda kinnitab ka Mart Zirnaski (2008:9) bakalaureusetöös esitatud tabel olemusloo ala- ja kõrvalžanritest erinevates ajakirjanduskultuurides, kus Anglo-ameerika lahtrist leiab olemusloo žanritena portree, reportaaži ja eksperimendi järel ka reisikirja. Zirnaski poolt esitatud tabelis ei esine reisikirja Saksa ega Vene ajakirjanduskultuuris olemusloo kategoorias. Toetudes aga Mallene (1957:119) abil nõukogude kirjandusteaduse teooriale, leiab veel kord kinnitust fakt, et reisikirjeldus kuulub iseseisva žanrina olukirjelduse valdkonda, moodustades ühe selle liigi.

Ka Maie Kalamäe lähtub Vene nõukogude žurnalistikateooriast ja peab õigeaks asetada reisikirjeldus olukirjelduse alaliikide hulka, ent osutab, et eesti olukirjeldus sai alguse just nimelt reisikirjeldusest. Olukirjelduse alaliikidena toob ta reisikirjelduse kõrval välja ka portree, sündmuskirjelduse ja olustikulise olukirjelduse. (Kalamäe 1967)

Illo-Peep Paderink (1963) on kasutanud kursusetöös reisikirjelduse ehk reisikirja defineerimisel tsitaati N.G. Tšernõševskilt, mis on sisult sarnane Jänese ja Mallene definitsiooniga, ent detailsem ja kunstilisem:

See on žanr „/.../ mis ühendab enesega ajaloo, statistika, ühiskonnateaduste, loodusteaduste elemente ja läheneb vormilt nn kergele kirjandusele, nagu jutustus isiklikest seiklustest, üksikute inimeste tunnetest ja mõtetest, tema kokkupõrked teiste inimestega, kelle elu huvitab neid, sest nad elavad teistes oludes, kui publik, kelle jaoks on määratud raamat, - reisikiri haarab endasse kõige kergemas vormis kõige rikkama ja ahvatlevama sisu. Reisikiri – see on osake romaanist, osake anekdootide kogust, osake poliitikast, osake loodusteadusest. Igale lugejale annab ta kõike, mida tema tahab näha.“ (Tšernõševski Padernik 1963 kaudu)

Padernik (1963), käsitledes 1963.aastal vabariiklikus perioodikas ilmunud reisikirju, toob välja selle žanri kolm alaliiki:

- **Reisiprotokoll**, mis on teos, kus autor on teadlikult hoidunud või pole suutnud anda oma tööle kunstilist publitsistlikku hoiakut. Ilukirjanduse terminoloogias on taoliste protokollide kohta sobiv nimetus – seisukohavõtt. Reisikirjade puhul on reisiprotokoll kõige madalama tasemega publitsistlike üldistuste poolest. Reisiprotokollis annab autor ilma kunstilise töötluseta aru, kus ta käis, mida nägi, kuidas reis meeldis. Sellises kirjatöös puudub autori isikupära.
- **Klassikaline reisikiri**, mis on reisikirjeldus, kus autor püüab lugejale tutvustada riiki või kohta, mida ta külastas. Selline reisikiri on mõjuvam, kui reisiprotokoll. Lisaks kommentaatori rollile alustab autor ka analüüsimisega. Siinkohal ei ole tähtis sajabrotsendilise täpsusega jutustada matka teekonda, vaid kõneldakse kõige meeldejäävamast oma reisel. Seega tuleb klassikalise reisikirja puhul rohkem esile autori isikupära. Antud loetelu autor leiab, et enamuse 1963. aasta vabariiklikus perioodikas ilmunud reisikirja autoritest eelistasidki kirjeldada vaid üksikuid episoodide oma reisist.
- **Probleem-reisikiri**, mis on väliselt kitsam, kuid publitsistlikult üldistavam reisikiri ja keskendub ühele kindlale probleemile. Probleem-reisikiri kujuneski välja eelkõige tänu reisikirjade kompaktsusele ja autori tähelepanu koondumisele üksikutele faktidele. Probleem-reisikirja autor valib ühe kindla reisi jooksul silma hakanud probleemi ja püüab seda lugejale avada. Kui tavalise reisikirja puhul on süžee lõhkumine ohtlik, siis probleem-reisikirjas on see sageli hädavajalik. Autor kasutab ka entsüklopeediatest võetud fakte. See avardab probleem-reisikirja raame. Selle reisikirja alaliigi puhul ei tohi kaduda autori „mina“, sest vastasel juhul muutuks reisikiri antud maa geograafia või majanduselu ülevaateks.

Nende kolme alaliigi puhul uuris Padernik, kuidas on kirjutaja suutnud lugejani tuua selle maanurga, millest ta kõneleb. See on tema arvates reisikirjas üks põhilisemaid tegureid, millest oleneb reisikirja õnnestumine või ebaõnnestumine. Eelnevalt esile toodud reisikirjade alaliikide jaotus pole Paderniku sõnul absoluutne, ent selline jaotus võimaldas tal võrrelda ja analüüsida kõiki 1963. aastal meie perioodikas ilmunud reisikirju. (Padernik 1963)

Lähtudes Don George poolt kirjapandud reisikirjelduse eesmärkidest võiks ideaalne reisikirjeldus olla täpne ja mõjuv tutvustus mingist kohast, selle koha esilemanamine ja samas

ka hinnangu andmine sellele kohale. Reisikirjeldus peaks elustama selle koha ja kirjutaja kogemuse nii värvikalt, et lugeja tunneks, nagu ta oleks ise kirjeldatud paigas ning paraneks ka lugeja arusaamine maailmast. Siinkohal pole vahet kas lugeja plaanib sinnasamasse kohta reisida või rahuldub ta kaasaelamisega. (George 2009:12)

Samas näevad mõned teoreetikud siiani vaeva reisikirjelduse ja reisiajakirjanduse defineerimisega. Ajakirjandusteadlane doktor Folker Hanusch (2009) leiab, et reisiajakirjandust (*travel journalism*) on vähe uuritud ja arvab, et kui me tahame, et seda ala võetakse tõsise teadusliku uurimusvaldkonnana, peab kiiresti midagi ette võtma. Sealjuures soovitab ta alustada just reisiajakirjanduse defineerimisega. Hanusch (2010) ise paigutab reisiajakirjanduse informatsiooni ja meelelahutuse, ajakirjanduse ja reklaaminduse ristumiskohale. Hanuschi määratlus kinnitab veel kord seda, et meie käsutuses olevaid reisikirja definitsioone Eesti autoritelt tuleb vaadelda arvestades tollase ajastu konteksti ning kombineerida neid uuemate teooriatega.

3. Reisikirjelduse autorist

Kui tänapäeval võivad reisikirjelduste autoriteks olla nii professionaalsed reisiajakirjanikud kui ka tavalised reisi- ja kirjutamishuviga inimesed, siis eesti esimeste matkakirjelduste autoriteks olid nõ „kroonumehed“, kes ei reisinud mitte omal vabal tahtel, vaid väeülemuse käsul ja sooritatud reisid olid tihtipeale väga pikad. Hiljem hakkasid reisikirju kirjutama intelligendid ja rännukirest aetud matkurid. (Peegel 1956:160)

Nagu eelpool mainitud, tõi Peegel eesti esimese täisväärtusliku matkakirjelduse „Ühe Estimehe teekond ümber maailma „Askoldi“ laeva peal“ (1867-1869) autori Jüri Jürisoni puhul esile just viimase isikuomadusi. Nendeks olid muuhulgas väga hea vaatlus- ja analüüsivõime ning avar silmaring. Peegel lisab, et Jürisoni matkakirjelduses esinevad portreevisandid, olustikupildid ja looduskirjeldused on kirjanduslikult nauditavad. (Peegel 1955). Vaatamata üsnagi teravatele torgetele sotsiaalsete probleemide valdkonnas, jäi Jürison oma reisikirjeldustes põhiliselt valgustajaks – demokraadiks leiab Mallene (1957:90). Kuid arvesse võttes Jürisoni reisikirjelduste muljete sügavust, analüüsimisostkust ning ideede demokraatlikkust, arvestades selles käsitletud probleemide hulka ning kunstimeisterlikkust, võime Mallene arvates Jürisoni olukirjeldust pidada oma aja suursaavutuseks ning seada tema tekstid eeskujuks ka järgnevatele selletaoliste. (Mallene 1957)

Mallene (1957) nimetab iseloomulikumaks puudujäägiks, reisikirjelduse kui žanri seisukohalt vaadates, eesti ajakirjanduse esimese perioodi (1766-1857) reisikirjeldustes asjaolu, et suuremas osas on need puhtobjektiivsed ülevaated, kus peaaegu puudub autori isiklik mulje, elamus ja mõte.

Lähtudes eelnevast võib väga lihtsustatult kokku võtta, et reisikirjeldust iseloomustab just autori isiklik mulje, elamus ja mõte, mis on seotud kindla paiga või rännakuga.

Ka Jänes (1934, viidatud Mallene 1957 kaudu) märgib, et reisikirjelduse väärtus oleneb eelkõige autorist. Mida arenenum, tähelepanuvõimelisem ja vastuvõtlikum on autor, seda parem on ka reisikirjeldus. Sama rõhutab ka Sirge:

„Reisikiri nagu iga teinegi kirjanduslik teos eeldab kõigepealt väljakujunenud, otsustusvõimelist inimest autorina, eeldab nii hästi autori sisemaailma rikkust kui ka välismuljete küllust ning teravust.“ (Sirge1956:2086)

Jänes toob välja veelgi täpsemad kriteeriumid reisikirjelduse autorile:

„Hea reisikirjelduseautor peab omama poeetilist annet, ta peab olema võimeline kaasa elama kõigele ilusale ja heale, ta peab olema varustatud elava fantaasiaga, ta peab oskama kergesti tabada kirjeldava maa ilmet, selle karakterseid jooni. Reisikirjelduse autor peab oskama näha tähtsa ja suure kõrval ka väikest, vähem silmapaistvat, pisiasju. /.../ et autor oskaks näha ka selle maa igapäevast elu, sest selles elus, üksikus pisiasjas võib tabada sageli iseloomulikku.“ (viidatud Jänes 1934 Mallene 1957:17 kaudu)

Jänese ja Sirge nõudmised reisikirja autori isiksusele olid rohkem kui pool sajandit tagasi üsna kõrged ja spetsiifilised. Tänapäeva teoreetikud ei esita reisikirjade autoritele enam ettekirjutatud nõudmisi nende isikuomaduste kohta. Näiteks Roger Norum (2010) Suurbritannia reisikirjutajate ühingust (*British Guild of Travel Writers*) arvab, et reisiajakirjanik on nagu paljud teised ametid, milles mõned võivad olla lihtsalt andekad ja teised peavad enne professionaalseteks saamist palju harjutama ning kolmandad ei suuda seda kunsti omandada ka pärast pikki õpinguid.

Näib, et teoreetikud on läinud üle õpetlikule suunale, jagades soovitusi, kuidas saada heaks reisikirjutajaks ning toovad välja küsimusi, mida inimesed võiksid endalt küsida, et selgusele jõuda, kas selline eriala neile üldse sobida võiks.

Näiteks William Zinsser soovitab reisist kirjutajatel hea reisikirjelduse koostamiseks küsida endalt kriitilisi küsimusi, nagu näiteks, mis tegi tema reisi eriliseks ja mida ta saab lugejatele öelda, mida nad veel ei tea. Sellist laadi küsimused peaksid aitama reisikirjelduste autoritel valida kriitiliselt detaile ja sündmusi, mida lugejatele edasi anda. Reisikirjelduste puhul on oluline, et autor püüaks pakkuda alati midagi uut ja oleks samas võimalikult selektiivne kajastatava materjali valikul, sest lugu, mis kajastab kõike, mida reisil kogeti vaimustab küll kirjutajat ennast, ent ei vaimusta lugejaid. (Zinsser 2006:117). Näiteks Adam Hochschild (2007:75) soovitab reisist kirjutajatel otsida alati midagi ebaharilikku. Ta arvab, et hotellidest, restoranidest ja baarilettidest võib kirjutada, kui seda peab tegema, aga nendest ei tohiks saada loo peamist mõtet. Sama rõhutab ka Norum (2010), tuletades meelde, et reisikirjad erinevad puhkuse brošüüridest. Ta väidab, et reisikirjeldused ei ole üldsõnalised ja ei koosne labastest väljenditest, vaid need on millestki spetsiifilisest, veidrast, iroonilisest, arusaamatust - asjadest, mis teevad elamise paeluvaks.

Reisist kirjutajatel oleks kasulik külastada ühte kohta nii kaua, kuni suudetakse eristada, mis on selles kohas erilist. Mõne paiga võib eriliseks muuta näiteks kombinatsioon kohast ja inimestest, kes seal elavad. Selleks võib-olla ka segu muistsest kultuurist ja praegusest populatsioonist. Autorile tuleks kasuks see „miski“ üles leida ning destilleerida tähtis ebaolulisest. (Zinsser 2006:126). Norum (2010) jällegi soovitab leida reisikirjutajatel sihtkohas midagi, mis ka kirjutajat ennast huvitaks. Ta pakub esmalt välja, et selleks võiks olla mõni huvitav inimene, kohalik ajalooline üritus, killuke väheteadat ent kuldaväärt informatsiooni, midagi unikaalset või midagi, mis selles kohas tulevikus juhtuma hakkab. Zinsser (2006:128) aga usub, et see, mis äratab linna ellu on eelkõige inimeste tegemised ehk inimesed, kes teevad just neid asju, mis annavad mingile konkreetsele kohale iseloomu.

Lisaks inimeste kasutamisele soovitab Zinsser (2006:17) ja ka George (2009:47) kirjutajal kasutada ka palju erinevaid meeli oma kogemuste võimalikult täpseks ja mõjuvaks edasiandmiseks. Lisaks nähtu kirjeldamisel tuleks kasutada kirjeldusi helidest, lõhnadest, maitsetest ning ka sõrmedega kogetust. Hochschild (2007) märgib, et kuna reisimise puhul on tegemist isikliku kogemusega on väga tähtis, et kirjutama asutakse alles mõne aja möödudes

peale reisi. See annab võimaluse kõige olulisema seedimiseks ja olulisele tähenduse andmiseks. (Hochschild 2007)

Eestis ilmunud „Minu...“ sarja reisiraamatute näitel selgub aga, et külastavate maade ja objektide asemel on reisikirjelduste rõhuasetus nihkunud reisikirjelduste autoritele endile ja see on muutnud reisikirjeldused ka järjest subjektiivsemaks. Samas antud sarja puhul võib selline tendents olla tingitud just sarja iseloomust, sest „Minu...“ sarja puhul on käsitletud maaga sama oluline sellest kirjutav inimene oma elukutse ja tegevusala tõttu. (Kõvamees 2011)

Ent see, et reisikirjelduse iseloom sõltub tugevasti selle autorist, on ilmselge. Lischke (2007 viidatud Hanusch 2009 kaudu) pakub välja neli spetsiifilist reisiajakirjaniku tüüpi:

- „*story-teller*“ ehk **loo jutustaja**, kes on tüüpiline kvaliteetajalehe ajakirjanik, kes kirjutab kõrgel tasemel ja püüab olla kriitiline;
- „*discoverers*“ ehk **avastaja**, kes kirjutab peamiselt nii üldlevinud huviga ajakirjadele kui ka spetsiaalsetele reisiajakirjadele. Nad tahavad reisides lõbutseda ja edastada see siis lugejatele;
- „*do-gooders*“ ehk **heategijad**, kes on iseseisvad ja tahavad informeerida teisi erinevatest kultuuridest ja maadest;
- „*service-providers*“ ehk **teenusepakkujad**, kes näevad end kui neutraalseid informatsioonipakkujaid ja kes peamiselt töötavad piirkondlikes ajalehtedes ja kes tegelikult ise palju ei reisigi.

Lischke märgib, et sellised kategooriad on siiski laialivalguvad ja ajakirjanikud võivad sobida mitmesse kategooriasse korraga ning tema uuring ei võimalda teha suuri üldistusi, kuna uuritud oli vaid väga väikest osa ajakirjanikest. Samas aitab selline reisikirjade autorite jagamine mõnevõrra kaasa ka reisikirjelduste tüüpide iseloomustamisele. Näiteks Lischke reisiajakirjanike liigituse järgi võiks oletada, et reisikirjeldused ise võiksid jaguneda kriitilisteks, meelelahutuslikeks, silmaringilaiendavateks ja neutraalselt infot ja soovitusi jagavateks. Vohav neutraalsus näitab aga autori subjektiivsuse puudumist ja on pigem halva reisikirjelduse tunnus. Niisiis lähtutakse töös edasipidi, et teenusepakkuja reisikirjelduses on ülekaalus soovitused ja nõuanded.

Üldiselt on autoritel reisikirjelduste avaldamiseks mitmeid võimalusi, näiteks ajalehtedes reisile pühendatud leheküljed, elustiili- ja üldhuviajakirjad, pardaajakirjad lennukites, internet, reisilugude raamatud ja reisiteatmikud ehk *guidebook*'id (tuntud ka reisijuhhi nime all). Reisikirjelduste alaliiki kuuluvad veel ka näiteks sellised teemad nagu reisimine perega, ärireisid, homoseksualistide ja lesbide reisid ning seiklusreisid. (George 2009:8) Nimetatud reisilugude avaldamise võimaluste kasutamine erineb piirkonniti ja sõltub kohalikust ajakirjanduslikust traditsioonist ja kultuuriruumist.

Lisaks on autoritel võimalik leida reisidest kirjutades omale erialane nišš, mis sobib kirjutaja kompetentsiga. Oma valdkonda kitsendades ja nišši valides on kirjutajatel võimalik keskenduda vaid väikesele osale reisimaailmast ja saada spetsialistiks mingil kindlal alal või teemal. Nii võivad võimalikud toimetajad ja telesaadete tegijad otsida sellised kirjutajad ise üles, et saada neilt kommentaari mõne kitsama valdkonna kohta. See peaks autorile tähendama ka rohkem makstud tööd. Samas jääb autoril ka kirjutamiseks rohkem aega, kuna üks teema on tema jaoks juba tuttavaks saanud ja selle uurimisele kuluv aeg kahaneb. Oma nišši valides tuleb kirjutajatel muidugi ära tabada, mis turul puudu on ja mis sobiks kirjutaja enda elustiili ja huvidega. Näiteks võib selleks olla reisimine lastega, lisatasuta lennukompaniid, eriline transpordi liik või mõni eriline piirkond maailmas. Paljud autorid on kirjutanud oma spetsiifilisest valdkonnast ka raamatu ja saanud alles seejärel omal alal tuntuks. (George 2009:16)

Reisilugude toimetaja Thomas Swick (2001) heidab reisiajakirjandusele ja sealjuures ka selle autoritele ette seitset asja:

1. ta usub, et reisilugudes on ainult positiivsed kirjeldused ja peaaegu, et mitte midagi negatiivset;
2. olevik on kadunud ja lood keskenduvad alati sihtkoha ajaloolisele aspektile;
3. lood on fantaasiavaesed ja liiga kirjeldavad;
4. lugudes on väga vähe reaalselt ülevaadet (*real insight*) ehk enam ei piisa maastiku kirjeldustest vaid nähtut tuleb osata ka tõlgendada, interpreteerida;
5. lood sisaldavad liiga vähe huumorit;
6. lugudes puudub dialoog;
7. lugudest on puudu inimesed ja nende asemel domineerivad tegelastena autorid.

Lõpetades reisikirjelduste kriitiliste kohtade välja toomise küsib Swick (2001) kriitiliselt: mida võiks keegi teada ja mõista kohast, kui ei kohtuta inimestega, kes seal kohas elavad.

Swick usub, et inimesed õpivad teiste inimestega kontaktis olles ja teadmine, mis me selle kaudu saame on palju suurema väärtusega, kui ükskõik kui suur hulk praktilisi näpunäiteid.

4. Reisikirjelduse olemusest ja struktuurist

Nagu juba varem öeldud peetakse reisikirjeldust olukirjelduse ehk olemusloo alaliigiks ja olukirjeldust publitsistlik-kirjanduslikus žanriks (Peegel 1961). Peegel (1961) on koguni öelnud, et kui reisikirjeldust pidada olukirjelduse üheks alaliigiks, nagu seda nõukogude žurnalistikas on tihtipeale tehtud, siis oleks see üks vanemaid ning levinumaid olukirjelduse liike. Ta ütleb, et olukirjeldus on rea spetsiifiliste joonte tõttu vaadeldav ka eri žanrina, jättes seejuures need tunnusjooned välja toomata. Reisikirjelduse spetsiifiliste tunnusjoonte loetelu ei ole leitatav ka varasemast ega hilisemast eestikeelsest ajakirjanduslike žanrite teooriast. Küll on toodud esile teemasid, mida reisikirjeldused kajastavad ja seda, et oluline on vahetus ja autori subjektiivsus, ent need tunnused on omased ka olemusloole üldiselt. Pullerits (1997) on koguni kirjutanud, et piirid on ähmastumas isegi olemusloo ja uudise vahel. Kuidas siis tabada piire olemusloo ja selle alla kuuluva reisikirjelduse vahel?

Järgnevalt proovitakse reisikirjelduse kui žanri eripära tuvastada selle kõrvutamisel olukirjelduse teiste alaliikidega. Näiteks toob Peegel (1961) esile järgmised olukirjelduse alaliigid:

1. portree – eesmärgiks on lugeja veenmine positiivse eeskuju jõuga;
2. sündmuskirjeldus – eesmärgiks on anda huvitav emotsionaalne kirjeldus mõnest olulise tähtsusega sündmusest (näiteks valimispäev, laulupidu jne);
3. olustikuline olukirjeldus – eesmärgiks on anda ulatuslikum kirjanduslik pilt kõige tavalisemast meie elu argipäevast (näiteks lasteaia, kaupluses);
4. süželine olukirjeldus – läheneb kõige rohkem novellile või jutustusele;
5. probleemiline olukirjeldus – mingi aktuaalne probleem on teravalt üles tõstetud.

Pullerits (1997), kes lähtub ajakirjanduse põhižanrite, seal hulgas ka olemusloo ehk *feature* teooria, edasi andmisel eelkõige lääne teoreetikutest leiab, et olemusloole on põhiliselt kaks lähenemismoodust:

1. portreelähenemine, mis keskendub ühele ainsale subjektile (isikule, kindlapiirilisel ühendusele);
2. ülevaatelähenemine, mis keskendub üheainsa subjekti asemel tervele subjektide grupile või sündmusele.

Kui kõrvutada olemuslugu ja reisikirja lähtuvalt subjektidest, näeme, et kui reisikirjelduse subjektiks ja fookuseks saab olla reisimine ise või mingi kindel piirkond/maaala, siis olemusloo puhul on subjektideks kas inimene, inimeste grupp või sündmus. Subjektis ja fookuses ilmselt ilmnebki suurim erinevus olemusloo ja reisikirjelduse vahel.

Olles juba mõneti tutvunud reisikirjelduse teooriaga ja tunnustega, näeme, et see ühtib suuresti ka olemusloo üldise teooriaga. Pullerits (1997) toob välja olemusloo kolm eripära: on kirjutatud inimlikku huvi pakkuval teemal; säilib ajas kauem – teda on huvitav lugeda ka homme, nädala, kuu, sageli isegi aasta pärast; tal on algus, keskosa ja lõpp. Kõik need eripärad kehtivad ka reisikirjelduse kohta.

Et kirjutada hästi erinevatest paikadest pakub Zinsser (2006) välja kaks põhilist komponenti, milleks on stiil ja sisu. Seejuures peab ta reisikirjelduste üheks suureks ohuks klišeesisid. Selle vältimiseks tuleb tema soovitusel valida sõnu hoolikalt, tuleb jahtida vaid värskeid sõnu ja pilte. „Atraktiivne“, „veetlev“ ja „romantiline“ on näited tühjadest sõnadest, mis ei tähenda sisuliselt mitte midagi või tähendavad erinevaid asju erinevatele inimestele. (Zinsser 2006) George (2009:48) toob kliše näidetena välja väsinud kirjeldused nagu „kontrastiderohke maa“ ja „troopiline paradisi“ ning soovitab neid ja nende sarnaseid väljendeid vältida ning kasutada hoopis enda sõnu ja enda poolt välja mõeldud kirjeldusi. Ka Norum soovitab kirjutajatel õppida levinud klišeesisid ja labaseid väljendeid ning seejärel iseendale lubada, et ei kasuta neid enam kunagi. Ta ütleb, et kirjeldust kirjutades ei tasu välja pursata kui „hämmastav“, „peadpööriv“ või „ilus“ mingi koht oli, vaid kirjeldus ise peab selle selgeks tegema. (Norum 2010)

Ka sisu koha pealt soovitab Zinsser olla väga selektiivne. Eemaldada tuleks kõik faktid, mis on millegi tuntud omadused. Teisisõnu ei tohiks kirjutada, et merel olid lained ja liiv oli valge. Tuleb leida detaile, mis on tõepoolest märkimist väärt. Need detailid võivad olla tähtsad narratiivile, ebatavalised, koomilised, värvilised või meeltlahutavad. (Zinsser 2006:118)

Ka Padernik toob välja, et reisikirja allikaks jäävad ikkagi hästi valitud faktid. Faktide (*mida võiks nimetada ka detailideks – K.T.*) peale hakkab kirjutaja ehitama oma maja ehk reisikirja. Padernik leiab, et see kuidas autor oma lugu üles ehitab, oleneb kirjutaja käekirjast, ent kui

kirjutajal ei ole käepärast küllaldaselt originaalseid, ainult tema poolt nähtud fakte, millele toetuda, siis on määratud reisikiri ebaõnnestumisele. (Padernik 1963)

Tulles tagasi algupärase reisikirjelduse ja Jürisoni juurde võib viimase eeskujul tuua täisväärtusliku eesti algupärase reisikirjelduse tunnustena välja järgmist: esitati üldandmed paiga kohta, kirjeldati vaatamisväärsusi, loodust, toodi välja detaile, isiklikke tähelepanekuid, ajaloolisi kilde, tõsteti esile sotsiaalseid probleeme ja pöördui kaasmaalaste poole. Hea reisikirjeldus peaks avama subjekti kohta (*olgu selleks kindel paik või pikem rännak – K.T*) midagi väga iseloomulikku ja samas midagi sellist, mida teised selles veel avastanud ei ole. Teoriast lähtuvalt on inimene oma karakteriga oluline nii reisikirjelduse autorina kui ka reisikirjelduse tegelasena.

Reisikirjelduse nii öelda „elama panemiseks“ ehk elavamaks muutmiseks soovitab George (2009) juba eelpool mainitud soovitustele, vältida klišeesisid ja kasutada kõiki meeli, järgida veel ka järgmisi punkte:

- Kasuta dialoogi, sest see elavdab lugu auditiivselt ja teisest küljest ka „inimlikustab“ seda ehk toob lugejale lähemale;
- Kasuta tegelasi, nagu näiteks kohalikud inimesed või reisikaaslased, sest inimlikud suhted on reisimise kõige kaalukam element, toetades kultuure ja tagamaid. Tegelaste olemasolu loos loob inimsilla nii jutustuse ja lugeja vahel kui ka kohalike kodu ja reisikirjelduse autori vahel;
- Kasuta illustreerivaid detaile ja anekdoote, mis oleksid tähendusrikkad ja sisaldaksid kõige tähtsamaid iseloomulikke tunnuseid selle kohta, mida autor väljendada tahab;
- Olla võimalikult täpne ja seda kahel viisil – faktiliselt ja tähelepanekutes ning samas ka märgatu kirjeldamisel;
- Näita, ära jutusta.

Stiili valikul soovitab George kasutada sooja inimlikku tooni (*voice*), mis peaks peegeldama kirjutaja isikupära ja temale iseloomulikku väljenduslaadi. Toon võib olla näiteks romantiline, mõtisklev, naljatlev, sarkastiline või informeeriv. Oluline on ka loo tempo, mis võib osutada kas rutakaks ja hingeldavaks või aeglaseks ja mõõdukaks. Reisilugude puhul ei ole halb mõelda ka keelest kui muusikalisest instrumendist – mis meeleolu sinu lugu loob; kas tempo püsib elav või on see puine; kas su kirjutis on vahelduva tempoga või kas sa kasutad võtteid

nagu riim ja alliteratsioon. Hea reisikirja puhul tuleks autoril teha oma sõnad tähtsaks ehk panna need maksma ja tegusõnad tegutsema. Kõige selle juures tuleb jälgida, et kirjutaja kontrolliks loos aegade kasutamist, et mitte lugejaid segadusse ajada. Näiteks kirjutades olevikus ei saa autor ette teada, kuidas reis lõppes või mis juhtus järgmisel päeval. Üldiselt soovib George, et loos oleks kasutatud ainult üks ajavorm. (George 2009) Samas võib ajavormide vaheldumine teinekord loo just huvitavamaks muuta, ent seda tuleks teha oskuslikult.

Nii reisikirja stiili kui sisu kõrval on oluliseks elemendiks ka struktuur. Antud žanri puhul pole struktuurireeglid rangelt paika pandud ja erinevad erinevate lugude puhul, sõltudes eelkõige autorist endast. Ent siiski on just struktuur see, mis annab reisist kirjutava inimese kogemusele kuju, mis teeb reisiloo lugejatele kättesaadavaks ning mõistetavaks. (George 2009)

George leiab, et hea reisilugu on struktureeritud kui hea lühijutt, millel on selge algus, keskosa ja lõpp. Tuues näiteid erinevatest reisilugudest selgitab ta mis on nende kolme elemendi puhul tähtsad ja milliseid võtteid on võimalik kasutada. (George 2009)

Loo algus koosneb tavaliselt esimesest kahest kuni seitsmest lõigust, mille eesmärgiks on luua kas temaatiline või narratiiviline ehk jutustav sissejuhatus (*lead*). Loo alguses tuuakse tavakohaselt ära loo tegevuspaik ja vihje, miks autor seal viibib. Reisikirjelduse alguse koostamiseks on aga erinevaid viise, nagu näiteks (George 2009):

- „*in medias res*“ meetod, mis asetab lugeja kohe asjade ja sündmuste keskele ilma eelnevalt hoiatamata. See tähendab, et lugu algab lugejale juhuslikust sündmusest, mille taust ega põhjused pole talle varem teada. Võib alata ka otsekõne või dialoogiga;
- Pikem algus, mille abil juhitakse lugeja voolavalt ja teadlikult loo sisse, andes lugejale mõista kontekstist, et tal oleks kergem järgnevat mõista. Juba üsna alguses antakse lugejale ohtralt infot näiteks maa ajaloo ja kultuurist, loo autorist endast;
- Teemaatilise alguse puhul tutvustatakse esmalt igakülgset käsitluses olevat teemat. Ühe teema kaudu antakse teada nii maa ajaloo, olulisematest väärtustest ja/või kultuurist. Samas võib algus pakkuda ka ülevaadet järgneva loo peamistest tegelastest. Pärast alguse lugemist on lugejal hea aimdus sellest, mis edasi juhtuma hakkab;

- Veidra vaatenurga meetodit kasutatakse eelkõige kirjutades juba palju kirjeldatud kohtadest. On oluline, et kirjutaja pakuks mingit uut mõistmist või lähenemisnurka – midagi, mida varem pole täheldatud;
- Lühike algus. Lihtsate ja mõjusate lausete kasutamine. Sellise stiili puhul võib mängu tuua ka näiteks müstikat;
- Narratiiviline ehk jutustava ja temaatilise lähenemise ühildamine. Selline algus on kronoloogilisem kui „*in medias res*“ meetodi puhul.

Kuna enamus reisilood on struktureeritud kas temaatilise või narratiivilise strateegia järgi, jagunevad ka lugude keskmised osad kaheks. Temaatiliste lugude puhul arendatakse loo keskpaika sündmuste tähtsuse järgi. Kasutatud näited ja detailid viivad lugejad samm-sammult autori kõige tähtsama mõtte juurde. Narratiiviliste lugude puhul arendatakse loo keskosa suure tõenäosusega just sündmuste toimumise järjekorras, juhuslike seikluste toel, mis peaksid lõpuks paljastama autori peamise idee.

Reisikirjeldused lõpetatakse mitte enam kui kahe kuni seitsme viimase lõiguga. Lõpu eesmärk on loo otsad kokku tõmmata ja siduda loo lõpp algusega, nii et tekkiks täiustatud ja terviklik mõte. Reisikirjelduse lõpus peaks lugu saavutama kolm kasvavalt seotud eesmärki: tooma loo fookuse rahuldavale järeldusele ehk tegema kokkuvõtte sellest, mis oli loo seisukohalt kõige olulisem, mis autor öelda tahtis; siduma loo lõpu algusega ja viima lugeja tagasi oma tavapärasesse maailma.

Loo lõpu sidumiseks algusega soovitab George esmalt lugeda loo algus uuesti läbi ja kirjeldada 250-300 sõnaga, mis juhtus vahetult pärast hetke, millest autor kirjutas loo alguses ja mida ta oma kogemusest õppis. Kui see on loo kulminatsioon, koht kus kõik mosaiikpildi tükid kokku sobivad, on autor saanud oma jutustusele loomuliku lõpu. (George 2009:36)

5. Kokkuvõte

Kuigi teooria peatükis käsitleti 60ndate eestikeelset teooriat kõrvuti 2000.aastate lääne teooriatega, ei olnud selle eesmärgiks neid kahte teooriat võrdväärsena kokku siduda, kuna nende ajastud ja poliitiline kontekst on võrreldamatud. Kahte erineva ajastu teooriat vaadeldi koos, kuna taasiseseisva Eesti ajal kirjutatud reisikirjeldust käsitlev teoreetiline materjal sisuliselt puudub, seega oli nõukogudeaegse eestikeelse teooria kasutamine ainus võimalus saada ülevaadet kodusest reisikirjeldusest ja selle ajaloost. Kuigi uuem eestikeelne ja vanem ingliskeelne teooria ei pruugi olla võrreldavad, sai nende vahel siiski välja tuua mõningaid erinevusi ja sarnasusi.

Suurima erinevusena paistis silma see, et kui 60ndate eesti teoretikud leidsid, et reisikirja autoriks sobivad kindlate eeldustega kirjutajad, siis 2000. aastate lääne teoretikud toetavad lähenemist, et õige suunamise korral võivad reisikirjeldusi kirjutada kõik, kellel selleks huvi on. Samuti tuli välja, et vanem nõukogudeaegne teooria rõhutas reisikirjelduste puhul ka paralleelide toomist kodumaaga, kuid uuem ingliskeelne teooria ei maini selle vajalikkust. See võib tuleneda asjaolust, et nõukogudeajal oli oluline näidata oma kodumaad alati heast küljest – üks viise selleks oli näiteks kirjutada asjadest, mis koduuksest kaugemal olid valesti ja seejuures rõhutada, et kodus on kõik paremini. Peamiseks ühisosaks erinevate ajastute teooriate vahel kujunes see, et reisikirjeldused peaksid olema subjektiivsed ja sisaldama vahetuid autori kirjeldusi reisil kogetust, pisisasju ning detaile.

Kuigi eelpool käsitletud teooriate põhjal ei saa rääkida eestlikust reisikirjeldusest üldiselt, võimaldab selline teoreetiline ülevaade viia läbi töö järgmises osas analüüsi, mis käsitleb viie suurima tiraažiga eestikeelse ajalehe reisirubriikides avaldatud reisikirjeldusi.

II OSA REISIKIRJELDUSED SUURIMATES EESTI AJALEHTEDES 2010. AASTAL

1. Meetod ja valim

Teoreetikud, sealhulgas ka Hanusch (2009), on leidnud, et reisiajakirjandus ja reisikirjeldused on võrreldes teiste ajakirjanduse žanritega vähe uuritud ja see on ühtlasi ka üks peamistest põhjustest, mis ajendas käesoleva töö autorit just sel teemal kirjutama. Hanusch (2009, viidates Fürsichile ja Kavoorile 2001) toob esile viis põhjust, miks reisiajakirjandus peaks üldiselt olema sügavamalt uuritud: turismitööstuse „buum“; turismi ja selle mõju on vähe uuritud; jõudeaeg/puhkehetk on märkimisväärne sotsiaalne tegevus; reisiajakirjandus on tähtis rahvusvahelise kommunikatsiooni seisukohalt; reisiajakirjandusel on erilised ettenägematud asjaolud, see on tugevalt mõjutatud avalikust arvamusest.

Seda, et reisiajakirjandus, ja sealjuures ka reisikirjeldused, võiksid väärیدا suuremat tähelepanu ja põhjalikumat uurimist, kinnitab hiljutine tõik eesti kirjandusmaastikul. Nimelt kuulutas sel kevadel turismi ja kirjastusega tegelev ettevõtte Go Travel juba kolmandat aastat välja viimase aasta parima reisiraamatu, milleks osutus Viivi Luige „Varjuteater“. Raamatu autor ise ütles sündmusele järgnevas intervjuus aga, et „Varjuteater“ on romaan ja sellel pole suurt tegemist reisikirjade ega mälestustega (Kressa 2010).

Antud bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida eesti viie suurima tiraažiga ajalehtedes (Postimees, Õhtuleht, Maaleht, Eesti Ekspress, Eesti Päevaleht) ilmunud reisi ja turismiga seonduvaid rubriike ning pöörata erilist tähelepanu seal ilmunud traditsioonilistele reisikirjeldustele. Keskendumine suurima tiraažiga ajalehtedele on seotud eelkõige eestikeelse reisikirjelduse ajaloolise taustaga, sest reisikirjelduse kui žanri areng sai siin kandis alguse just perioodilise ajakirjanduse tekkides.

Töö eesmärk on leida vastused küsimustele, millisele teoreetilisele kontseptsioonile vastavad avaldatud reisikirjeldused, milline on reisikirjelduste positsioon hetkel eestikeelsetes suurimates ajalehtedes, millistele reisikirjelduste autorite tüüpidele vastavad suurima tiraažiga ajalehtedes avaldatud reisikirjelduste autorid. Analüüsi tulemusi esitatakse töös põimitult viie

suurima eestikeelse ajalehe tegevajakirjaniku või toimetaja arvamuste ja kommentaaridega reisikirjelduse olemuse ja tunnuste kohta.

Ajalehtedes turismi ja reisiga seonduvatest rubriikidest ülevaate koostamiseks ja reisikirjeluste positsiooni selgitamiseks on läbi vaadatud kõik 2010. aastal ilmunud Eesti Ekspressi, Maalehe, Õhtulehe, Eesti Päevalehe, Postimehe kaasaarvatud Postimehe lisalehe Arter numbrid. Lehtede vaatamine andis võimaluse teha tähelepanekuid ja kirjeldada reisilugude olukorda suurimates ajalehtedes ning saada teada, milliseid lugusid turismi- ja reisirubriigid avaldavad traditsiooniliste reisilugude kõrval ning mis peamine – võimaldas leida üles ka avaldatud traditsioonilised reisikirjeldused.

Üldiselt on töö autor kombineerinud omavahel kvantitatiivset kontentanalüüsi, kvalitatiivset teksti analüüsi ja intervjuusid. Kui töö kvalitatiivne analüüs põhineb kõigil Postimehe, Õhtulehe, Maalehe ja Eesti Päevalehe reisilugudel, siis Eesti Ekspressist on kvalitatiivselt analüüsitud vaid iga kuu esimest traditsioonilist reisikirjeldust alustades jaanuarist, mille autor polnud varem valimis esinenud. Eesti Ekspressist võeti kvalitatiivsesse ja osaliselt ka kvantitatiivsesse analüüsi vaid tosin lugu eesmärgiga ühtlustada erinevates väljaannetes ilmunud lugude arvu. Nimelt ilmus Eesti Ekspressis 2010. aastal üle kolm korra rohkem traditsioonilisi reisikirjeldusi kui teistes eelpool nimetatud väljaannetes. Esimene osa kvantitatiivsest analüüsist, mis puudutab lugude autoreid ja subjekte, on koostatud kõigis viies väljaandes kõigi traditsiooniliste lugude põhjal. Kvantitatiivse analüüsi teine pool käsitleb valimit, mida rakendati ka kvalitatiivses analüüsis.

Lugude valimisse pääsemise kriteeriumiteks oli, et need kirjeldaksid mingit reisi ehk reisimist ühest kohast teise või oleksid kirjutatud kindlast kohast, selles kohas viibinud inimese poolt. Siinkohal on arvestatud, et reisikirjelduse autor on külastanud mingit kohta või maad eelkõige selle maa enda pärast. Kuigi reisimine ja reisikirjeldused võivad seostuda eelkõige kodumaalt välja minemisega, siis näiteks Zinsser (2006) ja George (2009) leiavad vastavalt, et reisis võib kirjutada ka naaberlinna külastades ja reis algab juba kodu uksest väljaastumisega. Seega võib valimis esineda ka reisikirjeldusi Eestimaast. Traditsiooniliste reisikirjelduste valimisse ei pääsenud lood, mis olid reisi või paika kirjeldavad või ülevaadet andvad, ent reisijad ise ei olnud loo autoriteks, vaid esinesid loos allikatena. Samuti ei pääsenud valimisse lood, mis olid kirjutatud küll mingit kohta külastanud inimese poolt ja sisaldasid taustana kohta

tutvustavaid andmeid ja kirjeldusi, ent kajastasid tegelikult vaid ühte konkreetset sündmust, milleks võisid olla näiteks näituste avamised ja muud sarnased üritused, sündmused.

Nagu juba öeldud kombineeritakse lugude analüüsimisel kvantitatiivset ja kvalitatiivset analüüsi meetodit. Kvantitatiivse analüüsi eesmärk on anda valimist objektiivne ülevaade (McQuail 2000). Kvantitatiivne kontentanalüüs aitab kaardistada 2010. aastal Eesti suurimates ajalehtedes ilmunud reisilood: anda ülevaade sellest, millised piirkonnad leiavad enim kajastust; milliseid reisikirjelduse tunnuseid ja elemente kasutatakse; millised Don George (2009) poolt välja toodud reisikirjelduse struktuurivõtteid leiavad kasutamist; millised on autorite tüübid; millised autori tüübid esinevad Lischke jaotuse järgi Eesti Ekspressi reisilugudes. Kodeerimise täpne juhend on ära toodud lisa 1.

Kuna reisikirjade puhul huvitab töö autorit nende struktuur ja kasutatud kirjutamisvõtted, siis kasutab töö autor analüüsiks kvalitatiivset uurimismeetodit, mis aitab reisilugusid detailsemalt ja mitmekesisemalt uurida, tuues välja ka erinevaid tekstinäiteid. Reisikirjelduse tunnuste ja elementide välja toomisel lähtutakse osalt Mallene (1957) töösse koondatud algupärase reisikirjelduse kohta esile toodud tähelepanekutest nagu näiteks: paralleelide toomine kodumaaga; kaasmaalaste poole pöördumine ja palju rõhutatakse ka looduskirjelduste ning maa üldandmete esiletoomist. Kaks viimast käivad suuresti ka kaasaegse reisikirja kohta, ent ei leia kaasaegsete teoreetikute poolt enam nii suurt esiletõstmist. Teiselt poolt vaadatakse aga praktikute ja teoreetikute tähelepanekuid kaasaegsete ja valdavalt läänelike reisikirjade kohta. Kvalitatiivses analüüsis lähtutakse eelkõige George (2009) poolt rõhutatud reisikirjeldustes esinevatest elementidest, mis toovad esile dialoogi esinemise; tegelaste kasutamise; erinevate meelte kasutamise kirjelduses; näita ära jutusta reegli järgimise; ja tähendusrikaste ja illustreerivate detailide kasutamise. Tähelepanu pööratakse ka klišeede, mis on reisikirjelduste puhul sagedased esinema, ent mida ei peeta hea reisikirjelduse tunnusteks, ning soovitatakse neid tähele panna ja vältida. George (2009) pidas hea ja elava reisikirjelduse puhul oluliseks ka faktide ja kirjelduste täpsust, ent see punkt ei kajastu antud töö kvalitatiivses analüüsis, kuna faktide kontrollimine oleks liialt ajamahukas ning kirjelduste täpsuse osas kontrollimatu.

Läbi on viidud ka kuni poole tunnised intervjuud (Lisa 2 ja Lisa 3) inimestega, kes on ise reisikirjeldusi kirjutanud või toimetanud. Intervjuude eesmärk oli saada praktikute arvamusi ja kommentaare reisikirjelduste olemuse ja tunnuste kohta ning illustreerida analüüsis saadud

tulemusi praktikute märkustega. Suulised intervjuud on läbi viidud Eesti Ekspressi kogenud ajakirjaniku Raul Rannega, Eesti Päevalehe kauaaegse töötaja Rein Sikuga ning Õhtulehe meelelahutustoimetuse toimetaja Aigi Viiraga. Nii Ranne kui ka Sikk on tuntud just heade olemuslugude autoritena. Kirjalikult vastasid küsimustele Postimehe ajakirjanik Verni Leivak ning Maalehe kujundaja Mari Peterson, kes toimetab ka kõiki Maalehes avaldatavaid reisilugusid. Intervjueeritavate puhul ei olnud oluline, kas nende lugu ka töö analüüsi valimis esindatud oli, vaid pigem nende kokkupuude reisikirjeldustega.

Tabel 1. Analüüsi kaasatud väljaanded, tekstid, autorid.

Eesti Ekspress (Kohver)

1. Läänekõrbes oaase otsimas (Maris Kurme 1/2010)
2. Rannad nagu naeratused (Andrus Purde 2/2010)
3. Samosad, sarid ja kolmas sugupool (Raivo V. Raam 3/2010)
4. Slummielu helgem pool (Tanel Saimre 4/2010)
5. Kolm päeva mäe all (Triin Soomets 5/2010)
6. Punahammaste riigis (Kaia-Kaire Hunt 6/2010)
7. Valgevene kaudu Krimmi (Ethel Kings 7/2010)
8. Läbinisti indiaalik Murudeshwar (Riina Õun 8/2010)
9. Söö, palveta, päevita (Silvia Pärman 9/2010)
10. Maltal kirikuga ei mängita (Anna-Maria Penu 10/2010)
11. Etioopia Palestiinas (Andri Baburin 11/2010)
12. Rongiga läbi elu (Raul Ranne 12/2010)

Eesti Päevaleht (Reis)

13. Naftariik, mis neelab eestlaste miljoneid (Raimo Pool 1/2010)
14. Kultuuripealinn 2010: Rein, Ruhr ja kultuur hõõgub ühes katlas (Mari Kodres 1/2010)
15. Kas Marokos saab tõesti suusatada? No peaaegu (Ene Poll 2/2010)
16. Inimesed nagu kajakad prügi ümber kobaras (Maris Meiesaar 3/2010)
17. Assooride suurim saar Sa'o Miguel: pigem ikkagi juuraajastu park kui Atlantis (Eda Post 3/2010)
18. Matterhorn on kevadiselt külalislahke (Andres Laas 4/2010)
19. Rooma muudavad nauditavaks ajaloo ilu ja tänapäeva veidrused (Kristi Vahemaa 5/2010)
20. Sind ja mind ja India (Andres Sursu 11/2010)

Maaleht (Turism)

21. Tai – täiskuupidu ja elevantidest maalikunstnikud (Marko Merevoo 1/2010)
22. Bombay, Bombay... Deewana! (Marko Merevoo 2/2010)
23. Sõbralik ja päiksepaisteline Malta (Tarmo Premet 2/2010)
24. Hundikuristik – tükike ürgset maastikku Tallinnas (Kristel Vilbaste 7/2010)
25. Pühal Maal teenib koristajagi kaks miinimumpalka (Bianca Mikovitš 8/2010)
26. Pärlite pärl – Armastuse saar (Bianca Mikovitš 9/2010)
27. Ja inimesed on neil kaljudel vastu pidanud (Heli Raamets 9/2010)

Postimees (Arter)

28. Vägev ilutulestik Madeiral (Ingrid Veidenberg 1/2010)

29. Maa, mis muudab mõttemaailma(Verni Leivak 1/2010)
30. Reis läbi vampiiride maa (Verni Leivak 3/2010)
31. Tuhavangist koju. Bussiga (Tiina Kolk 4/2010)
32. „Reisil hotelli?“ No milleks! (Priit Pullerits 8/2010)

Õhtuleht (Reis)

33. Mustvee – kirikuist pungil linn (Rainer Kerge 1/2010)
34. Pikk Päevatee kaob rappa: jändrikud männid ja tappev vaikus (Maarius Suviste 9/2010)
35. Odavreis: 7 riiki nädala ja 1200 krooniga (Mari-Leen Alberg 9/2010)
36. Gruusia: peomelu ja tolm (Marko Kaldur 10/2010)

2. Reisikirjelduste positsioon eestikeelsetes suurima tiraažiga ajalehtedes

Eesti Ajalehtede Liidu (EALL 2011) andmetel on Eestis suurima tiraažiga tasulised ajalehed alustades suurimast Postimees (PM), Õhtuleht (ÕL), Maaleht (ML), Eesti Ekspress (EE) ja Eesti Päevaleht (EPL). Etteruttavalt tuleb öelda, et 2010. aastal erinesid kõik viis ajalehte nii reisikirjelduste avaldamise sageduselt kui ka avaldatud reisilugude tüüpide ja pikkuste poolest.

Üheks bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida Eesti viie suurima tiraažiga ajalehe turismi- ja reisilehekülgi ning seejärel keskenduda seal avaldatud reisikirjeldustele. Nendest lehekülgedest ja seal avaldatud lugudest ülevaate saamiseks vaatas töö autor läbi kõik 2010. aastal ilmunud Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Ekspressi ja Eesti Päevalehe numbrid. Postimehe puhul on läbi vaadatud ka selle lisalehe Arter kõik 2010. aastal ilmunud numbrid. Kõigis läbi vaadatud väljaannetes ilmus reisi või turismiga seonduvaid lehekülgi. Reisi-ja turismileheküljed paiknesid kõigis uuritud väljaannetes kas lehe kesk- või pigem lõpuosas.

Õhtuleht. Kui Eesti Ekspressi Kohver välja arvata, siis reisi/turismirubriigi olemasolu ei garanteerinud alati ajalehe numbris traditsiooniliste reisikirjade olemasolu. Näiteks Õhtuleht armastas oma reisileheküljel avaldada lugusid, mis kajastasid reisisiteemalisi edetabeleid või kokkuvõtteid ja tihti olid lood tõlgitud või üle võetud teistest allikatest (11 lugu). Kirjutati lugusid sellest, millist sihtkohta, lennufirmat või hotelli eelistada („*Tahad mugavust – rõhu neljatärnihotellile*“ *Ahti 2010*; „*Kümme kuuma kohta, kuhu sa minna ei tohi*“ *Tael 2010*; „*Igal lennufirmal erinev kotipoliitika*“ *Kenk 2010*). Esines ka lugusid, mis kajastasid küll reise, ent reisija muljed olid vahendatud ajakirjaniku kaudu (2 lugu). („*Tantsides läbi*

Euroopa“ kirjutab Kais Akkivi (2010) noortetantsijate reisisist ja filmiprojektist ning „Eestlastega beduiinide kõrbes“ vahendab reisija mõtteid ja ütlusi Ann Virkus (2010)).

Leidus ka lugusid, mis olid küll kirjutatud reisisist, ent reis ise ja külastatud maa oma omapäraga jäi selgelt tahaplaanile ning keskenduti vaid väga väikesele osale reisisist, näiteks kirjeldati mõnda näitust või üritust, mida reisisil külastati (2 lugu). (*„Expo Shanghais: et midagi näha tuleb oodata tunde“ keskendub Eesti Moekunstnike Ühenduse juhataja Anu Hint (2010) vaid Expo maailmanäitusele ning ka kunstnik Reti Saks (2010) keskendub oma loos „Kataloonia võlud: väikegraafika ja suur Dali“ vaid ühele näitusele.*) Teooria järgi võiks sellised lugusid nimetada niši lugudeks ehk kitsa fookusega lugudeks, kus kirjutaja keskendub vaid väga väikesele osale reisimaailmast või reisisist. Suvekuudel avaldas Õhtuleht reisimisega seotud lugude asemel vaid reisireklaame.

Maaleht. Ka Maalehes leidus turismirubriigis nii reisibüroode reklaame, kui ka ajakirjaniku poolt vahendatud reisijamuljeid, kus reisijat ennast käsitletakse kolmandas isikus (2 lugu) (*„Rändur Daniel: Nüüd on mul viis maailmaimet nähtud“ Silja Lättemäe (2010) ja „Sotsiaalne kunstnik ja maailmarändur“ Annika Poldre 2010*)). Lisaks leidus Maalehes traditsiooniliste ja mittetraditsiooniliste reisilugudele kõrval ka erinevaid teateid või teadaandeid. Ühtlasi avaldas Maaleht aasta jooksul ka kaks mahukat reisikirjade sarja. Esimene neist oli Toivo Tomingase kaheksaosaline sari „Vana Maailma naba imetlemas“ ja teine Maido Puna kümneosaline sari „Täiuslikkusest tulvil Türgi“.

Postimees. Ka Postimehe lisaleht Arter jäi silma, tänu seal avaldatud reisikirjade sarjale, kus Jaan Tätte kirjeldas merereisi ümber maailma. Jaan Tätte ja Marko Matvere seiklusi ümbermaailmareisisist kajastasid 2010. ning käesoleval aastal ka teised meediakanalid. Lisaks Arteris avaldatud traditsioonilistele reisikirjeldustele ilmus reedeti Postimehes reisikülg, kus alati paiknes ka reisireklaam. Samas avaldati seal aasta jooksul ka üksikuid reisitemaatilisi lugusid. Nendeks olid: „Vägivald Mehhikos USA tudengeid ei heiduta“ , „Maailma parim töökoht kujunes väsitavaks“, „Kruisilaevad sõidavad endiselt Haitile“, „Lennureisijad hiilivad pagasitasust kõrvale“ ja „Viis vanglat, kus öömaja eest maksma ei pea“. Sellised reisitemaatilised kirjutised ei osutunud aga traditsioonilisteks reisikirjeldusteks, kuna puudus nii maad tutvustav aspekt, kui ka autoripoolne vahetu elamuse kirjeldamine. Siiski võis 2010. aastal lugeda Postimehest veel ühte traditsioonilist reisikirjeldust, mis oli kirjutatud Hendrik Relve poolt – „Lõuna-Aafrika: vikerkaareriik, kus kohtab kõike“. Kuna see lugu ilmus

reisirubriigi asemel arvamuse-, kultuurirubriigis, siis antud töö traditsiooniliste reisikirjelduste valimisse see lugu ei mahtunud.

Eesti Päevaleht. Eesti Päevalehte iseloomustasid aga väga lühikesed reisikirjeldused. Suur osa reisikirjadest olid kuue kuni seitsme lõigu pikkused. Oluline on märkida, et reisilugusid ilmus Eesti Päevalehes oluliselt sagedamini just aasta esimeses pooles ja aasta viimases pooles avaldati reisilugude asemel enamasti reisfirmade reklaame. Nagu teisteski väljaannetes ilmus ka Eesti Päevalehes traditsiooniliste reisikirjelduste kõrval ka kitsa fookusega niši lugusid („*Võimsate isikute paraad New Yorgis*“ Veenre 2010; „*Winston Churchill – Blebheimi palee kuulsaim pereliige*“ Torn (2010)).

Eesti Ekspress. Eesti viiest kõige suurema tiraažiga ajalehest kõige reisilembelisem oli Eesti Ekspress, kuna seal ilmus peaaegu iga nädal Kohvris vähemalt üks pikem reisikirjeldus. Kohver on Eesti Ekspressi reisirubriik, mis kuni lehe formaadi muutumiseni aasta keskel oli Eesti Ekspressi lisaleht. Lisaks suurele hulgale traditsioonilistele reisikirjadele ilmus 2010.aastal Kohvris ka kolm pildireportaaži reisist, milliseid võiks nimetada ka „postkaardi stiilis reisilugudeks“ („*Näod Sitsiiliast*“ Annika Haas (2010), „*10 postkaarti Mustalt Mandrilt*“ Külli Sumin (2010) ja „*Hipide Türgi*“ Annika Haas (2010)).

2010.aastal ilmus Eesti Ekspressis ka kuus nn niši ehk kitsa fookusega lugu, mis keskendusid vaid väga väikesele osale külastatud maast või reisist. Sellisteks lugudeks olid näiteks Ave Maria Nielsen (2010) „*Taanimaa kroonitud võileivad*“, mis tutvustas vaid erinevaid Taani võileibu ja sealset võileivakultuuri; „*Hullud ja pimedad rahapuu kallal*“ oli Mae Meruski (2010) lugu sellest, kuidas Itaalias ühes väga väikeses piirkonnas petavad itaallased oma riigilt raha, valetades, et neil on puue; Laura Alvini (2010) lugu „*Neitsi Poiss ja Välgu-tüdruk*“ keskendub ühele muuseumi eksponaadile ja selle juurde kuuluvale legendile; Tom Valsbergi (2010) „*Maapealsel vikerkaarel*“ ja Ingvar Luhaääre „*Luule- ja dharmat* maal*“ räägivad üksikasjalikult vaid ühest sündmusest, milleks oli mõlemal juhul laager; Mario Vomba (2010) lugu „*Nepali armuseenes on elamata elu*“ võiks pidada pigem populaarteaduslikuks artiklikuks *viagrast* kui reisikirjelduseks, kuna jällegi oli keskendatud vaid ühele väga kindlale ja kitsale valdkonnale külastatud piirkonnast.

Väljaspool Kohvrit ilmus Eesti Ekspressis 2010. aastal veel kaheksa lugu, mis kajastasid reise. Neist kahte ei määratle töö autor aga reisikirjeldustena. Birgit Püve loos „*Thamesi*

kaldaahvatlus“ ei keskenduta sihtkohale ja reisimisele endale, vaid seal maal elavatele eestlastele ja nende tegemistele. Sama probleem on ka Lauri Kreutzwaldi ja Kristel Teemetsa looga „Davai, Rossija!“, kuna selles on keskpunktis laager ja laagri argipäev, mitte aga koht, kus laager toimus. Reisikirjeldustena kvalifitseerus Mart Zirnaski päevikuvormis reisikiri Voronežist, kus autor avab maale iseloomulikke tunnuseid ja olustikku. Samuti arvestas antud töö autor reisikirjeldustena viit Krister Kivi lugu, millest neli olid ajendatud mingist piirkonnale iseloomulikust ja aktuaalsest probleemist. Kivi suutis kajastada nii reisil nähtud piirkonna probleeme, kui ka pakkuda lugejatele palju iseloomulikku reisi sihtkohast. Kui kasutada Paderniku (1963) eeskujul võiks need neli reisikirjelust nimetada ka probleemreisikirjadeks, kuna kõik neli lugu keskendusid kindlatele valupunktidele, mis reisijale silma hakkasid. Tõele näkku vaadates, olid need probleemid suure tõenäosusega ka reiside otsesed ajendajad. Need lood rääkisid maavärina tagajärgedest Haitil, Kreeka majanduslikust seisust, Iirimaa majandusest ja USA naftareostusest. Väljaspool Kohvrit ilmunud reisilood ei kajastu aga töö järgnevas analüüsis, kuna need ei paiknenud lehe reisirubriigis.

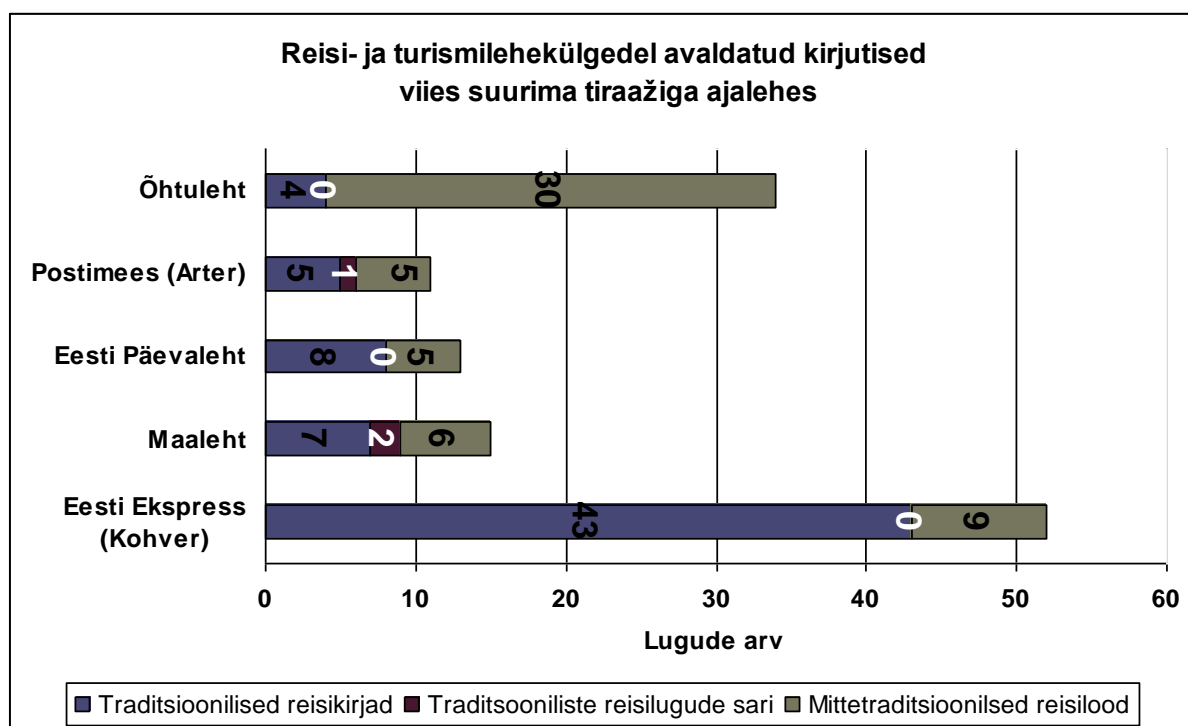
2.1 Lähemalt lugude liigitamisest

Tutvudes erinevate avaldatud reisilugude ja artiklitega reisimisest, püüdis töö autor leida eelkõige traditsioonilisi reisikirju, mida töö järgmises osas põhjalikult analüüsida. Seega jagas töö autor kõigi viie ajalehe reisilehekülgedel ilmunud artiklid kaheks – traditsioonilisteks reisikirjadeks (vt tabel 1 – Analüüsi kaasatud väljaanded, tekstid, autorid) ja lugudeks, mis ei ole traditsioonilised reisikirjeldused, ent räägivad siiski reisidest, reisimisest (joonis 1).

Siinjuures arvestas autor, et traditsioonilised reisikirjad peavad omama tunnuseid, mida on rõhutatud ja iseloomulikuks peetud eelkõige eesti reisikirjelduse arenemisjärgus. Ehk teiste sõnadega on antud töös traditsioonilised reisikirjad need, kus autor kirjeldab oma teekonna muljeid, mida ta teekonna kestel on tähele pannud või mida ta on teistelt kuulnud, läbitud paikade geograafiat, kohtade kirjeldusi, ajaloolisi andmeid, märkmeid kohalikest kommetest, etnograafiast, tähtsamatest isikutest, majanduselust jms. Traditsiooniliste reisilugude alla liigitusid ka lood, mis kajastasid reisimist ühest paigast teise ega kajastanud niivõrd sihtkohti, vaid keskendusid pigem liikumisele ehk reisimisele kui tegevusele. Ka sarjad, mis vastavad traditsiooniliste reisikirja tunnustele liigitusid antud töös traditsiooniliste reisikirjadena. Kusjuures üks sari, sõltumata selle pikkusest või osade arvust, loetakse analüüsis üheks terviklikuks reisikirjelduseks.

Mittetraditsiooniliste reisilugude alla liigitused järgmist tüüpi lood:

1. **Niisi- ehk väga kitsa fookusega lood**, mis keskendusid vaid väga väikesele osale reisist ega kajastanud ei reisimist ennast ega sihtkoha kohta midagi iseloomulikku, ülevaatlikku, üldistavat. Sellised olid näiteks lood erinevatest laagritest, näitustest, muuseumidest.
2. **Postkaardi stiilis lood**, mis sisaldasid lühikest sõnalist ülevaadet maast või reisist, mille juurde kuulus fotoseeria koos pildi allkirjadega, mis tegelikult nähtud ja kogetud edasi andsid.
3. **Kolmandas isikus kirjutatud reisilood**, kus reisija muljeid, kogemusi, tundeid ja nähtut vahendas ajakirjanik.
4. **Tarbija lood**, kus ajakirjanik esitas varem avaldatud lugudest, edetabelitest tõlgitud versiooni või koostas ise loo, mis jagas soovitusi reisil käitumise-, reisimisviiside vms kohta. Kusjuures sellised lood võivad olla väga suure üldistusega või ka soovitused, käitumisjuhised konkreetse sihtkoha tarbeks.

Joonis 1. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Ekspressi ja Eesti Päevalehe reisikülgedel ilmunud kõikide reisilugude jaotumine traditsioonilisteks ja mittetraditsioonilisteks reisilugudeks. Kusjuures üks traditsiooniline reisilugude sari võrdub ühe ühikuga. (N=125). N tähistab teema lõikes uuritud artiklite koguarvu.

Nagu jooniselt 1 näha, avaldati 2010. aastal enim traditsioonilisi reiskirju Eesti Ekspressis. Oluliselt vähem reisilugusid ilmus Maalehes ja Eesti Päevalehes – koos sarjadega vastavalt

üheksa ja kaheksa. Arteris avaldati kokku kuus traditsioonilist reisikirja, millest üks oli pikem sari. Õhtulehes ilmus küll reisirubriigis kõigist päevalehtedest enim lugusid reisimisest, kuid vaid nelja neist võis pidada traditsiooniliseks reisikirjaks, kusjuures kaks neist olid kirjutatud Eestist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et viies suurima tiraažiga eestikeelses ajalehes on reisi- ja turismileheküljed loomulik nähtus. Päevalehed avaldavad reisikülgi just nädala lõpu numbrites ja pigem lehe tagumises pooles. Lehe tagumises pooles või keskosas ilmuvad reisiküljed ka nädalalehtedes. Viies väljaandes varieerusid aga reisikülgedel avaldatud lood nii mahtudelt kui ka tüüpidelt. Kui reisikülgedel avaldati kirjutisi kõige rohkem Eesti Ekspressis ja Õhtulehes, siis samas oli just Õhtulehes kõige vähem traditsioonilisi reisilugusid ja kõige rohkem just nn tarbija lugusid, mis vahendasid erinevaid edetabeleid, käitumisjuhiseid ja soovitusi seoses reisimisega. Kui välja arvata nädalalehed Eesti Ekspress ja Maaleht oma mahukate reisikirjelduste sarjadega võib öelda, et 2010. aastal ilmus viies suurimas ajalehes traditsioonilisi reisikirjeldusi suhteliselt harva. Arvestades aga, et kõigis viies väljaandes avaldatud kokku 36 traditsioonilist reisikirjeldust ja kolm reisikirjelduste sarja, ning lisaks ka umbes sama palju mittetraditsioonilisi reisilugusid, on reisiajakirjandus oluline osa ajakirjandusest, mis väärib kindlasti tähelepanu.

2.2 Subjekt

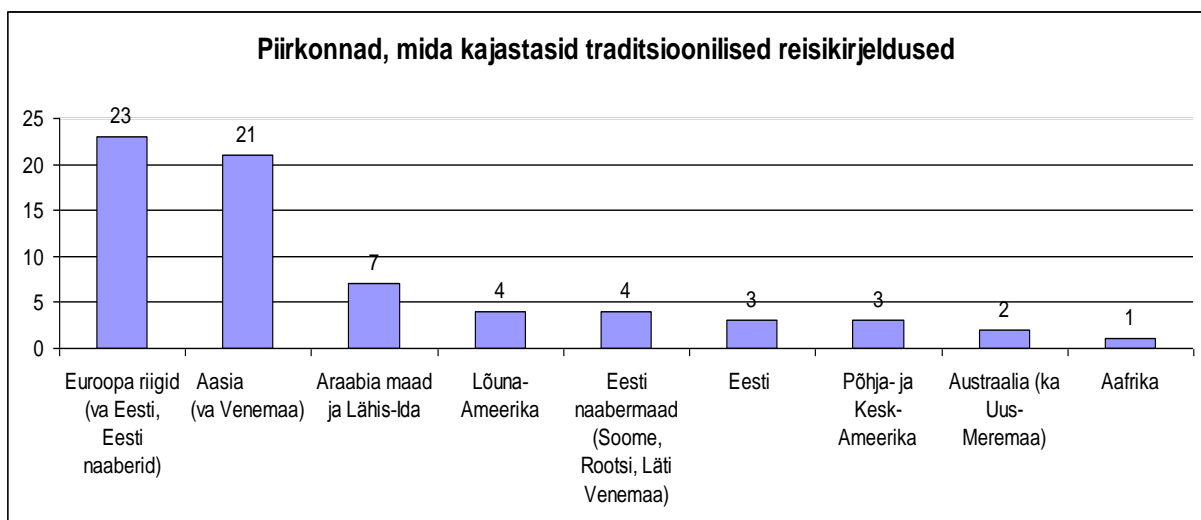
Reisi- ja turismikülgi aitab kindlasti iseloomustada ka see, millisest maailma piirkonnast toimetused oma väljaannetes lugusid avaldavad. Järgnevalt on vaadatud, millistest piirkondadest räägivad lugejatele traditsioonilised reisikirjad. See võib olla täiesti juhulik ja sõltuda vaid sellest, milliseid sihtkohti eelistavad reisijad üldiselt, ent samas võib näidata ka toimetuse sümpaatiat teatud piirkondade suhtes – olgu see siis teadlik või alateadlik.

Reisikirjelduste subjektid ehk kohad, millest traditsioonilised reisikirjad rääkisid, on jagatud üheksaks kategooriaks nii geograafilistel kui ka poliitilistel/kultuurilistel alustel. Kui Eesti, Eesti naabermaad, Euroopa riigid, Aasia, Aafrika, Austraalia, Põhja-Ameerika ja Lõuna-Ameerika lähtuvad eelkõige geograafilisest paiknemisest, siis kümnes kategooria hõlmab endas Lähis-Ida ja Araabia maid ehk araablase enamustega maid. Viimane kategooria on teistest piirkondadest küll oluliselt väiksem, ent samas on sealsete sündmuste tõttu suure meedia tähelepanu all. Araabia maade ja Lähis-Ida all pidas töö autor silmas järgmisi riike:

Süüria, Liibanon, Palestiina, Iraak, Jordaania, Saudi Araabia, Jeemen, Omaan, Araabia Ühendemiraadid, Katar, Bahrein, Kuveit, Egiptus, Liibüa, Tuneesia, Alžeeria, Maroko, Lääne-Sahara, Türgi, Iraan.

Eesti Ekspressi Kohvri traditsioonilistest reisilugudest kajastasid enim just Aasias paiknevaid maid (15 lugu), nagu näiteks Hiinat, Indiat, Indoneesiat, Vietnami, Nepali, Balit. Küllalt palju oli lugusid ka Euroopa riikidest (10 lugu) (siia ei arvestatud Eestit ja Eesti naabermaid). Veidi vähem esines lugusid Araabia maadest ja Lähis-Ida piirkonnast (5 lugu). Viimasteks olid lood näiteks Egiptusest, Marokost, Palestiinast, Türgist ja Liibanonist.

Aasiat kajastati kõige rohkem ka Maalehe traditsioonilistes reisikirjeldustes (4 lugu). Eesti Päevaleht ja Arter avaldasid enim traditsioonilisi reisilugusid just Euroopast. Õhtulehe neljast traditsioonilisest reisikirjeldusest rääkisid kaks lugu Euroopast ja kaks lugu Eestist. Eestit kajastati ka ühes Maalehe traditsioonilises reisikirjelduses.

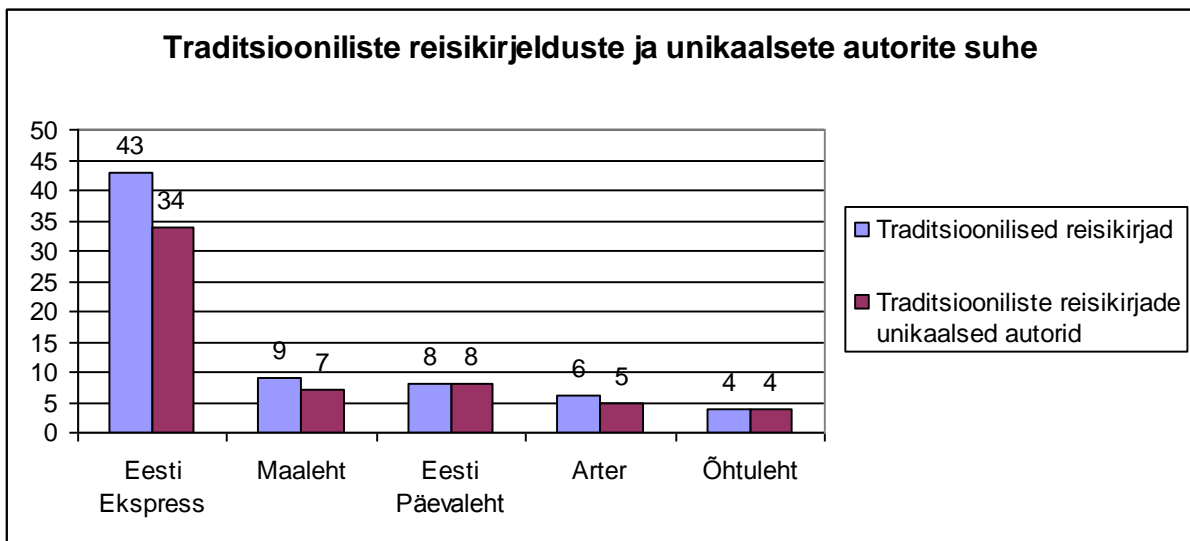
Joonis 2. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Ekspressi ja Eesti Päevalehe reisikülgedel ilmunud kõigi traditsiooniliste reisilugude, sh sarjade, subjektid ehk piirkonnad, mida lood kajastasid. (N=70). N tähistab teema lõikes uuritud traditsiooniliste reisikirjelduste koguarvu.

Kui arvesse võtta kõigis viies väljaandes avaldatud reisilugusid (joonis 2), siis ootuspäraselt osutus sagedamini esinevaks reisikirjelduse subjektiks Euroopa riigid (23 lugu). Vaid veidi harvem kui Euroopa riikidest kirjutati traditsioonilisi reisikirjeldusi Aasia maadest (21 lugu). Tunduvalt harvem, ent võrreldes ülejäänud piirkondadega siiski üllatavalt sagedasti avaldati reisikirjeldusi Araabia ja Lähis-Ida maadest (7 lugu).

3. Traditsiooniliste reisikirjade autoritest

Jõudes järeldusele, et reisiajakirjandus on oluline osa ka üldisest eestikeelsest ajakirjanduskultuurist, soovib töö autor järgnevalt keskenduda sellele, kes on traditsiooniliste reisikirjelduste autorid.

Kui arvata välja reislugude sarjad oli esimeseks huvitavaks avastuseks see, et nii palju kui oli erinevates ajalehtedes traditsioonilisi reisikirjeldusi, enam vähem nii palju oli neis väljaannetes ka erinevaid traditsiooniliste reisikirjelduste autoreid (joonis 3).

Joonis 3. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Ekspressi ja Eesti Päevalehe reisikülgedel ilmunud traditsioonilised reisilood ja nende suhe unikaalsete autoritega. Üks reisikiri sari võrdub ühe ühikuga. (N=70). N tähistab teema lõikes uuritud traditsiooniliste reisikirjelduste koguarvu.

Vaid Eesti Ekspress, kus traditsioonilisi reisikirjeldusi ilmus võrreldes teiste väljaannetega oluliselt rohkem, tuli esile ka lugude ja autorite arvu erinevus. Enamasti avaldati ka Kohvris lugusid siiski erinevatelt autoritelt, ent leidis ka autoreid, kelle lugusid avaldati 2010. aastal sagedamini kui üks kord. Näiteks kolme traditsioonilise reisikirjeldusega olid Kohvris esindatud Silvia Pärman, Aime Hansen ja Riina Õun. Kahel korral aastas avaldati Kohvris Raul Ranne, Ingvar Luhaääre ja Tanel Saimre lugusid. Neist kuuest sagedamini avaldatud autorist oli neli inimest väljastpoolt Eesti Ekspressi toimetust ja ei omanud ajakirjaniku elukutset. Silvia Pärman, Diivani peatoimetaja, on seotud küll ajakirjandusega lähemalt, ent ei seostu otseselt Eesti Ekspressi toimetusega. 2010.aastal kaks traditsioonilist reisikirjeldust kirjutanud Raul Ranne on pikaajaline Eesti Ekspressi töötaja, kes täidab väljaandes veebitoimetuse juhataja kohustusi.

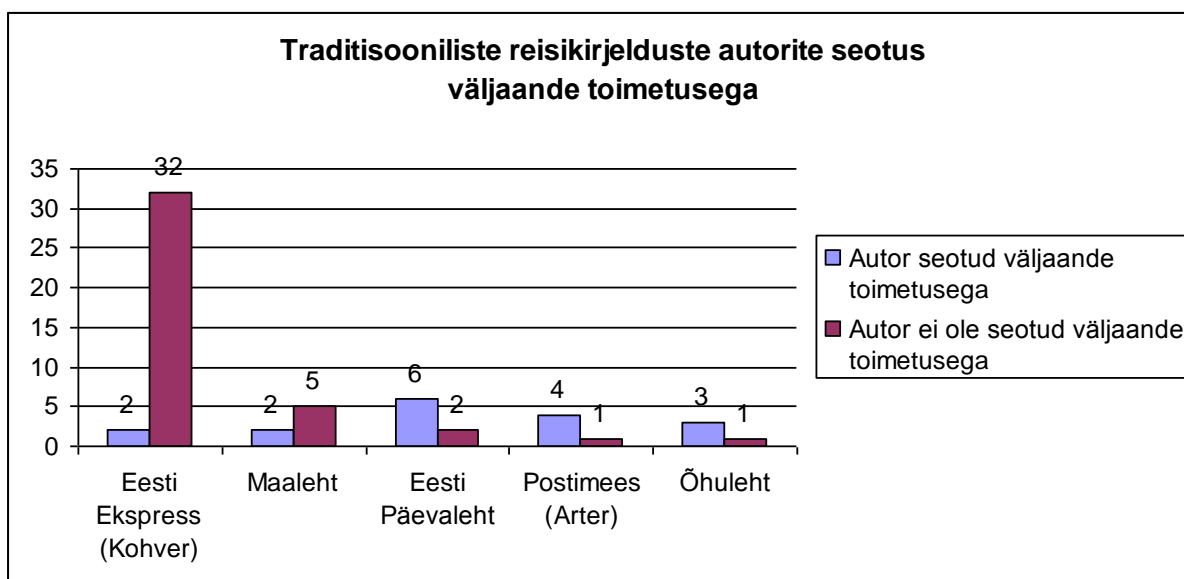

Kui arvesse võtta kõiki Kohvris ilmunud traditsiooniliste reisikirjelduste erinevaid autoreid siis ilmnes, et 34st unikaalsest autorist olid Eesti Ekspressi toimetusega seotud vaid kaks inimest – vastutav väljaandja Hans. H. Luik ja veebitoimetuse juhataja Raul Ranne – ülejäänud autoritest olid inimesed väljastpoolt toimetust.

Ka Maalehes olid traditsiooniliste reisikirjade autoriteks vaid kaks inimest, kes olid otseselt toimetusega seotud. Nendeks olid veebitoimetaja Bianca Mikovitš, kellelt avaldati aasta jooksul kaks traditsioonilist reisikirjeldust ning ajakirjanik Heli Raamets. Ülejäänud viis unikaalset autorit, olid inimesed, kes ei töötanud Maalehe toimetuses.

Eesti Päevalehe, Arteri ja Õhtulehe puhul olid suurem osa traditsiooniliste reisikirjelduste autoritest, aga just nimelt oma väljaande toimetuste palgal. Näiteks Eesti Päevalehes oli kaheksast unikaalsest autorist kuus, kes täitsid väljaandes toimetaja kohuseid (Eda Post – uudistetoimetuse toimetaja; Raimo Poom – uudistetoimetuse poliitikatoimetaja; Ene Poll – laupäev, kultuur, melu ja meedia peatoimetaja asetäitja; Andres Laasik – laupäev, kultuur, melu ja meedia toimetaja; Maris Meiesaar – Eesti Päevaleht *Online* toimetaja ja Kristi Vahemaa – sporditoimetuse juhataja). Lisaks neile viiele avaldati lugu inimeselt, kes on varem uudistetoimetuses töötanud, ent pole toimetusega enam seotud.

Eesti Päevalehes ilmunud traditsiooniliste reisikirjelduste autoritest puudus vaid Andre Sursul otsene seos väljaande toimetusega. Tendents, et reisilugusid avaldatakse pigem toimetuse töös osalevatelt inimestelt kehtis ka Arteri ja Õhtulehe puhul. Arteris avaldati 2010.aastal kaks traditsioonilist reisikirjeldust, mille olid kirjutanud väljaande ajakirjanikud (Verni Leivak ja Priit Pullerits) ja kaks reisikirjeldust teistelt toimetuse töötajatelt (Ingrid Veidenberg ja Tiina Kolk) üks autoritest osutus toimetusega mitteseotuks (Jaan Tätte). Õhtulehes olid neljast avaldatud traditsioonilise reisikirjelduse autoriteks kolm inimest, kes osalesid väljaande toimetuste töös (Rainer Kerge, Maarius Suviste ja Mari-Leen Albers) ja üks inimene väljastpoolt toimetust (Marko Kaldur).

Joonis 4. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Ekspressi ja Eesti Päevalehe reisikülgedel ilmunud kõigi traditsiooniliste reisilugude unikaalsete autorite seotus või mitteseotus väljaande toimetusega. (N=58). N tähistab viies ajalehes ilmunud reisilugude kõiki unikaalseid autoreid.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti Ekspressi Kohvris ja Maalehes avaldati 2010. aastal traditsioonilisi reisilugusid sagedamini autoritelt, kes ei olnud väljaande toimetuse tööga otseselt seotud ehk ei olnud selle väljaande palgal. Eesti Päevalehes, Postimehes ja Õhtulehes avaldati sagedamini traditsioonilisi reisikirjeldusi aga pigem autoritelt, kes töötavad antud väljaannete toimetustes (joonis 4).

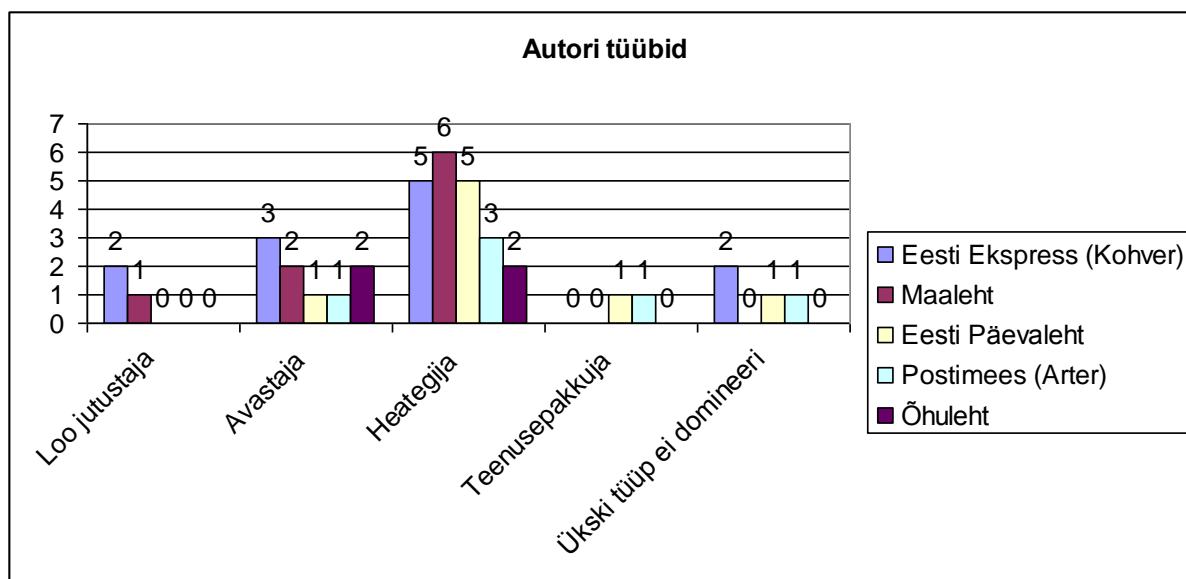
Põhjus, miks nädalalehtes ilmub rohkem reisikirjeldusi autoritelt, kes ei ole otseselt toimetuse palgal, selgus intervjuudest erinevates toimetustest töötavate tegevajakirjanike ja –toimetajatega. Näiteks kirjutab Mari Peterson (Lisa 3.1) Maalehest: *Mis puutub lugude valimisse, siis tegelikult väga ei valigi – kirjutavad peamiselt need, kes juba varem on Maalehele kirjutanud või need, kes meie lehest/ajakirjast teiste kirjutatud lugusid lugenud ja neist innustust saanud ning meie võtame nende lood tänuga vastu.* Raul Ranne (Lisa 2.1) Eesti Ekspressist räägib, et nende väljaandes kirjutavad reisikirjeldusi põhiliselt kaasautorid, kelle seas on ka reisifirmade omanikke, ning ka ajakirjanikud ise võivad soovi korral reisikirjeldusi kirjutada. „Ja ütleme siis ajakirjanikud kirjutavad ikkagi kordades paremini kui suvalised inimesed ja neid on ka parem lugeda,“ lisab Ranne (Lisa 2.1).

Intervjuudest päevalehte töötajatega tuli aga välja, et see on tihti ajalehe teadlik poliitika, miks eelistatakse reisikirjeldusi avaldada just enda väljaande töötajatelt. Näiteks räägib Rein Sikk (Lisa 2.2) Eesti Päevalehest: *“Ma arvan, et praegu enamuses eesti meedia väljaannetes*

rahaline olukord ei ole selline, et võidakse endale lubada seda, et lihtsalt osta sisse reisikirju sellepärast, et keegi on kusagil käinud. Pigem on probleem selles, et oma inimestele tööd ja leiba anda.“ Mitmed intervjuueeritavad (Ranne, Lisa 2.1; Sikk, Lisa 2.2; Viira, Lisa 2.3) vihjasid ka sellele, et professionaalsed ajakirjanikud suudavad kirjutada palju suuremat lugemisnaudingut pakkuvaid reisikirjeldusi kui inimesed, kes igapäevaselt ajakirjanduse ja kirjutamisega kokku ei puutu.

Alates siit on analüüsitud põhjalikumalt kõiki Maalehes, Eesti Päevalehes, Postimehes ja Õhtulehes avaldatud traditsioonilisi reisikirjeldusi, ent Eesti Ekspressist on põhjalikumaks analüüsiks võetud, alustades jaanuarist, vaid iga kuu esimene lugu. Juhul kui mõne kuu esimese traditsioonilise reisikirjelduse autor oli juba valimis esinenud, võeti samas kuus järgmisena ilmunud reisikirjeldus, mille autor polnud veel valimisse sattunud. Lugude arvu vähendamise eesmärgiks järgnevas analüüsis on ühtlustada erinevates väljaannetes analüüsitud lugude arvu.

Peatudes veel põgusalt reisikirjelduste autoritel huvitas allakirjutanut, millist tüüpi olid traditsiooniliste reisikirjelduste autorid. Selleks liigitas antud töö autor kõik Maalehe, Eesti Päevalehe, Õhtulehe ja Postimehe ning Eesti Ekspressi Kohvris ilmunud 12 traditsioonilist reisilugu vastavalt loo iseloomule kas kriitiliseks, meelelahutuslikuks, silmaringi laiendavaks või soovitavaks (siinkohal lähtutakse Lischke poolt välja toodud autori tüüpidest).

Joonis 5. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Päevalehe ja kaheteistkümne Eesti Ekspressi traditsiooniliste reisilugude autorite vastavust Lischke poolt välja toodud autorite tüüpe. (N= 39). N tähistab teema lõikes uuritud traditsiooniliste reisilugude koguarvu.

Peaaegu kõigis väljaannetes leidus kõige rohkem just nii-öelda heategija (loomult iseseisvad autorid, kes tahavad informeerida teisi erinevatest kultuuridest ja maadest) reisikirjeldusi, mis olid eelkõige silmaringi laiendavad. Kõige vähem leidus kriitilisi loo jutustaja reisikirjeldusi ja soovitusi jagavaid teenusepakkuja reisikirjeldusi. Analüüsitud lugude põhjal polnud võimalik järeldada, et kriitiliste loo jutustaja reisikirjelduste autoriteks oleksid eelkõige kvaliteetajalehtede ajakirjanikud ehk professionaalsed kirjutajad, nagu võiks tuginedes Lischkele eeldada.

Siinkohal tuleb nentida, et selline reisikirjelduste liigitamine oli subjektiivne. Mõnel juhul esines reisikirjelduses mitmeid erinevaid elemente, ent autor liigitas lood selle järgi, millised reisikirjeldusele iseloomulikud jooned enim domineerisid. Samas leidus ka lugusid, mida töö autor ei osanud liigitada ühegi konkreetse tüübi alla, sest mõnes loos võis esineda mitmeid erinevaid tunnuseid.

4. Avaldatud reisikirjelduste sobitumine teoreetilise kontseptsiooniga

Antud bakalaureusetöö üks olulisemaid eesmärke oli välja selgitada, milline on reisikirjelduse teoreetiline kontseptsioon ja kuidas sobituvad selle kontseptsiooniga 2010. aastal viies suurima tiraažiga eestikeelses ajalehes avaldatud traditsioonilised reisikirjeldused. Reisikirjelduse teoreetiline kontseptsioon on põhjalikult lahti kirjutatud juba käesoleva töö esimeses teoreetilises pooles. Teoreetilises osas on tuginetud nii eestikeelsele, peamiselt vanemale 60ndate teooriale, ning ingliskeelsele, peamiselt viimasel kümnendil esitatud seisukohtadele.

Eestikeelses vanemas teoorias on käsitletud eelkõige reisikirjelduse tunnuseid ja seda, mida üks reisikirjeldus peaks sisaldama. Eestikeelses teoorias rõhutati, et reisikirjelduses esitatakse maa üldandmeid, ajaloolist tausta, poliitilist olukorda, looduskirjeldusi, sotsiaalteemasid, autori vahetuid mõtteid. Need on tunnused, mille alusel käesolevas töös on käsitletud just traditsioonilisi reisikirjeldusi ning nende tunnuste olemasolu oli eelduseks reisilugudele ka valimisse pääsemisel.

Ingliskeelne teooria aitab töö autoril keskenduda just reisikirjelduse struktuurile. Näiteks sõnastatakse ingliskeelses teoorias täpsemalt, millised võiksid olla ühe reisikirjelduse algus, lõpp ja keskpaik. Eestikeelse teoreetilise kirjanduse puhul jäi see selgusetuks.

Lisaks leiab nii ingliskeelsest kui ka eestikeelsest kirjandusest viiteid sellele, millised on reisikirjelduste suurimad ohud - liigne objektiivsus ja/või klišeed. Samas leiab vihjeid ka sellele, mis teeb reisikirjeldusest hea reisikirjelduse - tegelased ja erinevate meeltega kogetu vahetu edasi andmine.

4.1 Struktuur

Kuigi järgnev analüüs tugineb reisikirjelduse teoreetikute arvamusel on siinkohal huvitav märkida, kuidas näevad reisikirja olemust ja tunnuseid Eesti suurimates ajalehtedes töötavad ajakirjanikud ja toimetajad. See, et enamus intervjuueeritud ajakirjanikest ja toimetajatest võrdsustas reisikirjelduse olemusloo või reportaažiga polnudki nii üllatav, sest nagu ka intervjuud andnud inimesed (Ranne, Lisa 2.1; Sikk, Lisa 2.2; Viira, Lisa 2.3) ise tõdesid, siis pidevalt kirjutades ei mõelda enam selle, mis žanris sa asju kirjutad, vaid mõeldakse pigem lugejale ja sellele kuidas lugejat looga köita. Leidus ka vastanuid, keda ei huvitanud lugude struktuuri elemendid ja kes väitsid, et ei tea reisikirjelduste struktuurist midagi (Sikk, Lisa 2.2; Viira, Lisa 2.3). Siiski kirjeldati ka erinevaid võimalikke reisikirjelduse struktureerimise võimalusi:

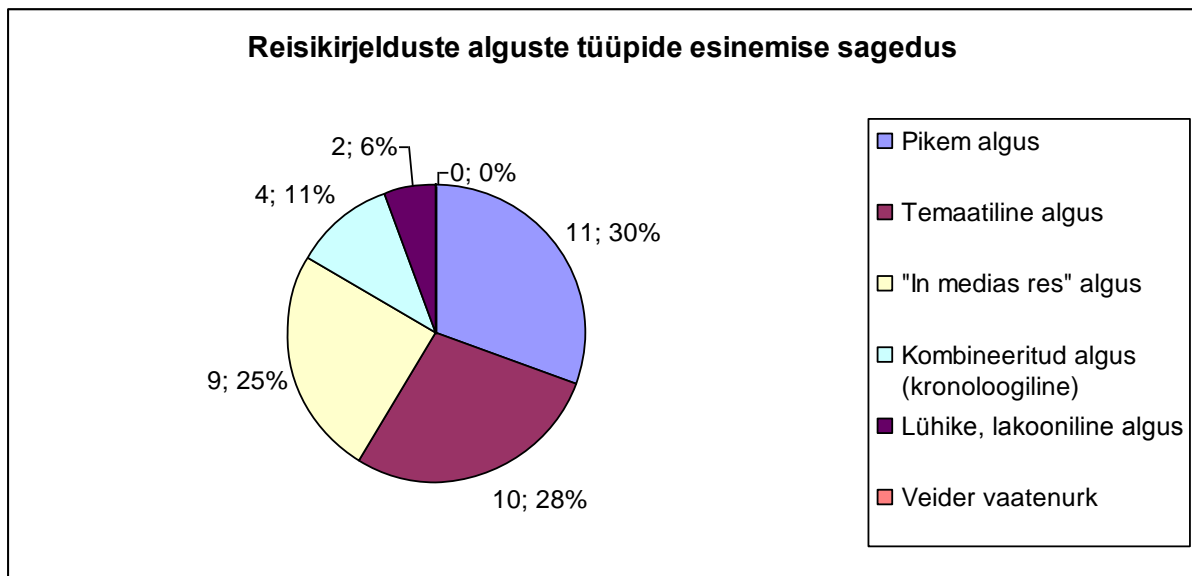
„Algus peab kutsuma lugema, keskosa hoidma jätkuvalt tähelepanu ja lõpp... Lõppu ei tea kunagi ette.“ (Leivak, Lisa 3.2)

„Alguses oleks hea saada üldine ülevaade külastatavast riigist või piirkonnast, pisut taustaandmeid. Lõpus kokkuvõtte isiklikest muljetest ja ehk ka mõned soovitusel ja/või hoiatused neile, kes kavatsevad samasse kanti reisida. Ning kõik muu kuskil seal vahepeal.“ (Peterson, Lisa 3.1)

Kõige põhjalikumalt rääkis võimalikust reisikirjelduse struktuurist Raul Ranne (Lisa 2.1). Talle meeldivat alustada reisilugu sündmusest, vahejuhtumist või mõnest muust aktiivsest asjast, *action*-ist. Teoreetikute järgi võiks seda nimetada „*in medias res*“ alguseks. Keskosas meeldiks Rannele selgitus, mis on reisil olemise eesmärk ja reisi huvitavate aspektide esile toomine. Ranne arvates võiks reisikirjelduse lõpp kulmineeruda mingisuguse puändiga. „*Et tekst peab olema rokkiv, et ta ei saa olla nagu igav,*“ võtab Ranne oma jutu kokku:

„See peab olema ikkagi selline, /.../võimas nagu rokklugu. /.../ Nagu mõned hakkavad niimoodi, et hakkavad sellise ägeda refrääniga, siis tuleb salm, salm refrään ja salm ja siis selline modulatsioon. Et jah, see skeem peab või võiks toimida ka loo puhul.“
(Ranne, Lisa 2.1)

Järgnevalt analüüsib töö autor lähemalt kõigis viies väljaandes Postimehes, Õhtulehes, Maalehes, Eesti Päevalehes ja Eesti Ekspressis ilmunud traditsiooniliste reisilugude struktuuri elemente. Kokku on lähtunud järgnevas analüüsis 36-st traditsioonilisest reisikirjeldusest.

Joonis 6. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Päevalehe ja kaheteistkümne Eesti Ekspressi traditsiooniliste reisilugude erinevate alguste esinemine kordades, protsentides. (N=36). N tähistab teema lõikes uuritud traditsiooniliste reisikirjelduste koguarvu.

Algus. Kõige rohkem „in medias res“ tüüpi alguseid, mis asetavad lugeja kohe sündmuste keskele ja võivad alata ka dialoogiga, esines Eesti Ekspressis (5) ja Õhtulehes (2).

Loomavaguneid meenutav raudteekoosseis veereb Margao (ehk Madgaoni, Goa osariigi suuruselt teine linn) jaama platvormi nr 1 äärde vaid 10minutilise hilinemisega. Seestpoolt meenutab susla Moskva-Taškendi rongi vähemhooldatud versiooni. Aastate jooksul tuhandeid urineerijaid teenindanud WCst imbuv aroom ei jäta kahtlust, et tegemist pole Lääne-Euroopa rongikultuuriga, ning rongi liikuma hakates pressib jaamahoone tagusest vagunisse inimvirtsa hais. (EE Raam 2010)

"Need õigeusu pühakud on ikoonidel kõik nii kurjade nägudega," mõtlen ma Kristuse sündimise päeval, 7. jaanuaril Mustvee Püha Nikolause kirikus paha mõtet. Hoolimata sellest, et küünlad põlevad, õhk lõhnab mesiselt ja Bullerjani ahi hingab sooja. (ÕL Kerge 2010)

Pool kuus hommikul on sookured need, kes su üles äratavad. Ehkki küljealune on laudadest kokku klopsitud ja mitte eriti kontimööda, on hea olla. (ÕL Suviste 2010)

Eesti Päevalehes (4) ja Maalehes (4) esines enim aga traditsiooniliste reisikirjelduste puhul just pikemaid algusi, millised avasid selgelt loo konteksti ja tausta.

Marrakeshist u 80 km kaugusel paikneb Maroko talispordikeskus Oukaïmeden, kus pidid ees ootama kenad suusarajad. Kohale jõudes tundus eemalt, et mägesid katab vaid õrn lumekiht – rohkem paistis ikka musta valge vahelt. Aga siiski, lumenappusest hoolimata sai kahel viisil märke tõusta: kahese tooliga üle 3000 meetri kõrgusele ja väiksemale nõlvale buglaga (veotrossi küljes rippuv rõngaga kepp, mis jalge vahele pistetakse). Tahtmatult meenus Slovakkia 1990-ndate alguses. Selle ühe bugla järjekord venis ka tunni pikkuseks, sest tooliga üles sõitnutel tuli laskuda kividele ja rohututtidele.

Miks ma siis sinna sõitsin ja miks enne ei uurinud? Tegemist oli rahvusvahelise ajakirjanike suusaklubi (Ski Club International des Journalistes – SCIJ) selle aasta kohtumisega. Et asi selge oleks: see on isemajandav organisatsioon, mille üritused liikmed ise kinni maksavad. Seni on kohtumispaigaks olnud ikka tuntud kuurordid nagu Jasna, Val di Femme, Åre jne. Seekord korraldamisõiguse võitnud Marokot abistas küll Belgia klubi, kuid ega nemadki lund taevast alla tuua saanud. (EPL Poll 2010)

Kõigis viies väljaandes leidis ka temaatilise algusega reisikirjeldusi. Need olid reisikirjeldused, mis juhatasid loo sisse ühe kindla maad tutvustava teema kaudu.

Kui tavalisele inimesele mainida sõnu “kõrb” ja “oaas”, kerkivad talle enamasti silme ette suured lainetavad liivaväljad ning siis kuskilt kaugusest paistma hakkavad haljendavad palmiladvad. See on säärane müütiline ja muinasjutuline kõrb, mille olemasolus kõik need, kes näiteks Egiptuses Punase mere kuurortides puhkamas on käinud ja sealt poolepäevase kõrbematka ostnud, kahtlema hakkavad. Ei sarnane ju Siinai poolsaare ookrikarva kaljud milleski selle romantilise kujutluspildiga. (EE Kurme 2010)

Lühikest ja lakoonilist algust võis täheldada kõigi viie väljaande traditsiooniliste reisikirjelduste puhul vaid kahel korral. Lakooniline algus võib sisaldada ka müstikat.

Pöörasime Aadria mere rannikul Senji väikelinnast sisemaale ja tõusime muudkui kõrgemale. Metsad. Niidud. Asustus hõrenes. Ja muutus mereäärsete elamistega võrreldes vaesemaks. Siin-seal üksikud külad, inimesed käsitsi põllulappe harimas.

Päike vajus üha madalamale, kuid mul polnud aimugi, kus öömajale jääda. Äkki jääme koguni lageda taeva alla? (PM Pullerits 2010)

Arteris (1), Maalehes (1) ja Eesti Ekspressis (2) leidus reisikirjelduste puhul ka alguseid, mis olid kombineeritud narratiivilisest ja temaatilisest algusest. Need algused olid kronoloogilisemad kui näiteks „*in medias res*“ algused. Üheks selliseks kombineeritud alguse näiteks võib tuua Eesti Ekspressi Kohvri reisikirjelduse „Läbinisti indiaalik Murudeshwar“, mille alguses annab autor linna atmosfääri kirjelduse. Kronoloogilisele algusele viitavad momendid on järgnevas väljavõttes ka allajoonitud.

India läänerannikul, mõnetunnise rongisõidu kaugusel Goast lõunas, asub Murudeshwar. Kui rong loksudes linnakesele läheneb, paistab juba mitme kilomeetri kaugusele mere ääres kõrguv hiiglaslik 37 meetri kõrgune Shiva kuju. Murudeshwara ongi selle hindu jumala teine nimi. Selles lääne turistide poolt veel avastamata linnakeses võib kergesti osutada ainukeseks valgeks turistiks. Kohalikke sõidab vaatamisväärsuse juurde kokku üle kogu maa – koolilapsi saabus siia bussitäite kaupa, Bangalore'i koolirühmad tormasid minuga templi ees pilti tegema ja väikesed postkaardimüüjaist poisikesed piirasid mu sisse, nii et oli raske nende ringist väljagi pääseda. Kord jälitas üks või teine mind pikemalt, ikka: “Madamadamdandamdand postcard”. Ainukese läänlasena olin erilise rünnaku all. (EE Õun 2010)

Äratuskella helina peale kangutan silmad lahti. Seierid näitavad teist öötundi, kui ennast voodist välja ajan. Vaja on jõuda kella kolmese Tartu–Tallinna bussi peale, kuna Ahvenamaa reisi algusaeg on pandud eelkõige tallinlastele sobiv. Kui Tartu on poole kolme ajal öösel valgustatud ja peolt tulevad tudengid miilustavad pargipinkidel, siis Tallinn tundub veerand kuue ajal hommikul täiesti pime ja välja surnud. Valgust annavad vaid fooride kollaselt vilkuvad tuled ja tänavareklaamid. Sadamas jagab Germalo güid reisiseltskonnale laevapiletid. Laevaga tuleb sõita aga veel ja veel. Pole ka ime, kuna Ahvenamaa näol on tegu väidetavalt 6500 saarest koosneva saarestikuga. (ML Raamets 2010)

Kahjuks ei sattunud valimisse ühtegi lugu, mis oleks alustanud reisikirjeldust veidra vaatenurga esitamisega.

Keskosa. Kui Eesti Ekspressis oli kaheteistkümnest loost pooled temaatilise keskosaga ja pooled kronoloogilise keskosaga, siis kõigi viie väljaande traditsioonilisi reisilugusid koos vaadeldes leidus temaatilise keskosaga reisilugusid kaks korda rohkem kui kronoloogilise keskosaga reisilugusid. Loo temaatiline keskosa eeldab, et reisikirjelduses esitatakse

sündmused autori valikul nii, et need toetasid autori peamist mõtet, ideed. Kronoloogilise ehk narratiivilise keskosa puhul esitatakse aga sündmused toimumise järjekorras.

Lõpp. Liikudes edasi reisikirjelduste lõppude juurde otsis antud töö autor eelkõige seda, kas loo fookus tuuakse rahuldavale järeltulele ehk esitatakse autoripoolne kokkuvõte kõige olulisemast loos, kas loo lõpp seotakse algusega ning kas lugeja viiakse/juhatakse tagasi tavapärasesse maailma. Antud bakalaureusetöö valimis esines ka üksikuid lugusid, mis ei täitnud mitte ühtegi kolmest eelpool mainitud lõpu eesmärkidest.

Kõigi (36) viie väljaande analüüsitud traditsioonilistest reisikirjeldustest võis lõppude puhul märgata enim seda, et lugude fookus tuuakse mingile rahuldavale järeltulele. Paari loo puhul oli märgata, et loo lõpp seoti algusega või viidi lugeja tavapärasesse maailma. Valimisse sattusid ka mõned lood, mis tõid loo fookuse rahuldavale järeltulele ja samas sidusid ka loo lõpu algusega. Üheks selliseks looks oli Arteris ilmunud lugu „Reis läbi vampiiride maa“, mille esimene lõik oli järgmine:

Transilvaania on Rumeenia armastatuim turismipiirkond, ja seda mitte ainult tänu vampiiri-imagole, mida iga sealne linnake endale krahmata tahab. Bukarestis jätkub «vereimejate» saaga juba tahtmatult, aga seda president Ceausescu pärandi tõttu. (PM Leivak 2010)

Ning viimases lõigus toodi sisse uuesti president Ceausescu teema, millega seoti lõpp algusega ja samas jõuti viimase lõigu esimese lausega ka loo seisukohalt rahuldavale järeltulele.

Siinkohal soovitus neile, kes Rumeeniat avastama lähevad: piirduge pigem Transilvaaniaga, kui te just ekstreemturismi ei harrasta. Siis jälitab Vlad Tepesi vaim teid veel pikka aega. Muidu jääb ka Ceausescu kummitama. (PM Leivak 2010)

Loos „Rannad nagu naeratused“ tuletas autor reisikirjelduse viimases lõigus meelde loo alguses juttu olnud reisi eesmärgist ning tegi oma kogemusele tuginedes ka kokkuvõtte, mis tõi loo fookuse rahuldavale järeltulele:

Nagu ehk tähelepanelik lugeja tähele pani, oli meil plaanis surfata, aga selle spordialaga tegelemisest juttu ei olnud. Tõepoolest, meie reisi jooksul ei õnnestunud häid tingimusi tuulejumalatelt välja kaubelda rohkem kui umbes tunniks. Võib filosoofiliselt küsida, et kui õngemees ei saa kätte ainsatki kala, siis kas ta käis kalal või istus lihtsalt veekogu kaldal, ritv käes. Mina vastust ei tea, küll aga olen kindel, et Belize ja selle ümbrus on äranägemist väärt nii surfireisina kui mööda Kesk-Ameerikat surfivarustuse ringitassimise reisina. (EE Purde

2010)

Sama palju oli ka lugusid, milles toodi loo fookus rahuldavale järeldusele ja samas juhatati lugeja loost välja tavapärasesse maailma. Selle näiteks on paslik tuua Maalehes ilmunud loo „Hundikuristik – tükike ürgset maastikku Tallinnas“ lõpu osa. Selle loo esimeses lõigus teeb autor selge järelduse ja viimases lõigus annab märku loo lõppemisest.

Hundikuristik on tükike ürgset ja jõulist maastikku otse Kadrioru pargi ääres. Kindlasti väärrib paik praegusest palju suuremat tähelepanu, et see inimestele taas kättesaadavaks ja imeteldavaks teha.

Sellega on meie esimene retk Gustav Vilbaste kodumaa rännaku jälgedes käidud. Järgmine käik ja lugu tuleb Tallinna lähistelt – Maardu järvest ja hiiest. (ML Vilbaste 2010)

Leidus ka lugusid kus loo lõpp oli seotud algusega ja samal ajal juhatati lugeja ka loost välja. Näiteks loos „Bombay, Bombay... Deewana“ (ML Merevoo 2010) kirjutab autor reisikirjelduse teises lõigus: „Istun pisikeses must-kollases taksos, pea laes ja juhiks umbkeelne turbaniga sikh,“ ning toob loo eelviimases lõigus taksod uuesti sisse ja viimases lõigus annab ta mõista, et nii reis ja seetõttu ka loetud lugu on lõppenud.

Hommiikul kell viis sõidan taksoga Chattrapathi Shivaji lennujaama poole ja näen mõlemal pool tänavat kilomeetrite pikkuseid ridu ööseks pargitud mustkollaseid taksosid. Taksojuhi amet tundub Mumbais kerjamise järel kõige levinum olevat... Kauaks mällu sööbiv viimane pilt Mumbaist mugava Finnairi Boeingu aknast on stardiraja kõrval müüri taga algav presendist onnide väli, mille kõrval mäeke fekaleerivate hindudega, taustaks päikesetõus...

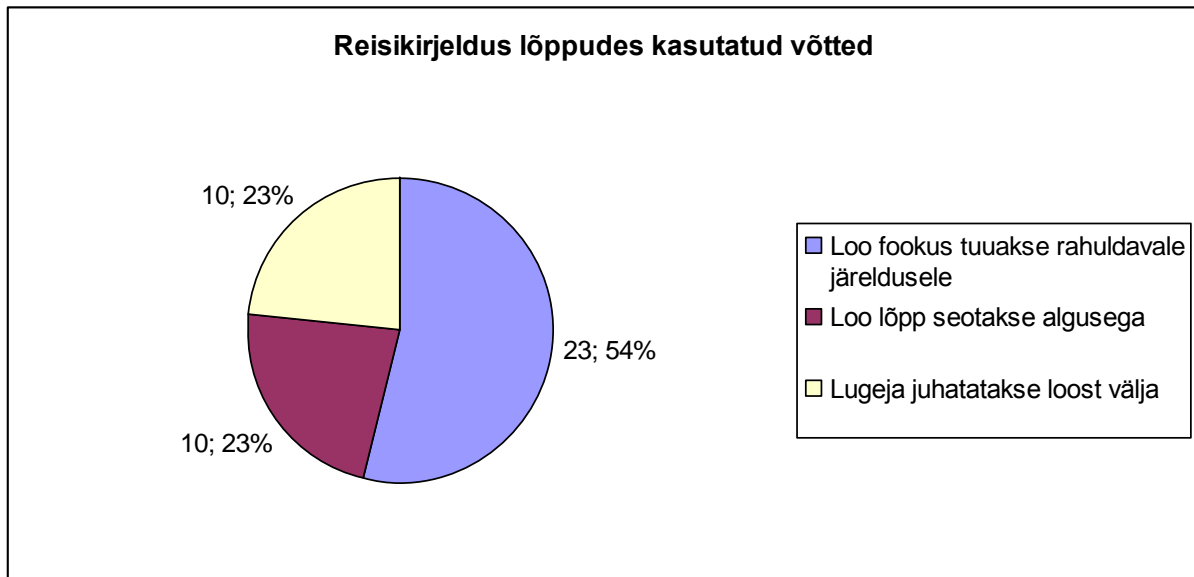
Vaid ühe lõpu puhul võis märgata, et täidetud on kõik kolm lõpu eesmärki. Selleks oli lugu Taist ja see Arteri ajakirjaniku reis oli rahastatud Tez Toursi poolt, nagu viitas märke reisikirjelduse lõpus. Lugu „Maa, mis muutis mõttemaailma“ (PM Leivak 2010) annab teada alguses sellest, et Tai riigi nimi tähendab tõlkes vaba riiki ja selles riigis on vabameelsusest omamoodi arusaam. Loo viimase lõigu esimese lausega jõutakse esmalt rahuldavale järeldusele ja tehakse kokkuvõte:

Tais käinu pole sealt naastes enam endine.

Seejärel räägib autor endast igapäevases olukorras pärast reisi, millega viiakse ka lugeja justkui loost välja argimurede juurde tagasi:

Eneselegi ootamatult avastad, millise eemalseisva neutraalsusega oled hakanud suhtuma supermarketite kassajärjekorras või ühistranspordis trügijatesse, neisse, kel mingil põhjusel tuju halb ja alati kiire.

Ning viimaks osutub reisikirjelduse autor taas sallivusele, millega ta tegelikult ka oma lugu alustas ja nii seotakse viimaks ka loo lõpp algusega: *Lihtsalt vilistad sellele. Ja mis vast kõige tähtsam – sallivust on senisest veelgi rohkem ja hukka ei mõista naljalt enam kedagi. Mitte kedagi.*

Joonis 7. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Päevalehe ja kaheteistkümne Eesti Ekspressi reisikülgedel ilmunud traditsiooniliste reisilugude erinevate lõpukirjutamisvõtete lugudes esinemise sagedus, protsent. (N= 36). N tähistab teema lõikes uuritud traditsiooniliste reisikirjelduste koguarvu.

Kõige enam kasutasid analüüsitud traditsiooniliste reisikirjelduste autorid lugude lõpetamise puhul võtet, millega toodi lugu loo fookuse seisukohalt rahuldavale järeltulele. Järeldusteni jõudsid reisikirjelduste autorid enam kui pooltes analüüsitud lugudes. Ligi kolmandiku analüüsitud lugude puhul sidus autor loo lõpu algusega ning teine ligi kolmandik lugudest viisid lugeja loost välja tema tavapärasesse maailma tagasi. Mitme loo puhul esines ka seda, et reisikirjeldus lõpetati kasutades kahte või ühel juhul koguni kolme lõpu kirjutamise võtet. Ja nagu varem juba mainitud, leidsid ka üksikuid lugusid, mis ei sobitunud ühegi nimetatud lõpu kirjutamise võttega. Sellised olid näiteks need reisikirjelduse lõpud, mis esitasid loo lõpus uusi fakte.

Kokkuvõtteks võib öelda, et pea kõik struktuuri elemendid, mis leidsid käsitlust teoorias kehtisid ka analüüsitud reisikirjelduste kohta.

4.2 Reisikirjelduste tunnused

Nagu juba ülal öeldud, rõhutas ingliskeelne teooria ka seda, milliseid elemente peaks hea reisikirjeldus sisaldama. Kuna reisikirjelduste üheks eesmärgiks on tekitada lugejas kohaloleku tunnet ehk viia lugeja piltlikult öeldes endaga reisile kaasa ehk elustada kirjutaja kogemused, peab ingliskeelne teooria oluliseks, et reisikirjeldused sisaldaksid tegelasi, kõnekaid detaile ja dialooge ning samal ajal tuleks hoiduda klišeedest.

Seda paradoksaalsemad tundusid 36 traditsioonilise reisikirjelduse analüüsi tulemused, millest selgus, et neist lugudest sisaldasid 31 klišeetid. Juba ainuüksi Eesti Ekspressis avaldatud Maris Kurme (2010) avaldatud lugu „Läänekõrbes oaase otsimas“ sisaldas järgmisi klišeetid:

- *See on säärane müütiline ja muinasjutuline kõrb, /.../*
- */.../, et võtab ahhetama.*
- */.../, mis oma maalilisuses ja majesteetlikkuses /.../*
- */.../, mis on üllatavalt viks ja viisakas, /.../*
- */.../, hooned korralikud ja suured /.../*
- */.../ maalingutega kaetud ja imelised.*

Analüüsitud lugudest sisaldas vaid „Samosad, sarid ja kolmas sugupool“ (Raam 2010) pikemat dialoogi:

Hijra: Tahad mind suudelda põsele? Ainult 50 ruupiat.

Faezi: Mine metsa, ei taha.

Hijra: Come on, ainult 50 ruupiat.

Faezi: Mine ära, ma ei taha tasuta ka sind suudelda.

Hijra: Mulle meeldib siin, ma ei lähe ära.

Faezi: Aitab küll, tõmba uttu.

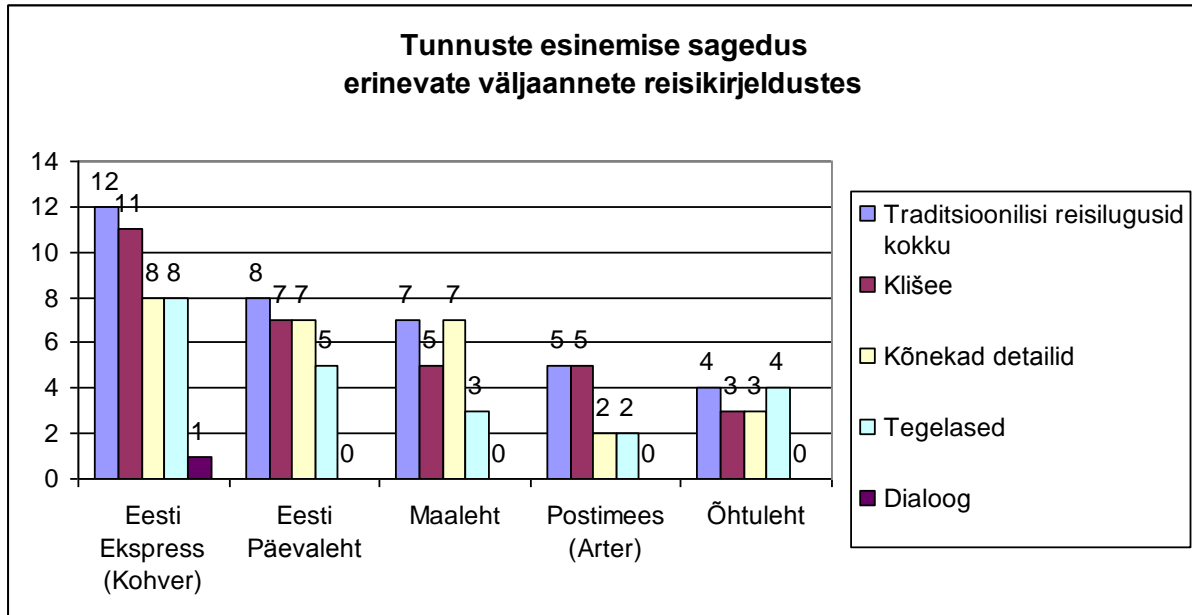
Hijra: Enne suudle mind ja maksa 50 ruupiat.

Faezi: Mine ära.

Hijra: Ka see maksab 50 ruupiat, kui tahad, et ära läheksin.

Samas tuleb rõhutada, et kuigi vaid üks lugu sisaldas dialoogi ehk kahe või enam inimese vestlust, mis oli edastatud dialoogi vormis vahelduvate tsitaatidena, siis tegelikult 36st loos kasutati 12 korral otsekõnet ehk kirjutaja oli tsiteerinud ühte tegelast ja/või andnud tsitaadile vastuse kasutades parafraasi. Märksa rohkem kui dialoogi ja otsekõnet kasutasid analüüsitud

traditsiooniliste reisikirjelduste autorid oma lugudes aga kõnekaid detaile (27) ja tegelasi (22). Ent siingi tuleb täpsustada, et kuigi tegelased olid analüüsitud reisikirjeldustes sagedased külalised, siis suuremal osal juhtudest jäid need tegelased anonüümseteks ja vähetähtsateks, näiteks autojuhtideks ja giidideks. Tegelaste alla ei loeta siin autorit kui tegelast, vaid inimest, kes on autori reisikaaslane või inimest, kellega autor oma reisil kokku on puutunud.

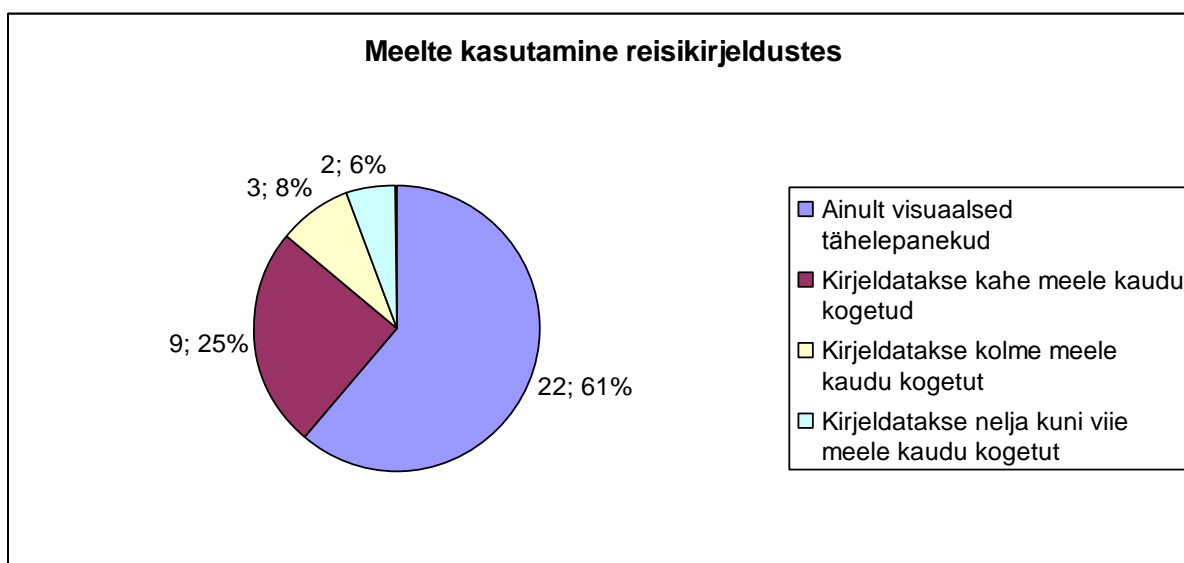
Joonis 8. 2010. aastal kõigi Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Päevalehe ja kahesteiskümne Eesti Ekspressi traditsioonilistes reisilugudes esinenud tunnused kordades. (N= 36). N tähistab teema lõikes uuritud traditsiooniliste reisikirjelduste koguarvu.

Vähemalt pooled analüüsitud traditsioonilistest reisikirjeldustest sisaldasid vähemalt kahte joonisel 8. toodud tunnustest. Paraku oligi tihti esimeseks tunnuseks klišee esinemine ning seejärel kas tegelase või kõneka detaili esitamine. Alla kolmandiku lugudest sisaldasid lisaks klišeedele veel kahte reisikirjeldusele omast tunnust ning vaid üks analüüsitud lugudest sisaldas kõiki nelja reisikirjeldusele omastest tunnustest.

Reisikirjelduse vanem eestikeelne teooria, mis tõi välja, et reisikirjeldustes esineb maa üldandmeid ja muid autori tähelepanekuid, rõhutas ka seda, et reisikirjeldustes võib esineda ka paralleelide toomist kodumaaga ning autori pöördumist kaasmaalaste poole üleskutsega. Kuigi viimast ei esinenud üheski analüüsitud reisikirjeldustes võis täheldada sellele küllaltki sarnast ja levinud nähtust, kus autor pöördub üleskutse asemel lugeja poole mõne retoorilise küsimusega. Reisilugudes esines ka paralleelide toomist kodumaaga ning lisaks otsiti paralleele ka Nõukogude Liidu aegade ja Euroopaga või lihtsalt läänekultuuriga.

Ilmselt meenutas suure järve ja mere vahele pressitud Eesti talle püha maad, kus Peipsi oli siis Surnumere ning Võrtsjärv Geneetsareti järve analoog. Nende vahel voolas aga Jordani jõe asemik Emajõgi. Toome-, Riia- ja Tähtvere mägi pidid siis aga täitma Moria, Siioni ja Õlimäe tähtsat rolli. Huvitava kombel on ka Etioopia, nagu omal ajal Eestimaa, pühendatud neitsi Maarjale ning paralleele võib tõmmata teisigi. (EE Baburin 2010)

Reisilugude üheks eesmärgiks on piltlikult öeldes viia lugeja reisile. Selleks tuleb, nagu rõhutatakse teoorias, tekitada kohalolekutunne, mis eeldab täpseid kirjeldusi. Kirjelduste puhul on oluline meeles pidada, et nii nagu inimesed kogevad maailma erinevate meelte kaudu, nii saab ka kohalolekutunnet tekitada eelkõige just erinevate meelte kaudu kogetut kirjeldades. Siiski pole see kuigi lihtne, sest nagu selgus analüüsitud traditsioonilistest reisikirjeldustest, siis kõik nad sisaldasid silmade kaudu kogetut ehk visuaalseid kirjeldusi, ent märksa harvem oli rakendatud lisaks nägemisele teisi meeli – lõhna ja maitse tundmine või erinevate helide eristamine või kompimise/tundmise (*touch*) kaudu kogetut.

Joonis 9. 2010. aastal Postimehe, Õhtulehe, Maalehe, Eesti Päevalehe ja kaheteistkümnes Eesti Ekspressi traditsioonilistes reisilugudes esinenud erinevate meelte kasutamine kordades, protsent. (N=36). N tähistab teema lõikes uuritud artiklite koguarvu.

Visuaalselt kogetu edasi andmisel esines kõigis 36-st analüüsitud traditsioonilisest reisikirjelduses. Haistmismeele kaudu kogetu edasiandmist esines kaheksal korral, maitsete kirjeldusi viiel korral ja helide ja kompimise/tundmise (*touch*) kaudu kogetu edasi andmist kasutati neljal korral.

Viie väljaande peale oligi kõige rohkem lugusid, mis esitasid vaid visuaalseid tähelepanekuid. Vähem kui kümne loo puhul oli edastatud visuaalsete tähelepanekute kõrval ka maitsemise või haistmise teel kogetut. Vaid kolmel korral kirjeldati ühes reisiloos kolme meele kaudu kogetut ja kahel korral nelja kuni viie meele abil kogetut.

III OSA: JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

1. Vastused uurimisküsimustele

Järgnevas peatükis esitatakse uuringu põhilised järeldused uurimisküsimuste kaupa. Lisaks tehakse järeldused ka kasutatud metoodikate kohta.

1.1 Reisikirjelduse teoreetiline kontseptsioon ja reisikirjelduste sobitumine teooriaga

Bakalaureusetöö esimene ja kõige tähtsam uurimisküsimus: milline on reisikirjelduse teoreetiline kontseptsioon, leidis suures osas vastuse juba töö esimeses pooles, teooria osas. Tuginedes nii eestikeelsele kui ingliskeelsele teooriale pandi kirja reisikirjelduse teoreetiline raamistik. Teoriast järeldus, et kuigi reisikirjeldus on välja kujunenud omaette žanriks, polegi selle olemust niivõrd lihtne määrata. Seda osalt seetõttu, et tegemist on olemusloo aladžanriga ning sellepärast ongi reisikirjeldusel palju ühisjooni olemuslooga.

Järgnevalt on püütud modelleerida kokkuvõtvalt olemusloo ja reisikirjelduse tunnuseid tabelis 3. ning tuua esile mõlema žanri ühisosad ja lahknevused. Suurim erinevus reisikirjelduse ja olemusloo vahel on subjektis. Kui olemusloo subjektiks on sündmus või inimene, siis reisilugude puhul on selleks koht või rännak.

Tabel 3. Reisikirjelduse ja olemusloo ühisosad ja erinevused.

Reisi- kirjeldus	Hea reisikirjelduse ja olemusloo ühisjooned	Olemus- lugu
<u>Subjekt:</u> koht või reis/rännak. Andmed, kirjeldused maa või reisimise kohta.	<ul style="list-style-type: none"> • Inimene ja tegelased, karakterikirjeldused • Dialoog või tsitaat • Kõneks fakt, detail, intsident, illustreeriv lugu, <i>story</i> • Algus (<i>pikk ja hoogne stseen ehk „in medias res“; atmosfääri kirjeldus ehk pikem või temaatiline algus</i>) • Keskpaik • Lõpp (<i>alguse ja lõpu sidumine – tuuakse detail loo alguspoolelt</i>) • Peab olema värvikust ja elavust • Tekitab kohalolu tunnet • Subjektiivne ja vahetu • Näitab, mitte ei jutusta • Olu- ega reisikirjeldus ei salli tühja paatost, klišeesisid • Oluline on tõesus ja täpsus ja ka kunstiline vorm • Materjali mitmekesisus ja dünaamilisus	<u>Subjekt:</u> sündmus, inimene või inimeste grupp

Allikad: Pullerits (1997); Peegel (1961); Zinsser (2006); George (2009).

Kuigi töö autor ei ole ülemäära põhjalikult tutvunud olemusloo teooriaga, vaid on keskendunud eelkõige reisikirjelduse määratlemisele ja selle tunnustele, toetab esitatud kahe žanri ühisosade lahtrit ka antud tööle eelnenud seminaritöös (Tatrik 2011) saadud tulemused. Nimelt leiti seminaritöös analüüsitud 12 Eesti Ekspressi reisikirjelduse põhjal, tuginedes samal aja Zirnaski (2008) bakalaureusetöös esile toodud olemusloo kirjutamisvõtetele, et peaaegu kõik olemusloolikud kirjutamise võtted sobivad hästi ka reisikirjeldustesse.

Seminaritöös (Tatrik 2011) analüüsitud lugudes leidis kõige rohkem just olemusloolikest kirjutamisvõtetest autori sekkumist loo kirjutajana, olustiku- ja atmosfäärikirjeldusi, lausepikkuse varieerumist kõneka detaili välja toomiseks, lõigupikkuste varieerumist ja sulgudes remargi kasutamist. Väga vähe või üldse mitte leidsid seminaritöös analüüsitud reisikirjeldustes kasutamist järgmised olemusloolikud võtted: autor annab keskele tegelasele hinnangu; autor samastub keske tegelasega; allikas pöördub autori poole.

Siinkohal ei pidanud antud bakalaureusetöö autor vajalikuks olemusloolikke kirjutamisvõtteid, mis sobivad ka traditsioonilistesse reisikirjeldustesse, veel kord välja tuua.

Bakalaureusetöö valimis esinenud reisikirjeldused sobitusid küllaltki hästi ka reisikirjelduse teoorias esiletõstetuga. Uuemas teoorias põhiliselt rõhutatud reisikirjelduse tunnused leidsid kõik kasutamist ka analüüsitud traditsioonilistes reisilugudes. Kuigi kõigi teoorias mainitud reisilugude tunnustele ja soovituslikele elementidele leidis vastavaid tekstinäiteid, tuleb mõõnda, et siiski domineerisid reisilugudes eelkõige nõ halvad tunnused ehk klišeed, mille eest teooria kirjutajaid hoiatab.

Nagu on välja toonud ka Swick (2001), leidis kinnitust, et reisikirjeldustes kasutatakse tõesti väga vähe dialoogi, see tähendab, et dialoogid sisuliselt puudusid analüüsitud traditsioonilistest reisikirjeldustest. Dialoogi asemel oli aga kasutatud otsekõnet ja parafraase. Analüüsitud lugude põhjal ei saa allakirjutanu aga nõustuda Swickiga (2001) selles osas, et reisilugudes puuduvad tegelased. Siiski leidis allakirjutanu, et reisilugude keskseks tegelaseks oli tihti tõesti autor ise ja teised tegelased olid pigem anonüümsed ning vähem tähtsad. Swick (2001) heitis reisilugudele ette ka liiga vähest huumorit. Antud töös leidis aga pea kõigis väljaannetes meelelahutuslikke reisikirjeldusi, mis olid kirjutatud nii-öelda avastaja-tüüpi autorite poolt ning sisaldasid pea alati ka iroonilisi või humoorikaid momente. Kuigi huumorit ei leidunud kaugeltki kõigis reisilugudes, ei näe antud töö autor selles probleeme, sest reis ja

reisimine ei pea olema alati naljakas, vaid võib täita ka pelgalt silmaringilaidendavat, harivat eesmärki. Ka selles, et reisilugudes on palju positiivseid kirjeldusi ja negatiivset väga harva, tuleb analüüsi autoril Swickiga (2001) nõustuda.

Vanemas teoorias rõhutatud tunnustest ei esinenud valimis olnud reisilugudes kordagi autoripoolset üleskutset kaasmaalastele. Ometi leidus teist laadi autori pöördumisi – retooriliste küsimuste esitamist. Lisaks paralleelide toomisele kodumaaga tõid autorid reisikirjeldustes võrdlusi olustiku kohta ka Euroopa ja nõukogude ajaga. Reisikirjeldustes jäid domineerima aga siiski looduskirjeldused ja ajaloolised tagasipõiked.

1.2 Eesti tegevajakirjanike ja toimetajate nägemus reisikirjeldusest

Nii nagu erinesid erinevates väljaannetes avaldatud reisilood, erinesid ka viie erineva toimetuse töötaja hinnangud reisikirjeldusele. Nagu jube eelpool selgeks sai, siis paljud intervjueeritavatest ei soovi reisikirjeldust vaadata eraldi seisva žanrina, ent siiski osatakse seda teatud moel määratleda. Näiteks Mari Peterson (Lisa 3.1) kirjutab, et reisikirjeldus on kirjatükk, mis kirjeldab reisi ning on eeskätt just isiklike vahetute muljete kogum. Sarnaselt leiab ka Verni Leivak (Lisa 3.2), et reisikirjeldus on lugu, mis kirjeldab reisil nähtut ja kogetud reisil käinud inimese poolt. Raul Ranne (Lisa 2.1) leiab omalt poolt, et reisikirjeldus võib seisneda ühe retke läbielamises ajalehes, kusjuures võib sinna juurde kuuluda ka väikene salasoov, et äkki mõni lugeja teeb selle reisi koos kirjutajaga uuesti läbi.

Intervjueeritavad pidasid reisikirjeldustes oluliseks enamjaolt häid ja detailseid kirjeldusi, inimlikkust, inimese kasutamist kirjelduses, värvikate detailide ja emotsioonide rikkust, et reisikiri oleks ka hariv ja silmaringi laiendav. Halvaks peeti klišeetid ja igavust. Viimase all mõisteti emotsioonide ja isikliku mulje puudumist, igavat sihtkohta, kuiva faktide loetelu.

1.3 Traditsioonilise reisikirjelduse positsioon eestikeelsetes ajalehtedes

Autoril on töö tulemusena hea meel tõdeda, et reisirubriigid koos sinna juurde kuuluvate traditsiooniliste reisikirjeldustega on eesti suurimates ajalehtedes täiesti olemas. Viie suurima tiraažiga ajalehe põhjal tehtud uuring näitas aga, et traditsiooniliste reisikirjelduste avaldamise traditsiooni austavad enim just nädalalehed (Eesti Ekspress ja Maaleht). Kolmes analüüsi aluseks olnud päevalehes (Postimees, Õhtuleht, Eesti Päevaleht) avaldati traditsioonilisi

reisilugusid 2010. aastal aga äärmiselt vähe. Kui Eesti Päevalehes ja Postimehes ilmus iganädalane reisilehekülg, avaldati neis enamjaolt vaid reisifirmade reklaame. Kolmest päevalehest eristus selgelt aga Õhtuleht, kes avaldas reisilugusid küllaltki regulaarselt. Ometi leidis just Õhtulehes kõige vähem traditsioonilisi reisikirjeldusi – reisijate enda kirjutatud artikleid, mis vahendaksid nende enda vahetuid kogemusi, mõtteid ja reisi sihti iseloomustavaid või koha eripära avavaid tõiku.

Kuigi reisikirjeldused ja reisirubriigid ei olnud eesti suurima tiraažiga ajalehtede puhul just igapäevane nähtus avaldati neid siiski pigem nädalalõpu lehtedes ja pigem lehe tagumises kui esimeses pooles.

1.4 Traditsiooniliste reisikirjelduste autoritest

Traditsiooniliste reisikirjelduste puhul paistis silma, et umbes nii palju kui ilmus viies suurimas ajalehes reisikirjeldusi, umbes nii palju esines ka lugude autoritena erinevaid inimesi. See oli ka mõneti etteaimatav, kuna kuuldes jutte toimetuste majanduslikest olukordadest ei saakski eeldada, et toimetused suudaks ülal pidada reisikirjutajat ja tema reise finantseerida. Seega kirjutavad traditsioonilisi reisikirjeldusi ajalehtedele just juhulikud reisil käijad. Eriti paistis see silma just nädalalehtede puhul. Päevalehed kasutasid ära aga eelkõige oma toimetuse liikmete reisikogemusi, mis aga ei tähendanud, et toimetused ise oleksid reise finantseerinud.

Kui lähtuda Lischke poolt välja toodud tõenäolistest reisikirjelduste autorite tüüpidest, siis töös analüüsitud traditsiooniliste reisikirjeluste seas domineerisid just nõ heategija reisikirjad. Need reisikirjeldused olid eelkõige silmaringi laiendavad. Esile kerkisid ka avastaja reisikirjeldused, mis olid pigem meelelahtust pakkuvad ja rõhutasid just reisi seikluslikele momentidele. Nende kõrval leidsid ka mõned loo jutustaja reisikirjeldused, mis olid kriitilised ja teenusepakkuja reisikirjeldused, mis jagasid lugejale konkreetseid nõuandeid ja soovitusi.

2. Metoodika ja valimi kriitika

Üldiselt jääb töö autor läbi viidud uuringuga, selles kasutatud meetodite ja saadud tulemustega rahule, ent siiski on aspekte, millele soovib allakirjutanu tähelepanu juhtida.

Esimeseks raskuseks töö juures oli autoril traditsiooniliste ja mittetraditsiooniliste reisikirjelduste määratlemisega. Eriti keerukaks osutus see just lühemate lugude puhul. Keerukus seisnes selles, et väga kitsa fookusega lood võisid taustana sisaldada ka andmeid ja kirjeldusi maa enda kohta ning traditsioonilised reisikirjeldused võisid vahel väga pikalt peatuda ühel kitsal ja kindlal reisimise aspektil. Kuid nagu autor on juba eelnevalt väljendanud, lähtus lugude liigitamine sellest, millised tunnused olid domineerivad. Kuna mittetraditsioonilised reisikirjeldused moodustavad suure osa päevalehtede reisilugudest leiab töö autor, et tulevikus väärriks eestikeelne reisikirjeldus veelgi laiemat ja põhjalikumat uurimist.

Teine suurem probleem, millega allakirjutanu pörkus, oli traditsiooniliste reisikirjelduste autorite määratlemine vastavalt sellele, kas nad on toimetuse tööga seotud või mitte. Siinkohal tugines autor väljaannete kodulehtedel olevale infole ning *Google* otsingumootorile. Siiski võis juhtuda, et autorid, kes polnud väljatoodud väljaannete kodulehekülgedel töötajate nimekirjas, võisid olla toimetuse liikmetega seotud kas sugulus- või sõprussidemete kaudu. Sama aspekt tuli välja ka tegevajakirjanike ja toimetajatega läbi viidud intervjuudest. Nimelt tunnistasid mitmed allikad, et nende väljaandes leitakse nii-öelda kaasautoreid, kes reisikirjeldusi kirjutavad, läbi tutvuste. Seega pole õige väita, et inimesed, kes osutasid antud töös reisikirjelduste autoriteks, aga polnud ära toodud toimetuse kontaktides, oleksid kõik toimetusega mitteseotud inimesed.

Järgnevalt soovib allakirjutanu veel kord tähelepanu juhtida asjaolule, et kuigi töö teoorias on käsitletud nii nõukogudeaegset eestikeelset kui ka 2000ndate inglisekeelset teooriat, ei ole töö eesmärk neid võrdsustada, kuna teooriate tekke ajastud ja kultuuriruumid on selleks liiga erinevad, vaid pakkuda erinevaid lähenemisnurki ning osutada erinevate teooriate ühisosadele ja lahknevustele.

Kui mõtiskleda töö edasistele võimalikele arengutele, võiksid tulevikus eraldi tähelepanu pälvida ka niinimetatud reisifirmade poolt kinnimakstud lood. Ka antud töö valimisse sattus

lugusid, mille alla oli märgitud, kelle kutsel või finantseeringul reis toimus. Võimalik, et need lood võivad erineda mingil määral teistest reisikirjeldustest, mis on toimunud kirjutaja enda rahastamisel. Sellele vihjasid ka mõned intervjuueeritavatest: „*Muidugi sõltub ka kirjutaja meisterlikkusest, aga see jätab nagu pitseri. Sa ei pea seal ütlema, et „küll see on ikka vägev, kuradi, selline reisifirma“ või „ja see on lausa imeline koht“ – sedasi sa ei pea kirjutama. Nii otse. Aga mingisuguse pitseri see jätab ja, ütleme, mingisugused värvid jätab panemata. Ja tulemuseks on kaunikesti selline veidi, ütleme, selline reklaamihõnguline või...selline... kehva lugu.*“ (Ranne, Lisa 2.1). Seega oleks kinnimakstud reisilugude uurimine üks võimalikest suundadest, kuidas juba tehtud tööga edasi minna.

Üks võimalikest edasiarendamise variantidest oleks ka antud töös mittetraditsioonilisteks liigitatud reisilugude põhjalik analüüs, kuna selliseid leidis traditsiooniliste reisikirjelduste kõrval üksjagu.

Samas kolmas võimalik töö edasiarendamine võiks toimuda välismaa kogemuse suunal. Nimelt oleks huvitav teada, kuidas on ülesehitatud mõne teise maa reisirubriigid ning millest ja kuidas jutustavad seal paiknevad reisilood.

Bakalaureusetöö autor peab oluliseks lisada, et kuigi teoreetiline materjal sobitus küllaltki hästi 2010. aastal avaldatud reisikirjeldustega ja võimaldas mitmekesisist analüüsi nii reisikirjelduste tunnuste kui ka struktuuri osas, võinuks töös olla rohkem erinevate teoreetikute arvamusi just reisikirjelduste struktuuri kohta. Analüüsitud reisikirjelduste algustüüpidest ei sattunud valimisse ühtegi veidra vaatenurgaga algust ning reisikirjelduste lõppude puhul esines lõppe, mida autor ei osanud ühegi lõpu tunnusega sobitada. Võimalik, et erinevad teised antud töös kasutamata jäänud autorid suudaksid struktuuri elemente täpsemalt kirjeldada ja üksteist täiendada. Kahjuks töö kirjutamisel ei õnnestunud allakirjutajal selliseid autoreid ja materjale hankida.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö „Reisikirjeldused suurima tiraažiga Eesti ajalehtedes aastal 2010“ annab teooria osas ülevaate nii eestikeelsest kui ka ingliskeelsest reisikirjelduse teooriast ja aitab mõtestada selle žanri olemust. Töös kasutatud eestikeelne teoreetiline kirjandus pärineb aastast 1967 ja põhineb peamiselt Juhan Peegli ja Endel Mallene tähelepanekutel. Kasutatud reisikirjelduse uuem teooria tugineb ingliskeelsetel tekstidel ja ei ole enamasti vanem kui kümme aastat. Lääne autoritelt pärinev ingliskeelne teooria on töö seisukohalt oluline, kuna eesti ajakirjanduskultuur on mõjutusi saanud ka läänest, ning ainult eestikeelse teooria põhjal polnuks võimalik reisikirjelduse olemust lahti mõtestada sel määral, mil see antud töös tehtud sai.

Reisikirjeldust võib käsitleda olemusloo aladžanrina ja olemusloo ning reisikirjelduse vahel ilmnes palju sarnasusi nii teoreetiliselt kui ka töös läbi viidud analüüsis. Ka intervjuueeritud tegevajakirjanikud ja toimetajad ei pööranud žanrite eristamisele suurt tähelepanu – ei pidanud eristamist kuigi vajalikuks. Suurim teooriast tulenev erinevus reisikirjelduse ja olemusloo vahel on see, et kui olemusloo subjektiks võivad teooria järgi olla nii inimesed kui sündmused, siis reisikirjeldused keskenduvad reisimisele kui protsessile ja/või mingile kindlale kohale. Kuid mõlema žanri puhul peetakse oluliseks just tegelaste ja dialoogi kasutamist ning hästi valitud detailide esitamist. Intervjuueeritavad rõhutasid, et reisikirjelduste kirjutamise puhul on kõige olulisem hea kirjeldamisoskus.

Kui otsustada analüüsitud viie suurima ajalehe näitel, võib öelda, et traditsioonilisi reisikirjeldusi leiab rohkem nädalalehtedest kui päevalehtedest. Kusjuures nädalalehed eelistavad reisikirjelduste autoritena inimesi väljastpoolt oma toimetust, niinimetatud kaasautorite poolt kirjutatud reisikirjeldusi. Samal ajal leiab päevalehtedest sagedamini just toimetuste liikmete reisikirjeldusi. Intervjuueeritud päevalehtede toimetuste liikmed tõid viimase põhjustena muuhulgas välja selle, et professionaalsed ajakirjanikud kirjutavad paremini ja toimetustel pole raha, et reisikirjeldusi sisse osta.

Küllaltki ootuspäraseks osutus, et väga suure osa traditsiooniliste reisikirjelduste eesmärgiks oli lugejaid informeerida erinevatest maadest ja kultuuridest ning kõige vähem leidus kriitilise tooniga reisikirjeldusi. Kuid veelgi ootuspärasem oli avastus, et kõige rohkem traditsioonilisi reisikirjeldusi oli kirjutatud Euroopa riikidest.

Töös analüüsitud kokku 36 traditsioonilist reisikirjeldust Postimehest, Õhtulehest, Maalehest, Eesti Ekspressist ja Eesti Päevalehest sobitusid kõik hästi reisikirjelduse teoreetilise raamistikuga. Analüüsist ilmnes, et 2010. aastal ilmunud reisilugudes esines nii vanemas eestikeelses reisikirjelduse teoorias rõhutatud žanri tunnuseid kui ka uuemas ingliskeelses teoorias välja toodud tunnuseid. Analüüsitud reisilugudest oli kõige rohkem lugusid struktureeritud „*in medias res*“ algusega ja keskosad olid jaotunud kas temaatilisteks või narratiivilisteks. Lood lõpetati enamasti reisikirjelduse fookuse seisukohalt rahuldava järelausega ja/või seoti loo lõpp algusega. Enamus reisilugusid sisaldasid ka klišeetid, mis on reisikirjelduse puhul taunitav. Üllatavaks osutus see, et reisikirjeldustes polnud peaaegu üldse näha dialooge ning kasutatud tegelastel puudusid enamjaolt nimed ja karakteri kirjeldused.

Käesolev bakalaureusetöö osutus kirjutajale põnevaks väljakutseks ja pakkus uusi teadmisi. Samas aitas see saada ülevaadet suurimate eestikeelsete ajalehtede reisirubriikidest ja seal ilmuvatest reisilugudest.

Summary

This thesis „Travel writings in biggest Estonian newspapers in 2010“ gives a view about travel writing theory based on Estonian and English material and also helps to understand what does travel writing really means. The recent material in Estonia, used in this thesis, is from 1967 and is mostly based on notes of Juhan Peegel and Endel Mallene. The newer theory is based on English theory and is not over ten years old. Using English theory was important, because Estonian journalism is influenced by western journalism culture and there is no current theory of travel writing in Estonian language.

Travel writing can be considered as one of the feature genre. Between travel writings and features there are many common parts. This fact is based on theory of both genres and also became obvious in the analysis. The biggest difference between these two genres is the subject. All the features can be written about events or people but all the travel writings focus on either travelling or on a place the author has visited. In both genres it is important to use characters, dialogs and carefully chosen details. These active journalists, who gave interviews, agreed that good details are very important in travel writings.

Based on analysis of traditional travel writings, that were from Postimees, Õhtuleht, Maaleht Eesti Ekspress and Eesti Päevaleht, shows that these pieces adjust well in the theoretical conception of travel writing. In addition to the signs that described older travel writings, the most travel writings also included „*in media res*“-beginnings. Travel writings had thematic middle section or narrative middle section. The most common endings of travel writing included a satisfying conclusion and/or were tied up with the beginning.

There were more traditional travel writings found from daily newspapers than from weekly newspapers. Whereby, daily newspapers published mostly travel stories from professional journalist and weekly newspapers mostly published travel stories from co-authors, who did not work regularly for that paper. The reasons, why daily newspapers prefer to publish travel writings from editorial board were mentioned in interviews – professional journalist produce better pieces and editorial board do not have money to buy them in.

The author of this thesis found it interesting and exciting challenge to write it. The same time it helped to get a good overview of travel sections and travel writings of Estonian biggest newspapers.

Kasutatud kirjandus

George, D. (2009). *Lonely Planet's Guide To Travel Writing*. Lonely Planet. Australia etc.

Hanusch, F. (2010). *The Dimension of Travel Journalism: Exploring new fields for journalism research beyond the news*. *Journalism Studies*, 11(1):68-82. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.informaworld.com/smpp/content~db=all~content=a915817290>

Hanusch, F. (2009). Taking travel journalism seriously: Suggestions for scientific inquiry into a neglected genre. Ettekanne. *Conference of the Australian and New Zealand Communication Association*. Brisbane 8-10 July. URL (kasutatud viimati mai 2011) http://www.cpe.qut.edu.au/conferences/2009/anzca/proceedings/Hanusch_ANZCA09.pdf

Hochschild, A. (2007). Travel writing: Inner and Outer Journeys. Kramer, M. & Call, W. (toim.). *Telling True Stories: A Nonfiction Writers' Guide from Nieman Foundation at Harvard University*. London: A Plume Book, 74-78.

Kalamäe, M. (1967). *Olukirjelduse pinge graafika sõltuvus stiilist ja struktuurielementidest*. Diplomitöö. Tartu Riiklik Ülikool, Eesti keele kateeder.

Kressa, K. (2010). Viivi Luik: kogu mu elu on kulunud iseendaks saamise peale. *Postimees*, 4. detsember.

Kõvamees, A. (2011). Minu-vaated maailmale. *Postimees*, 10. jaanuar.

McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Mallene, E. (1957). *Reisikirjelduse kujunemine ja areng eesti ajakirjanduses (kuni aastani 1878)*. Diplomitöö. Tartu Riiklik Ülikool, Eesti keele kateeder.

Norum, R. *How to be a Travel Writer*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.bgtw.org/how-to-be-a-travel-writer.html>

Olesk, P. (2010) „Lugupeetud...“ isiklik kirjavahetus.

Padernik, I.P. (1963). *Reisikiri 1963a. vabariiklikus perioodikas*. Kursusetöö. Tartu Riiklik Ülikool, Eesti keele kateeder.

Peegel, J. (1961). Olukirjeldus. *Abiks kirjasaatjale*. Tallinn.

Peegel, J. (1956). Olukirjelduse kui žanri kujunemisest XIX saj. eesti publitsistikas. *Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 151-163.

Peegel, J. (1955). Esimesest eesti algupärasest matkakirjeldusest ja selle autorist. *Looming*, nr 6. 755-761.

- Pullerits, P.** (1997). *Ajakirjanduse põhižanrid*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Remmelgas, L.** (1954). Meil ja mujal. *Looming*, nr 12. 1475-1478.
- Sirge, R.** (1956). Vana reisiraamatu uuest väljaandest. *Looming*, nr 8. 2086.
- Swick, T.** (2001). The travel section: Roads not taken. *Columbia Journalism Review*. URL (viimati kasutatud mai 2011) <http://www.thomasswick.com/articles/roadsnottaken.html>
- Tatrik, K.** (2011). *Reisikirjeldused Eesti ajakirjanduses aastal 2010 – Eesti Ekspressi näitel*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Zinsser, W.** (2006). *On Writing Well*. New York: HarperCollins.
- Zirnask, M.** (2008). *Olemushugu Eesti ja välismaa kaasaegses ajakirjanduses: võrdlevad perspektiivid*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

LISAD

LISA 1. Kvantitatiivse kontentanalüüsi kodeerimisjuhend

<p>1. Väljaanne</p> <p>2. Kuupäev</p> <p>3. Rubriik</p> <p>4. Pealkiri</p> <p>5. Autor</p> <p>5.1 Selle väljaande ajakirjanik</p> <p>5.2 Teine töötaja samast väljaandest, mitte ajakirjanik</p> <p>5.3 Inimene väljaspool toimetust, ent ajakirjanik (ka vabakutselised)</p> <p>5.4 Inimene väljaspool toimetust, ei ole ajakirjanik</p> <p>6. Reisikirja tüüp lähtuvalt Lischke autori tüüpide jaotusest</p> <p>6.1 loo jutustaja reisikiri ehk kriitiline</p> <p>6.2 avastaja reisikiri ehk meelelahutuslik</p> <p>6.3 heategija reisikiri ehk silmaringilaiendav</p> <p>6.4 teenusepakkuja reisikiri ehk nõuandev, soovitusijagav</p> <p>6.5 üksi eelpool nimetatud tüüpidest ei domineeri või neutraalne, segatüüp</p> <p>7. Subjekt</p> <p>7.1 Eesti naabermaad (Soome, Rootsi, Läti, Venemaa)</p> <p>7.2 Euroopa riigid (väljaarvatud Eesti ja Eesti naabermaad)</p> <p>7.3 Aasia (väljaarvatud Venemaa)</p> <p>7.4 Aafrika</p> <p>7.5 Austraalia (kaasaarvatud Uus-Meremaa)</p> <p>7.6 Põhja- ja Kesk-Ameerika</p> <p>7.7 Lõuna-Ameerika</p> <p>7.8 Eesti</p> <p>7.9 Araabia maad ja Lähis-Ida</p> <p>8. Reisikirjeldustes esinevad tunnused, elemendid, mis rõhutavad eestikeelses teoorias ja käivad suuresti just algupärase reisikirjelduse kohta</p> <p>8.1 Paralleelide toomine kodumaaga</p> <p>8.2 Pöördumine kaasmaalaste poole, üleskutse</p> <p>8.3 Esitatakse maa üldandmed ja/või ajalooline taust ja/või poliitiline olukord ja/või looduskirjeldusi ja/või sotsiaalteemad</p> <p>8.4 Esineb 8.1 ja 8.2</p> <p>8.5 Esineb 8.1 ja 8.3</p> <p>8.6 Esineb 8.2 ja 8.3</p> <p>8.7 Esineb 8.1, 8.2 ja 8.3</p> <p>8.8 Ühtegi tunnustest ei esinenud</p>	<p>9. Reisikirjeldustes esinevad tunnused, elemendid, mida rõhutavad eelkõige kaasaegsemad autorid, eriti George (2009)</p> <p>9.1 Klišeed (halb tunnus)</p> <p>9.2 Kasutatakse tegelasi (reisikaaslased ja/või kohalikud inimesed)</p> <p>9.3 Kasutatakse dialoogi</p> <p>9.4 Kasutatud on tähendusrikkaid illustreerivaid detaile</p> <p>9.5 Kasutatakse kõiki nelja eelmist elementi</p> <p>9.6 Kasutakse vähemalt kolme eelmistest elementidest</p> <p>9.7 Kasutatakse vähemalt eelmist kahte eelmistest elementidest</p> <p>10. Meelte kasutamine reisikirjeldustes</p> <p>10.1 Kirjelduses kasutatakse ainult visuaalseid tähepanekuid</p> <p>10.2 Kirjeldatakse visuaalseid tähepanekuid ja helisid või mõnda muud meelt</p> <p>10.3 Kirjeldatakse visuaalseid tähepanekuid ja helisid ning veel ühte järgnevatest meeltest: kompimine, haistmine, maitsmine</p> <p>10.4 Kirjeldamisel kasutatakse 4-5 meelt</p> <p>11. Alguse struktuur (George 2009)</p> <p>11.1 „<i>in medias res</i>“ - asetab lugeja kohe asjade ja sündmuste keskele, võib alata dialoogiga</p> <p>11.2 Pikem algus, milles antakse selgelt loo kontekst ja taust</p> <p>11.3 Teemaatiline algus – maad tutvustatakse ühe teema kaudu</p> <p>11.4 Veidra vaatenurga esitamine</p> <p>11.5 Lühike, lakooniline algus. Võib esineda müstikat.</p> <p>11.6 Kombinatsioon narratiivilisest ja teemaatilisest, rohkem kronoloogiline kui „<i>in medias res</i>“</p> <p>12. Keskosa (George 2009)</p> <p>12.1 Sündmused esitatakse autori valikul, nii et need toetaksid tema peamist mõtet (teemaatiline keskosa).</p> <p>12.2 Sündmused esitatakse kronoloogiliselt (narratiiviline keskosa)</p> <p>13. Lõpp (George 2009)</p> <p>13.1 Loo fookus tuuakse rahuldavale järeldusele</p> <p>13.2 Loo lõpp seotakse algusega</p> <p>13.3 Viiakse lugeja tavapärasesse maailma tagasi</p> <p>13.4 Esineb 13.1 ja 13.2</p> <p>13.5 Esineb 13.1 ja 13.3</p> <p>13.6 Esineb 13.2 ja 13.3</p> <p>13.7 Esineb 13.1, 13.2 ja 13.3</p>
--	--

LISA 2. Suulised intervjuud

2.1 Raul Ranne (Eesti Ekspress)

Alustame siis sellest, et mis Teie arvates reisikirjeldus üldse on?

Ta vist ongi reisi kirjeldus.... Tegelikult on see, minu arust, nagu ühe retke läbi elamine ajalehes, võib-olla ka mingi salasooviga, et äkki siis mõni seda teksti loeb, teeb selle reisi uuesti koos sinuga kaasa, võib-olla saab veel mingi elamusegi. Või vähemalt tahab ise minna ja vaadata üle... ühesõnaga elada kaasa. See reisikirjeldus tegelikult väga palju tänapäeval ei erinegi ju mistahes reportaažist või muust... Omamoodi reisikirjeldus on ju ka mingisugune reportaaž, näiteks kuskilt... Keila haigla... või ütleme, et mingisuguse haigla operatsioonituppa või lahkamise tuppa. Ideaalis võiks ta olla siis kirjeldus või lugu sellest, mida inimesed või suur osa inimestest või lugejatest pole ise kogunud ja siis sa üritad seda kirjeldada ja seda siis näidata....

Kas on ka mingeid kindlaid tunnuseid, mis teeb ühest reportaažist või mõnest muust kirjatükist just reisikirjelduse?

Vaata, see ongi nii, et viimasel ajal on näha päris palju žanre või tähendab, sellesse žanri, ütleme sinna kanti mingisuguseid selliseid lugusid, mis on tehtud nagu mingite reklaambülletäänide või siis kellegi teise jutu järgi lood. Sest reisikirjeldus, minu arvamuse järgi, peab olema selline... et see inimene nagu... ühesõnaga, et see reis peab olema tõesti toimunud või et see reisi ei ole... ütleme, et see on ikkagi selline kirjeldus, et kui sõidetakse rongiga, siis sa ikka saad aru või on selline tunne, et tunned kergelt seda tamburi lõhna ja võib-olla ka sellist natuke rataste raginat, et siis ta on nagu õige. Kui ta kirjeldab majasid, fassaade või räägib ütleme millestki niimoodi... kaugelt... ja ei ole nagu päris täpselt aru saada, kas inimene nagu ise kohapeal käis, siis ta nagu ei olegi kohe reisikirjeldus võid siis ta on nagu mingisugune reklaamüritus või mingi riigi tutvustus, et kuhu võiks nagu reisida.

Selge. Aga millised võiksid olla Teie arvates ühe hea reisikirjelduse algus, keskosa ja lõpp?

Et milline? [*Jah – K.T.*] (paus) See on mingi .... Ütleme... Eks see on ilmselt stiili küsimus. Mulle meeldib alustada nagu niimoodi, et esimene asi on mingisugune sündmus – mingisugune vahejuhtum või mingisugune aktiivne asi, millest see lugu nagu stardib.

Siis keskosas, siis ta väikestviisi selgitab, et noh kus ma olen ja miks ma olen, noh, selle sündmuse sees. Võib-olla väikest viisi tõmbab tagasi ja räägin miks ja võib-olla, jah, et mis seal huvitavat on ja mis selle eesmärk on. Ja lõpuks võiks see kõik ikkagi kulmineeruda mingisuguse puändiga, nagu. Noh, eks see kehtib tegelikult iga lehe või leheloo kohta. See peab olema... tegelikult, noh, kasutatakse sõna „rokkiv“. Noh, ajakirjanduse tekstides üldiselt. Et tekst peab olema rokkiv, et ta ei saa olla nagu igav.

Tegelikult ilmubki neetult palju igavaid lugusid huvitavatest kohtadest, mis tegelikult on nagu ühest küljest selline leheruumi raiskamine, ja teisest küljest ka selline ajaraiskamine. Eriti lugejale ajaraiskamine. See peab olema ikkagi selline, nagu seda sorti lugu, et võimas nagu rokkilugu, kus on nagu... Nagu mõned hakkavad niimoodi, et hakkavad sellise ägeda refrääniga, siis tuleb salm, salm refrään ja salm ja siis selline modulatsioon. Et jah, see skeem peab või võiks toimida ka loo puhul, aga, noh, jah... Küsi edasi, mis sul seal tuleb veel.

Et millised on siis need tunnused, mis teevad selle loo nii-öelda igavaks või mitte nii rokkivaks?

Noh need klišeed. Klišeed... ja, noh, pahatihti... mm... vot on üks asi, mis nagu... Vaid väga üksikud fotograafid oskavad pildistada elamust. See ei ole võimalik. Oled kuskil mäe otsas ja

sul on sees mingisugune eriline tunne, on ju. Teed sealt pilti või, noh, on mingi vaade, eks ole, ja siis sageli pärast pead seletama, et mis seal pildidel oli. Või kui näitad [*pilte – K.T.*] eks ole, et siis räägid, et vaata tegelikult oli päris lahe, et noh ... Loos tegelikult saab seda kirjeldada. Hea sõnaseadja, teatavate võrdluste ja nendega, saab seda teha. Et kui inimesed kirjutavad mingist ägedast elamusest ja situatsioonist, siis sellised, et noh – ei tegele sellega piisavalt või nagu... Või ütleme, jääb üksnes väheseks või väga sageli on tekstides sellist, et vot! see oli jah väga võimas vaade... Siis tegelikult see ei ütle meile ju midagi.

Kas see ongi kliše?

See ongi kliše. Võimas vaade ja-ja... maailma parim või noh midagi sellist. Või noh viimasel ajal kõige sagedamini esinenud kliše on muidugi see, et „ja siis me läksime kohta, kus mitte keegi polnud kunagi käinud“. Need inimesed nagu ei anna aru, et see... et noh, sellel... Selle... objekti nii-öelda giidid ongi teinud nii-öelda mingi ühe sellise vaatamisväärsuse, mis ongi nagu „koht-kus-mitte-keegi-pole-käinud“ ja iga 15 minuti tagant ilmub sinna keegi järgmine grupp.

Ja teine asi, mis on tegelikult veel suurem puudus, võib-olla kõige suurem puudus, on see, et kui reisikirjas ei ole inimesi. See on vähemalt minu veendumus. Et majad ja arhitektuuri pärleid ja mingisugune õhkkond ja noh, see on kõik ju ütleme mingi fassaad. Kui seal ikkagi selle reisikirja jooksul ei edene mingisugust sellist suhtedraamat või mingisugust konflikti või-või mingisugust sündmust, mis on seotud inimestega, siis sa kirjeldadki ju mingisugust fassaadi. See on nagu sa võid kirjutada teatriarvustust niimoodi, et seda etendust nagu ei mainigi – räägid seal kuidagi, et oli suurejooneline dekoratsioon ja vägev valgus ja niisuguseid termineid on ju. Ja siis tuli sealt punane valgus ja... Ja tead ju küll, et kui sa loed, siis see on ju raamatust raamatusse ja loost loosse nii. Ja sa märkad ju, et kõige olulisem on sageli ära peidetud selle taha, et inimestele tundub, et mingisugune kuulus maja või mingisugune kuulus ajalugu on olulisem. Ei, jaa – see, see tuleb ka kindlasti ära öelda, aga seda tehakse ju selle arvelt, et mis seal majade vahel tegelikult toimus inimestega, keda sa seal näed.

Kas inimeste puhul piisab nende tegevuse kirjeldamisest või peavad nad loos esinema dialoogis?

Oleneb. Noh see on üks selline võte. Mõni oskab kirjutada, nagu mõni mu töökaaslane, et mõni oskab kirjutada ja kirjeldada seda jube huvitavalt. Minule meeldib teha ikkagi niimoodi, et noh on mingisugune suhe ka nagu, et sul on selle mingi inimesega nagu mingi selline kontakt. Mingisugune asi, noh. See sõltub vist mingisugustest oskustest. Vahest aitab tead, kui kirjutad, iseloomustad mingisuguse kõvera vanamehe, kes istub mingisuguse väga olulise maja ees, selle vanamehe nägu ja silmi ja kirjeldad, kirjeldad, ilma, et sa tead väga nii... aga tegelikult see on ju ka, et kui sa oled seda vanameest juba mingi pool tundi silmanud, siis see on ju ka nagu mingisugune suhe juba. Mulle tundub, et see ei pruugi olla mingi sõnaline dialoog, aga mingi silmside või siuke...

Mis ma lugusid lugedes veel tähele panin, oli see, et tihti võetakse küll mingi tegelane, aga kirjeldatakse teda, näiteks ainult niipalju, et oli üks salliga taksojuht. Kas sellisest kirjeldusest Teie arvates piisab?

Ei piisa jah. Või noh tegelikult on see nüüd nii, et ega salliga taksojuht ei ole mingi selline eriline karakter. Kui ta oleks linna ainuke salliga taksojuht, olukorras, kus kõik ülejäänud on paljaste ülakehadega... /.../ Aga jah, et väga sageli kasutatakse selliseid kulunud võrdlusi.

Aga mis ma tahtsin enne veel öelda, et mis asi teeb igavaks, on see kah veel, et kui, no ütleme, inimene käib kuskil kaks, noo ma ei tea, ütleme, viis nädalat oli Peruu. Ja juhtus, nägi selle viie nädala jooksul ikka igasuguseid asju, on ju. Eriti kipuvad inimesed siis arva, et

nüüd tulebki siis selline reisikiri, kus tuleb: väljusime Tallinna lennujaamast ja siis saabusime Tallinna lennujaama ja vot, siis see viis nädalat peab ära mahtuma sinna vahele. See on ju võimatu. Ja lõpuks ongi niimoodi, et tuleb nii: siis me läksime sinna ja siis sinna, käisime seal, see oli tõesti ilus ja siis... ja siis see nii võimas ei olnud. Tegelikult on oluline võtta üks, noh mulle tundub, üks selline asi, konkreetne fookus ja seda siis mõnusalt läbi kirjutada. Siis tuleb parem välja. Kõige selline süngem kliše on see, kui kirjutatakse, et siis me läksime sinna ja siis see, et noh... Et see on halb või igav.

Puudutan nüüd uuesti seda teemat, mis me küll juba väljas rääkisime, aga äkki Te räägite siin uuesti lahti, et mis vahe on Teie arvates olemuslool ja reisikirjeldusel.

Ei, ei, ega ma ei arvagi, et neil vahet on, ausalt öeldes. Aga kui sa just nii küsid siis, ma arvan, et tänapäeval, reisikiri, see ongi üks hea olemuslugu. Olemuslugu, no ütleme, et sellist asja nagu stiilipuhas reisikiri, mis ei ole olemuslugu, mina seda ette ei kujuta. Võib-olla on mingisuguseid erinevusi, võib-olla see on kuidagi teistmoodi defineeritav ka, et reisikiri, see on nagu mingi eraldi... Aga mulle tundub, et see on ikkagi puhas olemuslugu oma kõige paremate külgedega, mis juhuslikult sattub olema kuskil reisi peal.

Kui tihti Te ise reisikirjeldusi kirjutate?

Ma kirjutan iga kord kui ma... kui ma kuhugi sattun. Siis ma ikkagi oma sellele Kohvri toimetajale Krister Kivile ütlen, et ma võiksin teha ühe väikse loo. Et ütleme, mulle nagu ausalt öeldes ei meeldi nagu reisil olles tööd teha, aga nagu mul ikkagi on mingi edevus ja kihk kirjutada, mingist detailid vähemalt. Just mitte nagu reisist, vaid reisil olemise detailist mingi kiri või lugu ja siis ikkagi noh vormistada see mingisuguseks selliseks....

Ma just nagu eile sattusin vaatama, ma näiteks kirjutasingi kolm aastat tagasi Peterburi metroost nagu mingi loo. Metrooga nagu assotsieeruvad mingisugused tunded ja mõtted ja siis samal ajal see metrooelu praegu ja... See on nagu... Ega ma ei teagi, kas see on nagu reisikiri. Aga ta on ikkagi ju mingi retk kuhugi.

Kas ma saan õigesti aru, et kui Te kirjutate oma reisikogemusest, siis Te tegelikult ei mõtle, on see reisikirjeldus või mõni muu žanr, milles te kirjutate?

Ei, ei, ei. See võib olla teinekord ka mingi etüüd hoopis. Või mingisugune mõtisklus. Ma kunagi kirjutasin ka ühe etüüdi hoopis teemal ee... Kaunase... öö... Ööst Kaunases. Ja see lugu tegelikult oli niimoodi, et me sattusime ühe mingi... mulle täiesti tundmatute leedukatega ühe siis nende leedukate hoovi ja hakkasime seal grillima ja jooma. Ja siis see lugu koosneb ainult sellest, kes seal olid, mis inimesed nad olid. Ma ei teagi, mis see on, aga see oli selline väike nagu etüüd sellest, mis vist andis nagu natuke sellist aimu siis leedu mingisuguste inimeste väikestest rõõmudest ja unistustest. Ma tunnistan, ma ei oskagi defineerida reisikirja. Aga kui sa nüüd küsid, siis minu jaoks on see reisil kirjutatud selline väike, noh mitte uudis kindlasti. Aga just selline kirjeldav... kas ta on siis väike selline etüüd või väike vaatluslugu.

Millest Te lähtute kui olete reisil ja teate, et Te hakkate sellest ka lugu kirjutama? Kas Te näiteks käitute kuidagi teisiti?

See on umbes niimoodi, et see, mis tekitab minus endas mingisuguse mõtte või tunde, värina. Et kui on midagi, selles hetkes või situatsioonis, selles kohas, selles inimeses, midagi erilist, mida väärtustada. Või noh, see oleks nagu midagi sellist, mis justkui ületab sinus sellise künnise või uudisliku künnise. Kaunis raske on... või noh, ütleme, et on sellised asjad, millest mina võib-olla ei oskakski midagi sellist teha, mingit lugu. Näiteks Tallinna vanalinnast. Või noh, tegelikult oskaks ka, aga noh, siis teeks juba kuidagi hoopis teistmoodi. /.../ Et noh, kui

ongi nagu mingi selline hetk või moment, mis läheb nagu jube korda, et siis võiks nagu sellest juba kirjutada ka, et äkki läheb see siis ka nendele lugejatele korda. Anda kuidagi niimoodi edasi, et see loeb ja kujutab seda ka kuidagi ette, et jah, see Kaunas ja see kirik ja nii-nii-nii pime eks ju, vihma sajab ahah, nii seal hoovis siis nii-nii, et seal on siuke aed ja ahaa, et see ja teine ja siis see hollandlane, kes on Leedus ja ahah, siis see, see, see. Vot, kui see inimene elab selle läbi niimoodi ja siis mõtleb, et nagu oleks ise käinud seal.

Kui Te tunnete ära selle hetke, et vot sellest tahaks nüüd kirjutada, kuidas Te siis käitute, kas võtate välja märkmiku või kuidas see Teil käib?

Viimati Usbekis ma kirjutasin iga päeva lõpus märksõnad – mitte midagi sellist pikka, aga märksõnad, üks ole. Kuigi ise arvasin, et ma ei viitsi mingit lugu kirjutada. Puhkusel olin ja mõtlesin, et mis ma seal ikka nii väga kirjutun. Aga pärast lehitsesin ja mõtlesin, et ei, ikka igas päevas on oma selline moment. Siis võtsin sellise fookuse. Aga kuidas kunagi. Tead, see on vana klassika ju, et paremad hetked jäävad pildistamata ja ülesse kirjutamata. Aga ütleme, et noh, aju on treenitud nii, et võib-olla ikka suudad seal midagi taastada. Ütleme, et noh seal samas Usbekis, ühes bordellis noh, et selle ma taastas inagu peas, aga selle sketši nagu ma kirjutasin pärast üles. Tundus nagu, et see on kuidagi selline huvitav moment. Samas on seal kuskil mingi kullast palee, kaunistest selline rusuv ja ängistav keskkond, üks ole, ikkagi mingisugune poolik islam seal ja siis mingi kaks sada meetrit kõiges sellest mingisugune toimekam selline bordell kogu oma uhkuses seal, mida varjatakse seal kuidagi selle ööklubi taha kuhugi. No seal oli nagu mingisugune selline hetk.

Aga üldiselt Te kirjutate lood valmis ikkagi koju tagasi tulles?

Jaa. Ikka jah. See on ikka kuidagi nii, et see ära tundmine tuleb ikkagi nagu tagasi tulles tee peal või niimoodi. Selle momendi nagu jätab meelde, et ahah, et kirjutad selle koha üles või võib-olla pildistad ka. Aga siis kui tuled tagasi või niimoodi mõtled, siis nagu validki selle kõige kõvema kaadri välja ja hakkad nagu seda kaadrit tegema siis.

Kui palju Te ise loete reisikirjeldusi?

Ma loen naudinguga. Ma loen autoreid, ausalt öeldes. /.../ Ja ma pean tunnistama, et ma loen teatud sellise loomingu kadedusega kõiki selle Krister Kivi raamatuid ja lugusid. Siis ma loen tõesti sellise suure naudinguga neid Luige omasid, sama sinu poolt mainitud kuti... [Ivari –K.T.] Jah, Ivar Soopani kirjutatud. Noh need on erinevad. Ühed kirjeldavad seda situatsiooni ikka niivõrd hästi, see tekst on nii hea. Teised mida sa loed, on seepärast, see on info. Et sa üritad teada saada mingi asja kohta. Mõned ei pane sinna sisse nii palju, et vot see maksab nii palju ja see nii palju ja mõned kirjeldavad neid inimesi, kes on seal välismaal aga nad teevad seda nii kuradi mahlakalt, et sul see lihtsalt tead jääb karp lahti.... Ja teised on need, kes kirjutavad sul, just nimelt, infot, tead: seal on kombeks niimoodi, seal tavaliselt ei tehta nii, seal... Ja, noh, see on omamoodi huvitav. Need on noh erinevad, aga ka ma loen ... /.../

Kuidas Te hindate reisikirjelduste üldist taset Eesti nädalalehtedes ja päevalehtedes?

See hakkab veidike taanduma. Täheandab, ühesõnaga, vot, jällegi, ma nüüd ei tea kuhu küsimise järgi sa selle paned, aga tegelikult on Eestis suur häda ja probleem selles, et sageli neid turismi-või ütleme reisi, reisilugude selline „kaasautor“ jutumärkides on mingisugune reisifirma, kes selle kuidagi kinni maksab. Muidugi sõltub ka kirjutaja meisterlikkusest, aga see jätab nagu pitseri. Sa ei pea seal ütlema, et vot „küll see on ikka vägev, kuradi, selline reisifirma“ või noh „ja see on lausa imeline koht“ – sedasi sa ei pea kirjutama. Nii otse. Aga mingisuguse pitseri see jätab ja ütleme mingisugused värvid jätab panemata. Ja tulemuseks on

kaunikesti selline veidi, ütleme, noh, selline reklaamihõnguline või. Või- või selline... noh... kehva lugu...

On see ainus põhjus, miks tase taandub või on seal veel mingisuguseid põhjuseid?

Lihtsalt, see lehe mehhanism on, vaata, selline ka, et lood ja rubriigid tekivad sinna, kus on mingisugune reklaam või mingisugune olukord. Et need päris iseenesest ei tekki. Nii palju kui on reisireklaami, nii palju on seda ruumi ka mingite reisilugude jaoks. Ja võib-olla nüüd reisireklaamide pealt see pragu siis nii õitsev ei ole. Et neid rubriike on siis suhteliselt vähe ja eraldi... Aga, ausalt öeldes, ma ütlen, et need asjad on niimoodi, et neid lugusid on suhteliselt vähe. Et tavaliselt kõik need välismaa lood on seotud hoopis mingisuguse sündmuse või *action*'iga. Noh näiteks see Liibanon ja midagi sellist nagu. Nii, et väga palju aega üldiselt selleks ei jää, et saaks kirjutata mingit sellist lahedat reisikirja. Nii, et ega selliseid mõnusaid reisikirju, mis on nagu räägivad ikkagi põhimõtteliselt reisist, seda on kõike vähe. Leiab ikkagi rohkem spetsiaalselt sealt, et mis sa räägid, et mis see ajakiri on, see Go Travel. Sealt leiab selliseid enamvähem stiilseid reisikirjeldusi. Aga ega reisikiri ei saa olla, ega saa ükski lugu, nii, et sa ise seda läbi ei ela. Noh, ütleme, et see lugu peab sisaldama ikka päris kõva sellist üle või läbi elamise momenti. Kui sa tunned, et see on kuidagi selline kauge või kohustuslik rubriigi täitmine, seda on tunda juba esimesest lõigust kohe ära. Ja selliseid on nagu liiga palju, mis ei ole liiga isiklikud, liiga läbi nagu tunnetatud, need on lihtsalt nagu täiteks.

Aga millisena Te näete reisikirjelduste tulevikku Eesti ajakirjanduses, ütleme, kümne aasta pärast?

Mul mingisugune naiivne lootus on, et sellised vanad klassikalised žanrid tulevad veel tagasi. Ma arvan, et see on võib-olla natuke, see hääbumine on seotud ka sellega, et keegi enam nagu suuri materjale lugeda ei viitsi. Lihtsalt seda võib põhjendada sellega, et noh lihtsalt loetaksegi lühemaid asju ja seda, mis sisaldavad mingisugust uudist ja see on nagu mingi kriteerium. Muidugi kõik see, mis on nagu selline muljeline ja elamuslik, et sada saadakse siis nagu kuskilt telekast, mingitest saadetest. Aga nii nagu ma loodan, tekkivad, noh ma ei ütle, et nendes ajakirjades, mis pragu nagu on, et nendes kõigis sealt tekib, aga mõnes nendes või üks nendest või kaks, ütleme, leiavad, et nad tahaksid teha selliseid lugemis, noh nagu asja lugemisnaudingut pärast - sinna ilmub kindlasti ka rubriik, mis on üks selline kindlasti väga hea, selline reisikiri. Noh, sellises heas kvaliteetses stiilis, mingisugune mulje, mingisugune läbi elamine, kus on võib-olla juures ka kast, et näe ühe selle riigi rahaühik on see ja see ka. Ma arvan, et mingi selline tuleb kindlasti. Seda on olnud ja see tuleb lihtsalt tagasi. See praegu on võib-olla lihtsalt selline aeg, kus väga palju ruumi ei ole ja tead kinokriitika jaoks ja raamate tutvustused, mis noh, on ka nagu omamoodi retked nagu. Ega ju ei ole ju ka lehtedes eriti palju reportaaži, kui sa märkad, selliseid klassikalisi reportaaže. Aga samas ma arvan, et nii reportaaž kui, ütleme, reisikiri, mis on ka nagu omamoodi reisikiri, kui ka ... ja mingid teravmeelsed arvustused, suured mahukad, korralikud arvustused. See on tegelikult ühe ajalehe sool ja pipar. Kui neid ei ole, siis jääb asi nagu igavaks. Mulle ikkagi tundub, et tele ja internet võtavad ikkagi kõik selle asja ära, mille nimi on kiire uudis või mingi siuke asi ja kõik see, mis on mingi, tead .... Vot see kõik leiab oma koha lehtedes ja see tuleb tagasi. Praegu on siuke nagu vahepealne aeg, kus, noh, on mingi ülemineku aeg.

Kas Te oskate kuidagi kommenteerida, et kuidas Teie toimetus leiab oma lugusid Kohvri rubriiki?

Ta leiab tegelikult niimoodi, et kas ajakirjanikud ise ütlevad, et kuule, ma tahaks teha, sest see ei ole nagu mingi eraldi maksustatav asi, see on vaba tahe. Või siis saadavad kaasautorid või noh inimesed. Nad on ikkagi sageli sellised inimesed, ma ütlen, et on reisifirma omanikke, et

kui ta käis Prantsusmaal, siis ta ikka kirjutab. Kaasautorid põhiliselt ja siis oma maja omad saavad ka. Ja ütleme siis ajakirjanikud kirjutavad ikkagi kordades paremini kui suvalised inimesed ja neid on ka parem lugeda. Kaasautorite lood sagedasti on sellised just need, et hakkasime siit minema ja lõpuks jõudsime siia tagasi.

Kas kaasautorid ise pöörduvad toimetusse, et tahaks midagi avaldada või... ?

Nii ja naa vist. Seda oskab paremini Kohvri toimetaja Kivi rääkida. Aga see käib niimoodi, et osad pöörduvad ise ja... Tead meil oli niimoodi, et eelmisel aastal see Islandil, kui see vulkaan purskas ja inimesi jäi kinni kõvasti, siis me kuulutasime välja reisikirjade võistluse. Reis mingite nende tuhapilvede all või mingi selline. Ja siis lasime neil kirjeldada seda, kuidas nad olid hädas kuskil lennujaamades ja kuidas nad ei saanud ja... Ja lubasime siis parimale kuskil 5000 krooni preemiaks, auhinnaks. Neid reisikirjasid tuli sinna ikka igavene hunnik. Ma täpselt ei mäleta, aga proportsioon oli umbes nii, et 30 või 50 reisikirja ja nendest viis olid sellised, mida nagu julgesid avaldada. Või mille puhul tundsid, et voh, päris huvitav. Ütleme, üks neist sai siis auhinna. See oli tegelikult jube selline vaev, et need lood olid kõik sellised ikka nirud, et... aga midagi pole teha. Inimesed, kes pole ikka selle töö peal, et ega nad tihti ikka väga hästi kirjutada ei oska. Et vaimult selliseid ägedaid lugusid oli ikka jube raske leida. Suur osa nendest 50st olid kõik ikka väga ühesugused, kuidagi palju selliseid imelikke klišeesid ja selliseid kunstlikke vaimukusi. Tegelikult oli see ikka selline suur vaev. Ma mäletan, et kui me siis venitasime ka, et äkki tuleb lõpuks mõni hea lugu ka ja siis inimesed olid vihased, et millal selle 5000 [krooni – K.T.] kätte saab juba-aaa-aaa-aaa..... [*Raul Rammee viib rusikad näo juurde ja raputab neid pisut hullunult – K. T.*]. Siis mõtlesime, et hea küll, teeme siis lõpuks selle raske valiku, aga ega tegelikult ei olnud sellist, tead, sellist eriti mõnusat lugu.

On Teil endal veel lisada midagi reisikirjelduste teemal?

Ma ütlen, et ma ei tea kuhu sa selle paned, aga kõige-kõige suurem viga ongi see, kui üritatakse rääkida ühes reisikirjas ära kõik see, mis reisi ajal üldse juhtus. See on tarbetu, igavam. Sest ega koguaeg ei ole ju huvitav, või noh, endal võib-olla on huvitav, aga sa ei saa ju koguaeg kirjutada, et „uu-uu“ ja teine asi on see, et ära arva, et head lood on need, mis on nende turismifirmade poolt kinnimaksud. See iseenesest ei ole nii, või noh vaata mõned on kohe väga sellise paranoilised, et ajakirjanik ei tohi mingil juhul reisifirma kuludega minna kuhugi reisima, et minu meelest on see nagu natuke ülepingsutatud, sest kogu maailmas kõik reisajakirjad ikka käivad kellegi kuludega ja... aga nad on ikkagi oma kirjutamises täiesti vabad. Kui nad ikka lähevad seal mingisuguse firmaga Egiptusesse, näiteks, ütleme et avatakse seal mingi uus *charter*-lennuliin ja lähed seal ja kui ta ikka leiab, et see on ilge sitt ikka, selles mõttes, et seal on ikka kõik möga ja väga halvasti, siis see ei ole mingi arvustus või see ei ole iseenesest mingi žanr nüüd, aga kui ta ikka leiab seda, siis ta peab saama ja suutma sellest ikka kirjutada ka, hoolimata sellest, et too firma selle talle kinni maksis. See on ka selline enesetsensuur. Võib-olla need reisifirmad ei kirjutagi väga ette, kirjuta nüüd niimoodi. Aga inimesed võib-olla isegi tunnevad, et vot, kui ma nüüd siis selle kuludega läksin, siis ei sobi siin ikka kirjutada nii või nii. Tegelikult on ju kohe tunda – sa loed seda, siis tihtipeale on need reisikirjad just sellised, nagu oleksid, tead, bussiaknast vaadanud kõike vaadanud ja on nähtud mingit ilusat asja, aga jah, et nagu päris katsuda ei ole saanud.

Ja sellisel juhul peab siis alla märkima, et kes reisi eest maksis.

Jah, see on nagu selline kokkulepe. See on ju tavaline, et reisifirmad kutsuvad ajakirjanikke kohtadesse, kuhu nad tahavad edaspidi turiste vedada. Ja see on loogiline. See on nagu lennukifirma näitab inimestele uut lennukit. Mingisugune mobiiltelefonifirma tutvustab mingisugust uut mobiili, aga siis tulebki öelda, et see firma nüüd tutvustas uut mobiili, mitte

sa ei hakka lambist, et küll on ikka hea mobiil... Samamoodi on reasidega – nad ju tutvustavad reise. Aga jääme ausaks – kui on möga, siis on möga, kui ei ole, siis on hästi, ja siis kirjutame alla, et see reisifirma viis meid sinna. Ja just eriti kui see on suurepärase koht ja sul on ainult head elamused.

Aga tead, kõik see tegelikult nagu minu meelest ei olegi nagu ikkagi reisikiri – see kui sa kirjeldad nagu mingit kohta. Reisikirjas on kõige huvitavam just see osa, mida see reisifirma ei korraldanud. Ta korraldab küll mingi sõidu, mingi hotelli, mingi asja, ma nih, väga ei tea, mis seal täpselt on, ma väga ei käi sellistel reisidel. Aga just see, mida see reisifirma ei korralda – mis juhtub siis. kui sa oled nagu omapead, see on nagu huvitav ja see ongi reisikiri. See, mis kirjeldab mingisuguste paketti ja kohta niisama, see on lihtsalt mingisugune reklaamtekst või, ütleme, reisitutvustus või koha tutvustus, siis seda mina ei pea kuigi heaks reisikirjaks. Reisikirjeldus peab olema mingi selline, et seal peavad olema inimesed, seal peavad olema isiklik läbielamine ja see peab olema mingis mõttes eriline. Ma ei tea, andma edasi mingi erilise tunde või mõtte.

Selge ja suured tänud Teile!

2.2 Rein Sikk (Eesti Päevaleht)

Kõige pealt ma tahaksin teada, mis on Teie arvates üks reisikirjeldus?

See oleneb tegelikult sellest, et kust ta ilmub ja nii edasi. Et klassikaline reisikirjeldus on nagu ikkagi selline raamat või brošüür. Teine asi on tõesti see, et mis ilmub siis seal ajalehes. Kindlasti hoopis kolmas on ta, tähendab, kuskile *blogisse* panduna või siis tähendab raadios mingisugune saade, kus siis ikkagi vesteldakse riigiti ja ikka rahvastest ja nii edasi ja nii edasi. Et mina siin... noh tõenäoliselt, saab see siin vaid üks asi olla, et jutt kusagilt seal, kus ei ole sinu kodu. Teistmoodi, et tõesti, et kui ma elan Kardinas võib-olla ma võiks siis naaberkülalt Huljast kirjutada ka reisikirja või, et jah... Ma ei oska selle kohta midagi tarka öelda.

On seal veel midagi, mis teeb just ühest kirjatükist reisikirja, on seal mingeid nüansse?

Eks see suhe on ka võib-olla. Et äkki ta peaks olema teatud määral nagu hariv. Mis ei tähenda kindlasti seda, et ta peaks olema ainult, kuidagi selline, turisti keskne. Aga lihtsalt, et kui inimene kuhugi kohta satub ja on selle materjaliga nagu tuttav, et tal [*lugejal*] mingi asi nagu lööks selline tuttav ette. Et jah võib-olla just selline harivus oleks üks oluline asi selle juures. Sest tihtipeale me käsitleme igasuguseid asju ajakirjanduses, ma ei tea, noh, Valgevene, Vene ja kui see jääb ainult nagu mingite ametiisikute tasemele on see jälle midagi sellist, et noh, siis see kindlasti reisikirjeldus ei ole. Ja kindlasti peaks olema ka kohal käidud, mitte nagu tarbitud ainult mingeid allikaid.

Aga mida see kirjatükk peaks nagu konkreetselt sisaldama, et see oleks reisikirjeldus?

Minu arust nagu selle klassikalise reisikirja koht ajalehes ei ole. Eriti praeguses maailmas, kus käiakse tõesti igal pool. Võib-olla kuu peal tõesti pole eks ju Eesti ajakirjanikud käinud. Aga maamunal on küll igal pool. Tal peaks ikka olema teatud uudisväärtus, mitte ainult see, et ma olen kusagil käinud. Kuigi vahetevahel tõesti juhtub seda. Arvestades seda, et ajakirjandust tehakse, kahjuks, aina enam kontoris. Ja aina vähem nagu tänavatel. Siis võib ette tulla väljaandeid, kelle reporter on tõesti pöördes sellest, et ma nüüd tõesti sõitsin kuhugi. Eriti võib-olla juhtub seda veel pealinna reporteritel. Läksin maale ja seal samuseski maapoe juures onud jõid õlut – ja sellest kirjutatakse pikk, aga paraku sisutühi lugu.

Te mainisite, et reisikiri peaks olema uudisväärtuslik, et milliseid uudise kriteeriumeid ta kandma peaks?

Minu teada ei ole uudisel mitut uudise kriteeriumit. Ta peaks ikka kandma kõiki neid, mida me uudiseks peame. Võib-olla, tänu sellele, et ta on väljapoole meie sellist igapäevast maailma – võib-olla mõni künnis on seal natukene madalam. Ütleme, kui Tallinnas, noh ma ei tea, avatase mingi järjekordne kunstigalerii või midagi sellist, siis, noh, kelle jaoks on uudis, kelle jaoks mitte. Üldiselt neid ikka suletakse ja avatakse vähemalt kord kuus või midagi sellist. Aga kui see juhtub näiteks Kapa Kohilas, ja lisaks sellele faktile annan siis tõesti juurde seda, mida see Kapa Kohila endast siis kujutab, see on siis see taust, kuhu see kunstigalerii on projekteeritud. Selles kontekstis ta tõesti, jah, muutub selliseks uudiseks ja see lävend selle koha pealt on see nagu natukene madalam.

Liikudes edasi reisikirjelduse struktuuri juurde, et on Teie poolt mingeid kindlaid soovitusi, milline võiks välja näha reisikirjelduse algus, keskosa ja lõpp?

Absoluutseid ei ole. Ma ei tea, mis asi on reisikirjelduse struktuur, kui keegi tark inimene on selle välja mõelnud, ma väga hea meelega loeksin seda. Minu jaoks kõik struktuurid panevad ikka paika selle, et kui ma mõtlen oma lugeja peale, mõtlen millises taustas tema nagu elab ja siis ma hakkan talle kui heale sõbrale kirjeldama seda, mida ma nägin. No ja kindlasti pean ma ära ütleva, et miks ma sinna läksin. Minu arust struktuur peaks tulenema nagu just selles, et mida sa öelda tahad, kuidas see, mida sa öelda tahad nagu kõige paremini kohale jõuaks,

eks ju. Kas kandev on pilt, kas kandev on hoopis intervjuu, eks ju, või on kirjeldus kandev nagu või- või hoopis mingisugused säravad tsitaadid. See oleneb asjast, siin ei saa mingeid reegleid teha.

Kas Teie arvates on ka mingi vahe reisikirjeldusel ja mõnel muul olemusloo žanril, näiteks reportaažil?

No kui... kui reportaaž on ühendatud tõesti sellega, et näidata erinevaid paiku kohti ja nii edasi, siis see annab talle nagu ühe väärtuse juurde kindlasti. Et siis ta pole lihtsalt enam, ütleme, et mingi sündmuse kirjeldus, vaid ta näitab tõesti seda sündmust selles ajas ja kohas ja, jaa-jaa tegelikult nii-öelda reisil käies on meie silmad ju alati jälle natukene teistmoodi lahti, kui on nad seda nagu meie tavapärasel kodukohas. Seda ma loomulikult julgeks soovitada igapähele, kes selle asjaga peaks kokku puutama. Minu arust, ma ei mäeta millal see nüüd täpselt oli, äkki viis aastat tagasi, kuigi Tallinn on minu sünnilinn, siis siin ma nagu ei ela, aga tihti käin, siis millalgi ühel pühapäeval otsustasime abikaasaga, et me teeme natuke turisti. Et läheme käime nendes kohtades, kus turistid käivad. Igasuguseid põnevaid kohti leidsime. See on tõesti see, et sa võtad sellise igapäevase aja maha, eks ju, ja hakkad vaatama ühte seda sama kohta nagu võõra silmaga, eks ju, inimesena, kes nagu taustu ei tea, noh, et mida see nagu peaks pakkuma. See teeb asjad palju huvitavamaks. Muidu on ikka see, et sa nagu vaikselt mõtled, et noh see maja on see, kust ma seda leian ja selle kohta ma ei tea midagi, ja hakkad seda vaatama nagu hoopis teise pilguga. Et see teeb kindlasti nagu lugeja jaoks asja huvitavamaks.

Nii, et põhimõtteliselt võiks kirjutada ka kodulinnast reisikirjelduse.

Ma arvan küll. Ma arvan, et see ei tohiks muutuda kindlasti nagu domineerivaks. Et siis kaoks nagu see värskus ära. Sellesse olukorda satub inimene tihti ka nagu siis, kui siis, noh see on nüüd nagu ajakirjandus väline teema, aga kui tal tuleb vastu võtta ka oma külalisi, välismaalt näiteks. Või ka kodumaalt kuskilt. Ma ei tea elad Kardinas ja võtad vastu oma Valga külalisi, noh. Mõtled, et mida sa nagu neile näitad, eks ju. Et mis on see, et mis nagu teeb selle asja oluliseks, et need märksõnad. Tavainimesega on lihtne. Ma pean oluliseks, ütleme, mingisuguse küla, näiteks Kadrina, see on just kui kõik see tähtsam – kallid inimesed, sõbrad. Aga just, et kui sinna hakata lisama nagu sellise teise inimese pilguga midagi, siis hakkad vaatama ja võib-olla sellest võrsub ka mingisugune selline tegu, või siis lihtsalt, et oi issand, kui räpane see tänav siin on, või siit on muru lõikamata või, et siin on mingi plank värvimata... Et võiks ju helistada siis vallavalitsusse ja öelda, et kuulge, jõle jama, mul tulevad nagu turistid ja plank värvimata, häbi ja... äkki lähebki õnneks.

Selge. Kui tihti teil ise tuleb reisikirjeldusi kirjutada?

Ma pole kunagi kirjutanud ühtki lugu kui reisikirja, tegelikult. Siin on nagu mingid muud kriteeriumid paigas. Ma just mõtlen siin, et üks näiteks, üks kõige eksootilisemaid või kaugemaid kohti, kus ma käisin, oli nagu siis Gröönimaal koht nimega Thule, kus asub siis USA sõjaväebaas, eks ju. Nii-öelda Gröönimaa lükk, mis peaks nagu, noh, et kui venelased otsustavad oma raketid nagu saata Washintoni, siis seal on jänkidemaa oma raketidega nagu... Aga mina sättisin enda jaoks nagu väärtuse siis hoopis sinna paika, et kui meil on Eestimaal nagu Ultima Thule ansambel ja seal on kuskil Thule, peab Thules kuskil kindlasti olema ka Ultima Thule plaat ja plakat. Ma rääkisin nagu Ultima Thule poistega, sain nende käest plaadi ja plakati ja viisin need siis sinna. Just hiljaaegu ma sain kokku kellegagi neist ja nad küsisid, et ei tea, kas see on seal ka kuskil alles, igal juhul olid nad ikka väga pöördes, kui nad mingi sellise asja kätte said. Lihtsalt, et „oi ma käisin kusagil“, et noh, „ja mis siis et käisid?“. Inimesed ikka käivad. Selles mõttes, et jah, ma ei ole nagu mingisugune selline reisikirjanik, et selles nagu võib-olla klassikalises mõttes, et käin reisil ja kirjutan. Sul on

ikkagi midagi muud ka öelda olema, lisaks sellele, et lisaks nagu sellele faktile, et sa asusid kuskil kaugemal.

Kui Te käite reisidel ja kirjutate siis sellest ükskõik, millises žanris sellest lugusid, siis millest Te lähtute ja millele Te mõtlete lugu kirjutades?

Ma mõtlen lugejale. Mõtlen lugejale, et inimesel oleks huvitav. Sest ma röövin selle inimese ajast, eks ju, et kui on, ütleme, lühikene lugu, siis ma röövin tema ajast ära seal minuti või kaks. Kui on pikk lugu, ma röövin tema elust ära kümme minutit, mida ta kunagi ta nagu tagasi ei saa. No ma pean ju talle midagi olulist andma. Et ta vahetaks selle kümme minutit, mis ta saaks pühendada oma kallimale, lastele, koerale, eks ju, või toa kraamimisele, et ta pühendaks selle Eesti Päevalehele ja sellele loole. Ma pean talle ju midagi erilist andma. Tähendab rääkima talle midagi sellist, mida ta ei tea. Et see on nagu küsimus. See, et millises žanris see tuleb, see on juba kolmanda järguline.

Oskate Te öelda, et milliste võtetega konkreetselt Te teete oma loo huvitavaks?

No ikka kirjeldada. Meie töös ei ole mitte midagi muud peale sõnajõu. Tuleb tõesti kirjeldada ja kirjeldada nii, et see kirjeldus ka inimesele tõesti korda läheb. See tähendab seda, et ei piisa tavapärastest epiteetidest, nagu ilus, kole. Võib-olla noh, see minu kõige kallim inimene on, no tead, pooliku näoga ja ühe jalaga, aga minu jaoks on ta kõige ilusam. Sest ilus on, noh, niivõrd lai mõiste. Sa pead tõesti rääkima, et mismoodi ta on ilus – mis lõhna sa seal tundsid, milline su enda sisetunne oli, milline oli valgus – kõike seda. Ja et see inimene, see on minu lugeja, kelle käest ma olen selle aja ära võtnud, et ta seda lugedes tegelikult nagu tunneks, et noh, et ma olen võtnud ta niimoodi hellalt pihku ja viinud nüüd sinna kohta ja et ta tõesti tunneks ja näeks ja võib-olla tunneks ka, noh, et ta suudaks ka võib-olla nuusutada seda kohta. Et siis on selline asi oluline ja ennast õigustanud.

Millised on teie arvates need põhilised vead, mida reisikirjutajad teevad või siis reisist kirjutajad teevad?

Ma arvan, et üks on tõesti see, et sa sattud sellisesse eufooriasse, et vot ma käisin nüüd seal. Noh, Käisid. Mis siis? Reis kui selline, ütleme, eriti ajakirjaniku jaoks, see on üks samasugune töövahend, nagu ma ei tea, üks fotokas või diktofon, noh. Aga reis kui selline, ei ole mingisugune väärtus omaette. Eriti ma näen seda tõesti, siin kitsamas Eestimaa ringis, kui siis tublid praktikandid tulevad ja sõidavad siin suvel kuskilt siin pealinna kontorist välja ja satuvad maale, siis nad on pöörases vaimustuses, eks. Andke andeks, aga minu jaoks on see nagu igapäevane elu. Vot see tuleks nagu ära unustada ja tuleks endalt ikkagi väga selgelt küsida, et miks sa sinna läksid ja miks sa valisid maailma oleva miljoni koha seast just selle. Okei, raha paneb siin mingisugused asjad paika, aga isegi selle ringi sees, kuhu sa siis selle raha eest jõuad, on ju, tähendab, ütleme kümme samasugust paika veel. Et miks ikkagi see? Teine on võib-olla liigne takerdumine mingisuguste ametlike reisijuhtide juttu ja mingisugustesse ajaloolistesse asjadesse. Kui me näiteks mõtleme, et mis meile endale jääb meelde, kui me käime kuskil. Okei, mõnes mõttes on see jah ka ajalooline tast küll, et kui ma olen ka mingisugusel nagu päris reisil käinud, mingi giidiga või nii edasi, millest ma üldiselt püüan nagu loobuda, sellepärast, et need on nii piinavad. Aga mulle ei jää tavaliselt meelde ühtegi aastaarvu. Mulle ei lähe need korda. Oluline on see, et sa näeksid neid taustasid ja kõike seda. Ikkagi rohkem nagu inimest ja just sellist enda projekteerimist sinna, mitte nüüd nagu minisugust reisijuhist maha kirjutatud asja. Tihti peale need reisijuhid, ütleme tõesti nüüd siin Eestis on ka hakanud nagu rohkem selliseid subjektiivseid ka tekkima, kas või võtame selle Marko Kalduri igasuguseid asjakesi [*Marko Kaldur on muuhulgas avaldanud raamatud „Reis ümber Eestimaa“, „Salapärase Eesti“ ja „Avastades Eesrimaad“ – K.T*] või see aga. Aga paljuski on need reisijuhid või brošüürid need, mis kätte saadakse, nad kannavad

ikka väga sügavalt kas kommertshuvisid või siis omavalitsuslikke huvisid, mille taustal kiputakse nagu maad taustad üldse ära unustama.

Te rääkisite enne, et reisikirjeldustes on vaja hästi osata asju kirjeldada. On seal veel midagi, mis teevad selle kirjelduse nagu inimlikuks või lähedaseks.

No tulebki olla inimlik, mitte ametlik.

Kas see tähendab seda, et seal peab kindlasti kasutama ka kohalikke inimesi?

No absoluutselt. Tähendab erandid on alati võimalikud. Kui ma nagu... Kusjuures see oli Maniaga, jah. Näiteks üks vingemaid eetri reisikirju, mida ma olen kuulnud ja inimesed peaksid saama seda veel Eesti Raadio arhiividest leida. Oli siis Mart Soosaare intervjuu Maia rannas Mania elanik Hallikiviga. Ja läbi selle Hallikivi suutis ta tõesti suutis välja tuua kogus selle Mania inimeste elu ja valu ja rõõmud ja looduse. Üldjuhul ma ikkagi eelistaks, et seal kindlasti oleks inimene. Mis ei tähendas seda, et tea peab ilmingimata olema. Igal reeglil on ju alati ka erandeid. Kui ma tõesti lähtun nagu plankude värvimise astmest või kuidas mõisad on hooldatud, siis nagu ei pea seal inimest olema. Aga eks see inimene ole ikka niivõrd elementaarne. Minu arust on just kõige olulisem nagu, et mitte sattuda krampi, et mingisugused reeglid on, et kas ma olen neid lugenud midagi ja tahan nüüd reisikirja samamoodi teha või siis.... Ma ei tea kas teile ülikoolis üldse räägitakse midagi reisikirjast.

Ei, ei räägita. Olemusloost küll, aga reisikirjast eraldi küll mitte.

No, vot. /.../ Minu meelest kogu selle maailma ja selle reeglite süsteemi sa ikkagi lood nagu enda jaoks seal koha peal. Selles mõttes tuleb nagu olla selline hästi lahtine. Mitte nüüd see, et mida ja kuidas. Loo piirid on sul ju enam-vähem algusest peale teada. Ütleme, et praeguste ajalehe mahtude juures, see on ikka ime kui sa üle kahe külje saad, eks ju. Kui saad seal ühe külje, siis pead mõtlema ka fotode peale, mis need seal annavad nagu, aga noh, võib-olla saad seal pool külge. Ja tõesti, see, mis on mõjus, on see, mida inimesed tahavad näha.

Ma mäletan, et see oli mu teine käik Tšernobõli, üks viis aastat tagasi või... Noh sel aastal oli eks ju juubel, et see oli üks viis või kümme aastat... või äkki oligi kümme, jah. Ja topelt külg oli arvestatud. Ja, noh, eks seal, vahutada oles olnud ühest teisest ja kolmandast. Ja millest mul oli nagu hästi kurb meel, oli tõesti see, et need teatud minutid, mis ma sain seal reaktori juures peatuda, sest nagu väge ei tahtnud oma tervisel ju ka viga teha ja nii edasi. Igal juhul oli päike täpselt sealt tagant ja ma sain sealt ka paar pilti teha, aga vahutada olek olnud, tead, maa ja ilm. Saatsin need pildid siia ära. Toimetajad sattusid pöörasesse vaimustusse sellest. Sellepärast, et selle päikse taustal, või noh, ta joonistus nagu, see neljas blokk joonistus nagu välja ääretult graafiliselt. Ja siis pandi tähendab, selle nii-öelda reisikirjana, pandi üle kahe külje see suur foto ja sinna alla üks rida allkirja. Ja ma arvan, et inimene sai kätte tähendab, sest noh, meis igauhes on see oma Tšernobõl olemas, eks. Et võib ka niimoodi. Tähendab selle reeglite süsteemi ja selle, et kuidas see kõik käib, selle joonistab sulle elu ette. Mina olin tollel hetkel tõesti nagu liiga klammerdunud. Ma mõtlesin, et ei ole seda või, noh, kust ma seda pilti nüüd saan. Inimestel siin läksid aga silmad särama, et ai kurat! Ja minu meelest see toimis, noh. Ja need jutud said loomulikult ka pärast ära räägitud kõik. Aga see kõik toimis jah. Et mis on see mis on nagu kõikse mõnusam, noh.

Ja näiteks teine asi, mis ütleme ei ole ajakirjandusest, aga seda võib nagu ajakirjandusse projekteerida. Et eks me kõik ole ju sattunud oma sõprade tuttavate juures ilgete piinade ohvriks, kui öeldakse, et ohh, ma käisin Tais või kuskil, ma panen sulle video mängima. Ja siis istutakse tähendab vaadatakse mingi, noh, võib-olla juba video endale ülesvõtjale ka juba suhteliselt niruks muutunud materjali, nagu tundide kaupa, eks ju, mis on kvaliteedilt jõe vilets, eks ju. Aga kuna me olem kõik hästi viisakad ja ei taha nagu pahameelt valmistada, siis vaatamegi selle asemel, et tõesti sõbraga lihtsalt mõnusalt juttu ajada. Või

siinsamas visatakse sulle hunnik pilte, et ohh, lase silmadega üle siin, et vohh ma käisin seal nüüd.

Üks mu tuttav, kes on ka kõva reisimees, ta lahendas selle probleemi enda jaoks nii, et ta tavaliselt teeb reisilt, ükskõik kui pikk või eriline see on, ta teeb ütleme nii kolm kuni viis pilti. Tähendab ta klõbistab küll seal ja nii edasi, aga tõesti ta võtab seal välja need pildid, eks ju, ja siis teeb need suurelt A-nelja [A4 formaadis – K.T.] ja neid ta siis näitab – hoopis mõjukam. Selles suhtes peab olema selline hästi kriitiline. /.../ Samasugune peaks nagu olema ajakirjanduses ka, et mitte uputada seal lugejat.

Räägime ka natukene olukorrast Eestis. Milliseks hindate Teie eestikeelsetes ajalehtedes ilmuvaid reisikirjeldusi?

Minu arust tõesti aina vähem on seda, nii-öelda ohhoo-efekti, et mõtle ma käisin reisil seal ja seal. Minu arust on see väga tore, sest tõesti inimesed reisivad ikka väga eristes kohtades. Aga võib-olla selle asemele tekib tõesti selliseid, ses mõttes häid reisikirjasid, mis avastavad sinu jaoks mingisuguse koha sinu kodu õue tagant, mida varem pole tähelepanud. Et see omaaegne nagu eufooria, et oo-oo ma käisin, seal eriti ütleme veel soveedi ajal veel mõnes kapitalistlikus riigis, siis oli veel eriti suur see eufooria. See on nagu kadunud, et ses mõttes on asjad nagu kuidagi paika jooksnud.

Mis põhjustel see niimoodi on toimunud?

Sellepärast, et inimesed liiguvad palju. Inimesed liiguvad, et tähendab pole mõtet nagu niimoodi nende raha eest nagu, näiteks ajalehe puhul, esitada materjali, mida ta võib tõesti ise kogeda. Samas on nagu rohkem mindud, mulle nagu tundub,... et reisikiri kui selline on pigem žanr, mis liigub oma lõpu poole, kui nagu tõuseb ja areneb. Sest reis kui selline ei ole enam niimoodi, noh mingi eriline väärtus. Mingite uute ja huvitavate kohtade külastamine, et seda on nagu niigi palju. Seda juhtub kogu aeg. Tõesti inimesed sõidavad New Yorki koosolekule, tulevad tagasi, et noh käisid reisil, aga, noh, mis siis, eks ju. Ja rohkem on tõesti seda, et ikkagi otsitakse seda erilist.

Mahtu võiks kindlasti nagu rohkem olla. Mahtusid võiks rohkem olla, aga samas kui juurde mõelda siin ka sellist tähendab igasuguseid ajakirju ja blogisid ja selline kirjanduse ja ajakirjanduse vaheline žanr, noh Petrone, see noh, minu-sari, et siis neid on ju tõesti pööraselt palju ju. Ikkagi hakkab mängima rohkem see isiklik kogemus.

/.../

Me natukene rääkisime juba varem ka, et milline võiks olla reisikirjelduste tulevik, et mis Te arvate, kas me kümne aasta pärast Eesti ajalehtedes näeme reisikirju?

Kindlasti näeme, sellepärast, et inimese huvi, sellevastu, et kus mujal midagi toimub... Et kui inimesed reisivad, siis selliseid reisikirju ka kuskil kindlasti ilmub, aga võib-olla tõesti selles suures i-päinduse revolutsioonis [*I-pad'ide laialdases kasutusele võtmises – K.T.*] on sedasi, et lisandub midagi muud sinna juurde, seda multimeedialikkust või seda sinna juurde.

Et vorm võib muutuda?

Jah. Aga samas võib-olla võimalik ka absoluutselt teistsugune areng. Selles mõttes, et kuna praegu sellele multimeedialikkusele niivõrd kohutavalt rõhutakse, et võib-olla see, et inimesel viskab see liiga kirev meedia pilt ära ja ta tahaks tõesti lugeda, just nimelt lugeda või kuulata just nagu väga konkreetset ja konkreetsest kohast, mis võib-olla ääretult selline lihtne, kuni selleni välja, et veebis praegu juba selliseid kanaleid tõesti leiab, mis sulle annab mingisuguse paiga loodushääli, eks. Kas need on lihtsalt loodushääled, sellega ma ei ole nüüd kursis, või tähendab, kas see on nüüd hääl lihtsalt *online*'is või on ta lihtsalt sealt. Samas ei ole üldse välistatud, et väga hea sõna korral kaob kõik see vilksuv, mulksuv ja vilistav sealt kõrvalt ära

ja jääb tõesti seal mingi kohapealt ainult sõna või ainult mingisugune pilt a nii edasi. Ütleme tugeva pildi jõudu võib seal National Geographic'us näha. Seal võib tõesti seda teksti olla palju, aga tihtipeale on just see üks pilt seal, mis selle kõik annab sulle. Ma ei oska öelda nagu. Et tegelikult praegu on need kõik teed valla.

Tähendab siin on tegelikult üks variant veel nagu... Korra mõtlesin sellele jälle, nüüd kui see tuhapilv siin ülesse tõusis jälle ja arvestades ka siin seda loogikat et me koguaeg hүүdes siin hurraa! majanduskasvule astume ju ikkagi iga sammuga sinna kuristiku äärele lähemale, kus jälle kus jälle käib see suur pauk ja nii edasi. Ja kui siia lisada veel ülemaailmsed näljahädad ja sõjad ja nii edasi, võib juhtuda kümne, viieteistkümne aasta pärast see, nagu on juhtunud mingites ulmeromaanides või filmides, kus inimesed elavad enda püstitatud aia taga ja nii edasi ja kõik, kes käivad seal aiast väljas on juba niivõrd suur väärtus, on ju. Et tõesti, juba aia taha pääsemini muutub nagu nii-öelda omaette väärtuseks. Või noh, vaatame kas või seda kui palju aedasiid niimoodi püstitatakse, eks ole. Berliini müür oli paha, eks ju, et nüüd juutide palestiinlaste vahele tulev müür, et see juba nagu on enam-vähem, eks ju. See, mis on mehhiklaste ja ameeriklaste vahel, et see on juba nagu absoluutselt *in*. Tõenäoliselt neid müüre ühel või teisel kujul hakatakse ehitama ka Euroopasse, sest aafriklaste ja neid nälja hädalisi jääb tulema ja tulema. Pole välistatud, et meie lapsed loevad seda geniaalset tööd, mis valmib nagu müüri taga. Kõik variandid on lahti.

Ma küsin veel lõpetuseks, et kuidas Eesti Päevalehe toimetus valib reisikirjeldusi ja nende autoreid, mida avaldada?

Kui meie inimene on kusagil tähendab reisil käinud, siis on tõesti see, et kui meie inimene on kusagil käinud ja midagi näinud, siis see sinna läheb ja teine pool on tõesti see, et oluline on ikka see, et mida ta nägi. Reis kui selline iseenesest ei ole väärtus. Ma arvan, et kõige enam selliseid reisikirju on viimasel ajal ilmunud Jaanus Piirsalu sulest, aga seal on ka kõik tingimused täidetud – punkt üks koha müstika, koht, kuhu nii palju ei satuta – ma ei tea, äkki Ameerikasse sattutakse ka rohkem kui Baikali äärde, või nii edasi. Punkt kaks tõesti väga hea kohalolu efekt, toredad inimesed ja kindlasti on ta sealt alati leidnud selle ühe olulise asja, mida ta tahab öelda, kas see on siis budism või sealsete rahvaste selline tohutu enesuse ja natsionalismi tõus ja nii edasi. Täheendab sellesse ta nagu süüvibki, et reis kui selline ei ole oluline. Ma arvan, et praegu enamuses eesti meedia väljaannetes rahaline olukord ei ole selline, et võidakse endale lubada seda, et lihtsalt osta sisse reisikirju sellepärast, et keegi on kusagil käinud. Pigem on probleem selles, et oma inimestele tööd ja leiba anda. Mis aga ei välista tõesti seda, et kui midagi on... aga praegu pigem on see olukord natuke nutusem, kui nagu selline, et raha pakk on laual ja, et noh, kuhu me nüüd need inimesed saadame. /.../

Kas raha on ainuke põhjus, miks Eesti Päevalehes ei ole kaasautorite töid või inimeste töid väljastpoolt toimetust just reisirubriikides?

Ma arvan, et teine asi on see, et kui me võtame meie arvamusküljed, siis ma arvan, et nii palju kaasautoreid, kui seal arvamuskülgedel on, seal on neid oluliselt rohkem kui [*Eesti*] Päevalehe endi töötajaid. See kindlasti ei ole põhjus, et ikka võime ja oskus kirjutada tähtsaid tekste ja selliseid, mis inimestele korda läheksid. Olen isegi vahetevahel saanud kirju postkasti, et käisin seal ja seal, et eks ma siis saadan need toimetajale ja siis nad neid vaatavad. Aga tihti peale on see ainuüksi see käimise fakt nagu... Aga tore, et inimene ikka käis ja proovis ja veel toredam, et ta selle kirja pani, et annab lastele, tuttavatele ja riputab blogisse lugeda. Et kas me siis peame seda ka 30tuhandes eksemplaris ka ära trükkima – see on iseasi.

Aitäh, Teile! On teil veel omalt poolt midagi lisada selle teema kohta?

Hetkel küll ei oska. Ses mõttes, et huvitav selline pakkumine. Ma pole kunagi varem reisikirjelduse kui sellise peale mõelnudki. Et see asi, mida ma olen teinud ja mida võib

kindlasti ka lahterdada reisikirjaks, tegelikult see ei ole nagu selle kohapealt. Nüüd need viimased asjad, näiteks homme tuleb lehekülg saamidest, eks ole, ja kahe nädala eest tuli kveenidest. Ma läksin sinna Norrasse ikka tõesti selleks, et nii enda jaoks kui kogu Eestimaa jaoks, avastada selline rahvas nagu kveenid. Ma ei tea, kui paljud inimesed varem teadsid seda, aga no ma olin ise samas seisundis ju.

Millise žanri alla sellist tüüpi lood võiks liigitada?

Aga mind absoluutselt ei huvita. See on teoretikute mure. Ma ei esita endale selliseid küsimusi. Teoretikud, palun liigitagu, sest kindlasti tuleb sellises ajakirjanduslikus kaoses nagu mingit selgust luua. Sellised reportaažilikud elemendid, et ma aitan inimest nagu sinna sisse viia, et see on nagu oluline, aga selline liigitus, see ei oma minu jaoks nagu mingit tähtsust. Las liigitavad need, kes oskavad.

Selge ja suured tänud teile veel kord!

2.3 Aigi Viira (Õhtuleht)

Tahtsin Teiega rääkida natukene reisikirjeldustest. Kuidas Te reisikirjeldust defineeriksite?

Vot, alustuseks ma tahaksin, et teie defineeriksite mulle, et mis see reisikirjeldus nagu teie arust on.

Teooria põhjal ma olen vaadanud, et traditsiooniline reisikirjeldus on siis mingi kirjutis mingist maast ja seda maad on siis külastatud maa enda pärast mitte mingisuguse sündmuse pärast. /.../ See on siis nagu ülevaade maast, mis sisaldab kirjutaja vahetuid muljeid ja tähelepanekuid.

Aa, et see on ikkagi nagu siis mingi kultuurlugu, nagu ma aru saan teist jah.

[*Täpsustan, kuidas ja mille alusel ma liigitasin bakalaureusetöös traditsioonilisi ja mittetraditsioonilisi reisikirjeldusi – K.T.*] Ma küsin korra veel vahele, et mis te minu käest ootate. [*Annan oma bakalaureusetööst ja analüüsi materjalist ning intervjuueritustest ja intervjuude eesmärgist põhjalikuma ülevaate – K.T.*]

Hea küll. Lähme siis edasi selle juurde, et kuidas mina seda näen. Kui te väidate, et sündmuse, mitte maa enda pärast, siis kaugeltki mitte ei ole see niimoodi.

Alustame nüüd sellest, et kuidas ajakirjanik reisile läheb. Variant a – ta läheb sinna reisifirma kutsel, mis on suhteliselt levinud, millega ei tegeleta mitte kunagi Õhtuleht – see on välistatud, et kellegi teise raha eest minna nagu reisile, et pärast sellest mingi lugu kirjutada. Küll on see teistes väljaannetes väga traditsiooniline, et käiakse nendel promo-reisidel, mis promovad nagu mingit konkreetset sihtkohta ja pärast kirjutavad. Sa oled seal ära käinud ja pärast kirjutad. Aga variant b – kuidas nüüd Õhtuleht toimib on väga lihtne, et tavaliselt tekivad need reisilood, tänu sellele, et keegi on kuskil käinud.

Toimetusest?

Jah. *A'la*, et kui ma käisin sõpradega Piiteris... Peterburis, et see on elementaarne, et see ajakirjanikuna näed sa nii palju asju, mis tegelikult on sinus huvitav ja sa kirjutad sellest reportaaži. Reportaaži vormis sellise kerge kirjeldava loo. Kõik see, mis sinna juurde käib, kõik selline *a'la* palju miski maksab võrreldes Eestiga, et ükskõik mis see ka ei ole, olgu see taksosõit või olgu see päts leiba – vot selle info ajad sa kokku nii mööda minnes. Ja loomulikult on siis abiks ka mingi konkreetne reisiteatmik, kus on veel nagu mingeid infokilde saada, aga ainuke asi, et kahjuks pole need piisavalt särtsakad ja huvitavad.....et just tavalist lugejat üldse lugema panna.

Ja selleks, et teha üks hea reisilugu, pead sa olema hea reportaaži kirjutaja. Asju tuleb lihtsalt näha. Mina olen ise oma reisilood kirjutanud vaieldamatult ikkagi nendest kohtadest, mis on sellised isevärki – olgu see Eurovisioon Kiievis või olgu see Eurovisioon Belgradis, kuhu ma olen sattunud täiesti töö põhjusel, aga et kasutades ära siis iga oma kogemust, antud lähetuse vormis, et pärast kirjutada siis lisaks ka selliste Eurovisiooni temaatilistele lugudele ka siis see reisikirjelduse lugu.

Ja see siis pannakse sinna reisirubriiki?

Noh eks ma ise toimetajana panin jah, et see siis juhtus veel minu toimetatud küljel.

Selge. Kui tihti te reisite ja selliseid lugusid kirjutate?

Mida aeg edasi, seda vähem ma nagu leian, et kui tegemist on ju minu isikliku puhkusega, et ma hakkam nüüd selle pealt nüüd oma tööandjale siis kohe reisikirjeldust kirjutama. Ma mäletan ühte konkreetset korda, kui ma käisin sõpradega Tais puhkamas ja pärast avaldas üks toimetaja-kolleeg koosoleku laua taga arvamust, et kui sa seal ikka käisid, sa võiksid ju ikka

kirjutada Tai seksiturismist ühe särtsaka loo. Ja vot, see on nüüd põhimõtte küsimus, et tegelikult on see kohatu ettepanek. Kui inimene läheb puhkama oma raha eest, kaheks nädalaks, siis ta ei lähe sinna naljalt tegema temaatilist lugu, mis eeldab ikkagi kohapealset uurimistööd. See oleks nagu korrekt, mis oli ka minu poolne pakkumine, et armas tööandja võib sel juhul mind ju komandeerida Taisse. Mul ei oleks midagi nädalase töö-*tripi* vastu ja seal see töö ära teha. Aga kolm aastat tagasi, kui ma loobusin Eurovisioonil käimisest, siis, tõtt öelda, ma ei ole ka ühtegi reisikirjeldust pärast seda enam pidanud kirjutama. Nii palju kui ma reisin, reisin ma omast vabast ajast ja see on absoluutselt minu isiklik aeg.

Kas Eestis on võimalik, et mõni toimetus maksaks mõne reisi eest lihtsalt selle mõttega, et tuleks üks hea reisilugu?

Ma hästi ei usu seda. Aga nagu ma mainisin on olemas väga palju promo-reise.

Kuhu alla on märgitud, et kes maksis.

Ma ei ole seda küll Postimehe puhul märgand, et nad oleksid oma Arteri reisilugudele seda lõppu kirjutanud.

Mina ikka leidsin selliseid ka.

Ei, täiesti võimalik. Ma tean, et meile kirjutas Iisreali reisist Villu Päärt, kes on Novaatori peatoimetaja ja kes käis seal oma raha eest ja samal ajal tegid reisifirmad väga suurt reklaami ka Iisreali reisidele. Siis me pidasime vajalikuks, Villuga kokkuleppel, et me kirjutada sinna alla, et ei käinud reisifirma toel, vaid oma raha eest. Et põhimõtteliselt see on üks variant lugu teha. Ma üldse ei vaidlusta seda. Ma arvan, et tegelikult see ilus idee et toimetus ise maksab vajadusel, see on hea mõte küll, aga ma ei ole seda praktikas kunagi kohanud.

Kas Teie toimetuses on kaasautorite lugusid või siis lugusid inimestelt kuskilt väljast poolt toimetust?

Et mul on üks hea kursusevend, kes on juhtumisi reisikorraldaja ja kes kirjutab väga häid reisilugusid. Ja just nimelt tema neid kirjutabki.

Aga need kaasautorid leitakse pigem siis ikkagi toimetuse liikmete isiklike kontaktide kaudu.

Ikka. Lihtsalt, et keegi peaks siis soovitama, et päris nagu meest metsast ikka kirjutama ei võta.

Aga mida üks hea reisikirjeldus peaks sisaldama?

Ma arvan, et täpselt seda, mida iga hea lugu peab sisaldama.

Mis need on?

Esmalt on kohe peaks olemas üks väga hea emotsioon, väga hea kirjeldamise oskus. Ei ole mõtet ju kirjutada kuiva ja igavat reisilugu. See on lootusetu. Ma ise ei loeks mitte ühtegi sellist. See lugu peaks sulle selle asja nagu emotsionaalselt kätte tooma.

Minu jaoks ei ole nagu valemit, kuidas lugu kirjutada, ma pehmelt öeldes arvan, et igasugune tehniline ülesehitus... et selle võid sa omandada nagu töö käigus. Kui sul ei ole kirjutamise annet, kui sul ei ole kirjeldamise annet, siis parem jäta see reportaaž kirjutamata.

Kas reisikirjeldusel võib olla ka selliseid kindlaid tüüpilisi alguseid, keskosi ja lõpetusi, mida Teie eelistaksite?

Kindlasti mitte. Mida ebatüüpilised on algus ja lõpp ja keskosa, seda parem.

Aga mis teeb ühest reisikirjeldusest halva reisikirjelduse?

Kui ta on igav, kui lugu on igav, kui seal ei ole mitte midagi. No kõige klassikalisemad halvad reisikirjeldused on teinekord olemas mingisugustes reisiteatmikes, mis on kirjutatud nagu reklaamlood. Ma olen neid kõike sada korda lugenud, siis ma pean seda veel ajalehest ka lugema. Ma eeldan, et autoril on mingi oma puude või oma nägemus. Ta näeb asju mida reklaamlugudes mitte kunagi ei ole. Ma toon näite, me nägime, ma ei tea kas sa oled seda Kiievi lugu lugenud, mille me kirjutasime Kiievi eurovisiooni ajal. Nädalate kaupa, vabandust, 10 päev tolgendasime mööda Kiievi tänavaid ja me nägime lihtsalt, suhteliselt kesklinna ligidal, oli üks mees. Me ei saanud üldse aru mida ta teeb seal. See mees seisis terve päeva sellel tänaval ja nii päevast päeva, seljas teksatagi, millel on need taskud, mõlemal nööbid küljes ja mõlema nööbi küljes rippus kett... ja selle keti otsas oli mobiiltelefon. Ja noormehe kaelas oli siis silt, mis andis teada, et palju maksab kõne. Mu kolleeg ütles selle peale, et täitsa imelik mõelda, et huvitav, kas see mees tahtis lapsena saadagi telefoniputkaks, teenusepakkujaks. Et telefoniputkaks, mis pakub siis mobiiltelefoni teenust inimestele, kellel omal mobiiltelefoni ei ole. Et sellised asjad ....Ma rõõmuga loen kõiki taolisi lugusid, kus on mingigi selline asi, mis on tõeliselt põnev, mis on teistmoodi. See, et keegi kirjutab mulle, et on vahva kesklinn ja on vahva vanalinn, see on igav. Reeglina kõikides linnas, kus on vanalinn, see ongi ju nagu vahva, siin ei ole midagi enam arutada. Detailid.

Detailid on need, mis maksavad.

Absoluutselt.

Kui Te ise kirjutate reisikirjeldust või kui Te kirjutate, kas Te mõtlesite pigem et kirjutate reportaaži või mõtlesite, et seal on veel midagi, millega Te peate arvestama selle loo juures?

(Paus.) Mis see midagi peaks olema?

Mina ei tea, ma pole ise ühtegi reisikirjeldust kirjutanud. Kui sa kirjutad uudist, siis ma eeldan, et mõeldakse uudise struktuuri peale. Et ma alustan kõige olulisemast ja lähen siis mööda seda pööratud püramiidi rada.

Kas see pööratud püramiidi jutte ei ole pisut vanamoodne juba?

See on ju vana teadmine, ma ei tea kas teile seda üldse seal osakonnas õpetatakse, aga see, mis teid tegelikult tabab, pärast seda et kui teil on nagu kõik need pööratud püramiidid nagu selgeks õpetatud... Et sa pead ju alustama lugu niimoodi, et inimene sealt ka edasi hakkaks lugema.

Ma ei mäleta nüüd, kuidas seda Kiievi lugu alustasin, aga ma ei usu, et see telefoniputka mees oli esimesel kohal. Neid asju oli nagu piisavalt palju mida kirjutada.

No protsessi on üldse väga pikk ja raske kirjeldada. Üldiselt ma ei analüüsi nagu iseenda lugusid.

Ma ikkagi leian, et sellise reportaaži vormis teksti kirjutamine sellest, mida sa oled näinud ja mida sa enda jaoks nagu analüüsisid, et... Minu jaoks ei mahu need asjad nagu sellise matemaatilise või geomeetrilise kujundi alla. See ei ole nüüd see. Võib ju öelda, et ajakirjanduse tegemine ei ole loomeprotsess, aga on ikka küll, just eriti selliste lugude puhul. Sa oled ju filter, sa lased selle kõik läbi enda. Kui sa oled ikka piisavalt kaua tekste kirjutanud, siis sa ei mõtle ju mingite püramiidide peale. Sa mõtled nagu selle loo taktis, sa hakkad seda ise ehitama ja loomulikult sa ehitad teadlikult, et ahah, siin ma räägin selle telefonimehe jutu ära, et ahaa, järgmine koht on samalt tänavalt seal olevatest tädides, kes müüvad seal tolmu sees suitsuvorsti. Võib-olla see kõlab nagu rumalalt aga ma kirjutatakse ju oma lood sisuliselt juba peaaegu valmis. Ma ei ehita neid paberi peal niimoodi, või arvuti

ekraanil, et ahaa, nüüd ma teen seda teksti huvitavamaks niimoodi. Ma pärast küll seda ise toimetan, aga et mul ei ole seda retsepti anda sulle.

Kui Te olete reisil ja Te teate, et peate kirjutama reisiloo, siis kas reisil olles toimite kuidagi teistmoodi või... teete mingeid märkmeid?

Loomulikult.

Millised need toimingud seal kõige olulisemad on?

Kõigi olulisem toiming on see, et sul on märkmik ja pastakas käepärast.

Et kohapeal kõik kirja panna?

Ei pane kõiki kirja, märkmed ongi märkmed. Märkmed on mõte, et mul tekib reagu see mõte, et ma panen selle praegu kirja, et ma ei tea noh, reisil olla, see märksõna... Et kui sa lähed lähetusse, siis sa ei mõtle enam, et ma pean kirjutama selle reisiloo. See on üks väga oluline vahe. See on see, et ma võin kirjutada reisiloo. Ja need märkmed... [*lause jääb lõpetamata, kuna Aigi vastab telefonile – K.T.*] Kuhu me jääme?

Ma küsin veel kord üle, et mis on peale kirjelduste ja detailide reisikirjelduste puhul oluline, mida tuleks silmas pidada?

Ma küsin nüüd vastu, et kui ma räägin märksõna reisikirjeldus või see reisilehekülge, et kuidas ta teil visualiseerub? Kas te mõtlete praegu, kui me räägime nagu reisikirjeldusest, et selle keskmine maht on *a'la* mingi 5000 tähemärki?

See on nüüd väga erinev. Näiteks kui vaadata Eesti Ekspressi, siis seal tõesti suured teksti massiivid. Nad teevad vahel üle kahe kolme lehekülje lugusid. Kui võtad kõrvale Eesti Päevalehe, siis nad kirjutavad 7-6 lõiku keskmiselt.

Õhtulehes on need tavaliselt mingi lehekülge poolteist.

Jah, et suhteliselt selline paras pikkus, aga see on nagu varieeruv. Maaleht teeb jällegi mahukamaid, aga esitab neid osadena, sarjadena.

No mina isiklikult ei usu, et lugeja tahab nädalast nädalasse lugeda reisikirjeldusi. Selles mõttes on ka Õhtuleht õudselt ennast ka positsioneerinud, et oleks palju nagu selliseid tarbija reisilugusid.

Need ongi seal enamuses.

Nüüd viimasel ajal küll jah. Me oleme nüüd reisikirjeldustest hakanud vaikselt loobuma. Vabandust. [*Aigi heliseb telefon – K.T.*]

Et põhjendus, miks teha praegu neid tarbijalugusid, on tegelikult väga lihtne, et inimestel on raha vähe. Ja kes ikkagi reisida tahab, peab ka ilmselgelt koguma, et siis on targem nagu võimalikult palju viidata sellele, et mil moel, kuhu ja kas on kasulik, noh maakeeli öeldes, kuidas kasudega kaubelda, on selle nimi. Et ma ei usu, et tänasel päeval reisikirjeldus oleks nagu väga asjakohane. Et on suhteliselt nõder teha surematu reisikirjeldus, siis just nimelt, kas sellest samas Taist, kus praegusel, kus see reis on tegelikult tohutult kallis. Ta ei ole inimestele enam kättesaadav. Et no ma ei tea.

Kas ma saan õigesti aru, et Teie silmis on reisikiri nagu see, et inimene õpib selle maa kohta ja läheb ise sinna samale reisile ja teeb selle siis seal omal naha läbi?

No tegelikult peaks ju reisikirja mõte see olemas, et ärgitada teist minema mingit sama või paremat kogemust saama. Ma pean ausalt tunnistama, et mina läheks Kiievisse iga kell tagasi.

Ja nii edasi, et... aga ma olen ka veendunud selles, et reisikirjeldus käivitabki, see on nagu mingite erinevate juhtumite jada, mis sinuga nagu antud kontekstis juhtuma hakkab.

Ma arvan, et tean väga täpselt, et miks me lõpuks otsustasime kirjutada Belgradist reisiloo. Sest kui sinu reis sisuliselt algab sellega, et su kohver lõhutakse praktiliselt pilbasteks nagu, kui Tallinna ja Belgradi vahel, kuhu vahepeale jääb ka Praha, ja see jätkub sellega, et Belgradi vanalinna majas sa jääd lifti kinni ja sind nõustab umbes 20 Serbia inimest, kuidas sealt liftist pääseda, omas keeles [*Aigi naerab – K.T.*], eeldusel, et sa saad sellest aru ja ainuke asi, mida nad suudavad sulle õpetada on, et proovi hüpata, et äkki siis see lift hakkaks liikuma. Et no, ma ei oleks ajakirjanik kui ma selle peale seda reisilugu kirjutama ei hakkaks, Selliseid veidraid asju tuleb sellistel reisidel ette ikka tegelikult tohutult palju. Reisikirjeldust sa ei... noh, oletame, oleks nõme kirjutada situatsioonist, kus sa lähed reisile giidiga. Selles mõttes mulle isiklikult ei pakuks need samad promo-reisid nagu erilist pinget. See on tegelikult see, kus sind suunatakse ühest kohast teise ja sa ei leiuta ise suurt mitte midagi. Sa pead ikka ise nagu nägema ja sealt tulebki see vahe sisse, et mulle siiralt ei meeldi giididega reisid või reisijuhtidega reisid, aga kõik see, mis hakkad nagu ise kogema, koos nende väikeste veidrustega, et sinu eest ei liigutata ühtegi asja ära – see saab sind käivitada. Mind siiralt ei käivita see kui ma näen kahekümnendat kirikut ja mulle öeldakse, et see on vahva kirik, no halloo! See ei ole huvitav ja see ei ole ka lugejale huvitav.

Kui palju te ise loete reisikirjeldusi ajalehtedest?

Kuidas ma nüüd ütlen. Absoluutselt kõik oleneb tekstist. Kirjutaja meisterlikkus on ära näha ikka praktiliselt esimesest sõnast. Et variant a – et see sihtpunkt peaks mind õudselt huvitama, siis ta võib isegi halvasti kirjutama, eks ma kannatlikult ikka loen läbi Aga muidu küll, et ta peab olema hästi kirjutatud. Üldiselt nagu tuttavate inimeste poolt kirjutatud asju ma loen ka nagu erilise huviga. Eriti kui ma tean, et ta on sinna või teise kohta suundunud. Aga üldiselt ma ikka väga ei taha lugeda. Ma pean tunnistama, et märksa huvitavamad, igasugused reisilood kui eesti ajakirjanduses ilmuv, on pahatihti reisiportaalides. Siin ei ole midagi teha, et need on nagu töö spetsiifika küsimused, seal sa pead nad läbi surfama. Näiteks ma ei viitsi pingutada, ma ei mäleta kas see oli Naiste Leht või Naised....see vist oli ikka Naiste Leht, kus ka mingi väga väikeste blokkide kaupa... et ühelt poolt on see selline väga hariv ja lõõv, et sa saad nagu kiiresti need killud kätte, aga teiselt poolt, et üsna ruttu saab ikka ka edasi keeratud lehekülge. Sa üsna kiiresti haarad ära ja noh...ta ei eelda süvenemist ja ega sa ei süvene ka, ja ma ei mäleta ka neid üldiselt.

Millist hinnangu Te annaksite üldiselt eesti ajakirjanduses ilmunud reisikirjeldustele viimasel ajal?

Ma ei tea. Algab ikka vist kõik autorist, et ma ei .....et ühelt poolt mulle ei paku nagu absoluutselt pinget need *a'la* Naiste Leht, need lühikesed, nii-öelda asjad, mis balansseerivad tarbijalikkuse ja emotsiooni vahepeal. Ta on lühike ja ega sa sealt suurt mingit lugemisnaudingut küll ei saa. Heal juhul, see on selline juba professionaalne kretinism, et kui mõni lause on sündaktiliselt valesti vormistatud või midagi sellist. Ja väga pikki, mis hakkavad sealt kuskil üle 5000 tähemärgist ja edasi minema, et ma lihtsalt ei leia, et ma peaksin nende peale oma aega raiskama, kui ta ei ole jube hästi kirjutatud. Ega ma ei oska öelda. Ma ei saa öelda, et eesti ajakirjanduse reisilood oleks nüüd asjad, mis mulle jubedalt korda läheksid.

Aga oskate Te ennustada, et milline võiks olla olukord just nagu ajalehete reisikirjelduste seas ütleme kümne aasta pärast? Milline see tulevik olla võiks?

Ega nad kuhugi ei kao ju. Ega siis tühja kohta alles ei saa jääda, sest millega siis see koht täis tehakse, kus peaks oleme nii-öelda reis. Sest niikaua, kui müüakse reisireklaam, ei kao

reisikirjeldused mitte kuskile. Aga ma ei tea, ma arvan ikka, et see peab balansseerima ikkagi kuskil selliste Naiste Lehe selliste jupitatud loo, tarbimine pluss emotsionaalsuse, ja siis *a'la* Krister Kivi tohutu sellise emotsionaalse loo vahe peal. Nagunii jääb ta sinna keskele jälle. Ega ju jalgratast ei leiutata, me võime siin rääkida viie aasta pärast uuesti siin ameerika stiilist ja siis briti stiilist – minu mäletamist mööda, meil praegu käib siin selline vaheldumine jälle, lõppkokkuvõttes, ega ükski ajakirjanik ei loo ju ka isikuvälisid... see käib iga teksti kirjutamise kohta, et ikkagi sa lased selle emotsiooni nagu läbi ise enda.

Kui sa lähed nagu reisikirjeldust kirjutama, siis oluline on see, et mida sa näed. Mida sa näed, midagi sellist, mida mitte keegi teine ei ole varem näinud. Ja kui sa suudad seda väga hästi kirjeldada, siis sa oledki kirjeldanud hea reisiloo ja ega siis... ma arvan, et see on omaette klassikaline žanr. See on täpselt samasugune klassikažanr nagu *a'la* draamatekstidest komöödia või tragöödia. Ega midagi teha pole.

Te olete palju rääkinud, et Teie jaoks on oluline, et reisikirjeldus oleks emotsionaalne. Mis teeb ühe reisikirjelduse emotsionaalseks?

Ma olen näinud kahte tüüpi kirjutajaid. Ühed on kuiviku tüüpi ja teised on emotsionaalsed tüübid. Kuiviku tüüpi inimene ei kirjuta iial emotsionaalset teksti, see on selge. Ma arvan, et kui inimesel on empaatia võime olemas ja kui inimesel on olemas lugemus, leksika, oskus märgata, siis on võimatu kirjutada null emotsioonidega teksti. Ma kordan veel kord, ma ei talu kuivi tekste ja see on ka balansi küsimus, ega paksu värviga ei maksa ka liialda. Mida parem on su leksika ja seda emotsionaalse on ka su tekst ja sa oskad neid õigeid sõnu õigetes kohtades kasutada, et see tekst mõjuks originaalsena ja, et see ka oleks originaalne, et ta ei oleks klišee.

Kas reisikirjeldus peaks olema humoorikas?

Kui sa juba veidraid asju oskad märgata, siis ta lõpuks ju ongi humoorikas. Ma ei kujuta ette, kuidas pentsikute asjade tähelepanekuga ja nende kirjapanemisega saab teha nalja vaest lugu. Vist ei ole võimalik.

Kui oluline on Teie jaoks, et reisikirjelduses oleks olemas ka kohalik inimene oma karakteri ja tekstiga?

See oleneb. See on selge, et kui sa... jälle ma tahaksin näha ajakirjanikku, kes nohikuna mööda tänavaid vantsib ja mitte ühegi inimesega mitte ühtegi sõna ei vaheta. Mingid küsimused on ju ikka tekkinud. A'la sa võid ju isegi teed küsida inimeselt või kui sa juba sellise vaimustusest põleva pilguga või sellise uudishimuliku pilguga ringi vahid, ma ei tea, need inimesed tulevad sulle ise vastu või ise suhtlema.

Aga kas neid inimesi peaks siis pärast ka oma lugudes ka kasutama?

Kõik see, mis sul on käes... Eks sa pärast siis teksti pealt vaatad, kas sul on seda vaja või ei ole vaja. Oleneb situatsioonist. Kui see su loole midagi juurde annab... See on selline sisetunde küsimus.

Tulles tagasi jälle selle püramiidi juurde, siis ma ei suuda nagu mõtestada kõiki reeglite järgi. Mida kauem sa seda tööd teed, siis... Reeglite tundmine on küll elementaarne ja ka nende selgeks õppimine on elementaarne, aga kui sa kirjutad lugusid ainult nende reeglite järgi, siis need ei ole enam huvitavad lood.

Te väitsite varem, et reisikirjeldused on Teie väljaandes muutunud just sellisteks tarbijalugudeks. Ja selle põhjuseks oli siis see, et inimestel pole raha, et reisida.

No see on üks põhjuseid. Olgem ka ausad, et ega me kahekümnendat lugu nüüd vahvast Egiptuse reisist küll kirjutama ei hakka ju. Ja jällegi kui me oleme siin katsetanud, et *a'la*, ma

ei mäleta, kas see oli nüüd Katrin Lust-Buchanan, jah, vist oligi tema, kes kirjutas meile Argentiinast. Aga ikkagi endal tekib lõpuks küsimus, et kas ta nüüd lugejale natuke kaugeks ei jää. Selleks, et Argentiina kohta lõppude lõpuks lugeda, ei pea sa kaugeltki reisikirjeldust lugema. Selle jaoks on nagu muid kanaleid ja muid allikaid ka.

Aga mida Te arvate argumendist, et just vaesel ajal tuleks inimestele pakkuda reisikirjeldusi, sest see tutvustab neile võõraid kultuure, kuigi nad ei saa neid ehk vahetult kogeda, aga saavad siis seda reisikirjeldusest teada?

Ma ei ole sellega absoluutselt nõus. Vabandust, teised kultuurid ja kõik need asjad ja kõik see, mis puudutab nagu teisi maid ja riike, et milleks siis inimestel, vabandust väga on taevakanalitega televiisorid. Milleks meil on siis kodudes olemas raamaturiulid, okei ma olen ise kirjutanud lugusid sellest, et tänapäeva inimesed ei loe enam eriti raamatuid. Aga palun väga, õppige see raamatute lugemine ära. Ükski ajalehe tekst ei suuda võistelda meisterlikult kirjutatud raamatuga. Mahu erinevused on juba tohutult suured. Ma küll ei näe nagu põhjust, et ajaleht oleks siis see kanal, kust inimesed siis ammutaksid kokku puuteid uute ja teiste kultuuridega – Halloo, sõbrad! Me ikka mõtleme küll siis ajakirjandusest jube hästi ikka. Pildid lähevad üha suuremaks ja tekstid üha meelelahutuslikemaks, et mis kokku puuteid kultuuriga!? Tule taevas appi, söö või tina. See ei saa ju niimoodi olla.

Ja kui selle küsimuse mõte on selles, et ajaleht peaks olema külaküünaal või haridusedendaja, ma ei tea, ma väga ikka ei usu sellesse.

Selge. Minu poolt oleks nüüd kõik, kui teil endal veel midagi selle teema kohta lisada...

Ei, aga kui sa tahad, siis võid need saata mulle veel meile. Sest ma saan aru, et kõik see mida sa üritad, on nagu väga põhjalik, aga ma tahaksin siin sinu suuri tiibu küll natuke kärpida natuke, et see kõik ei ole üldse nii pidulik.

Alustades sellest, et printmeedia on kõige ebapidulikum meedia vorm. Glamuurivaba meedia vorm. Ja tõesti ei leia, et ajalehe reisikirjeldus saab võistelda näiteks televisiooniga. Liikuvat pilti ju pole. Teine asi on ka see, et kui su maht on seal mingi üks lehekülg, poolteist või kaks, siis ükskõik kui palju sa ei püüaks seal pilte panna... ma ei tea, mul on tunne, et see pole ikka see. Sa pead ühes kahest nagu alla andma, kas vähem pilti ja rohkem teksti või teksti arvelt rohkem pilti. Aga ta on ikka nagu seal kahe vahel.

Võib-olla siis ongi lahendus, et reisikirjeldused kolivad kõik online'i.

Jah, võib-olla see nagu ongi mõistlik, sest paberväljaanded ju kõik piirangutega. Ma ei tea. Kui tulla selle juurde tagasi, et peaks nagu näitama nagu neid võõraid kultuure ja lugejale tutvustama või... Ma mäletan, et kui, see oli õige veel lähiminevikus, kui kolleeg pakkus välja, et oo, kirjutaks sellest vahvast India reisirongist, et see on see kuninglik rong, selline suhteliselt kallis Indias... Pärast, kui see ära ilmus ja me olime otsustanud, et väga kena ja mahupoolest ka nagu sobis, et siis küsis paar kolleegi, et aga miks me seda kirjutame, et seda ei jaksaks ükski eestlane osta omale, sellist reisi. Ja need küsimused ongi. Me paneme nagu lehekülje täis ja, nagu üks mu häid tuttavaid ütleb, et ajakirjaniku töö ongi nagu kajaka tegemine, et see on lehekülje täis tegemine. Ta mõjub lõpuks küll niimoodi jah. Ta ei ole ei see väga emotsionaalne reisikirjeldus, mida ma ise just läbi elan, ta ei ole ka see tarbijalugu, ta ei ole nagu mitte midagi. Minu meelest see balansseerimine on nii kummaline ja see johtub ikka sajast erinevast asjast. Seda ma usun küll, et reisiküljed jäävad, aga ega ma ei tea, äkki aasta pärast on kõik klassikalised reisikirjad siin tagasi. Võib-olla me kirjutame jälle vahvast Egiptusest ja veel vahvamast Soomest. Praegu näiteks on Läti trend. Eks see nii käibki.

Selge. Aitäh teile!

LISA 3. Kirjalikult vastatud küsimused

3.1 Mari Peterson (Maaleht)

I Olemus ja tunnused

1. Mis on Teie arvates reisikirjeldus?

1.2 Mis teeb Teie arvates ühest kirjatükist reisikirjelduse?

Vastus sisaldub küsimuses – selline kirjatükk, mis kirjeldab reisi. Eeskätt isiklike vahetute muljete kogum.

1.3 Mida üks hea reisikirjeldus peaks Teie arvates sisaldama?

Isiklike muljeid pikituna ajalooliste faktidega, põgusat ülevaadet kohalikest toitumiskultuuridest-kaupadest-suviiridest-transportivõimalustest ja kõige selle hindadest ning muidugi fotosid nii vaatamisväärsustest kui ka kohalikest oludest. Kui võimalik, siis kindlasti oleks abi ka kaardist, kuhu märgitud tähtsamad külastatud kohad. Vurtsu lisavad leidlikud ja vaimukad võrdlused, mõne iseloomuliku (või vastupidi – erandliku) situatsiooni üksikasjalikum kirjeldus, mõne kohaliku toidu retsept jne.

1.4 Millised võiksid Teie arvates olla hea reisikirjelduse algus, keskosa ja lõpp?

Alguses oleks hea saada üldine ülevaade külastatavast riigist või piirkonnast, pisut taustaandmeid. Lõpus kokkuvõtte isiklikest muljetest ja ehk ka mõned soovitusel ja/või hoiatused neile, kes kavatsevad samasse kanti reisida. Ning kõik muu kuskil seal vahepeal.

1.5 Millised on halva reisikirjelduse tunnused, omadused?

Esimene halbuse tunnus on muidugi see, et lugeda on igav. Kindlasti ei tahaks lugeda ainult läbikäidud linnade ja vaatamisväärsuste nimekirja, kus puudub isiklik mulje ja/või põgus ajalooline taust. Samuti pole hea, kui reisikirjeldus läheb liiga isiklikuks. Ning kindlasti ei meeldi enamikule inimestest sellised reisikirjeldused, kus on otsitud ja välja toodud ainult või peamiselt negatiivseid aspekte.

1.6 Mis vahe on reisikirjeldusel ja olemuslool?

Mh... Ausalt öeldes kujutan ette, et reisikirjeldus võib olla ka olemuslugu. Kuid kindlasti ei ole iga olemuslugu reisikirjeldus.

II Isiklik kogemus

1. Kui tihti Teil reisikirjeldusi kirjutada tuleb?

Harva.

2. Mil määral Te oma reisist kirjutades mõtlete, et kirjutate reisikirjeldust?

Enam-vähem pidevalt. Sest sel juhul ma ei kirjuta ju enda tarvis reisipäevikut, vaid midagi, mis on mõeldud lugemiseks laiemale ringkonnale ning seega ei saa olla liiga isiklik.

3. Millistest põhimõtetest Teie oma reiskogemusest kirjutades lähtute?

Püüan põimida sisse ajaloolist jm taustainfot, pööran tähelepanu loo sujuvale ülesehitusele ja liigendusele, et lugeja loo sisse ära ei eksiks. Kindlasti lisan isiklike muljeid ja emotsioone, kirjeldan mõnd seika detailsemalt ning hoolitsen selle eest, et loo juures oleks piisavalt huvitavat pildimaterjali. Katsun mitte liigselt üle nämmutada seda, mida on juba kümneid kordi kirjutatud, vaid leida uudseid vaatenurki.

4. Kui teate, et peate hiljem oma reisist kirjutama, kas käitute reisil olles kuidagi teisiti? Kuidas?

Teen juba enne reisi pisut eeltööd ja katsun lugeda lugusid, mis teised on varem kirjutanud. Reisil olles teen kindlasti märkmeid. Pilte teen ma hobifotograafina niikuinii ohjeldamatult.

5. Millised on põhilised vead, mida reisikirjutajad teevad?

Eeldavad, et lugeja teab kirjeldatavast piirkonnast sama palju kui kirjutaja ning ei anna taustainfot. Ei kontrolli fakte ja nimede õigekirja, vaid usaldavad liigselt oma mälu. Ei pööra piisavalt tähelepanu loo liigendusele. Pildimaterjali osas on asjad viimastel aegadel õnneks paremaks läinud – enam ei pakuta kehva seebikarbiga kehva filmi peale või armetult väikese resolutsiooniga tehtud pilte, reeglina lisatud pildimaterjalist midagi ikkagi leiab (kuigi valguse, teravustamise ja kadreeringu üle saab enamasti ikka norida, kui tahtmist on...).

III Olukorrast Eestis

1. Milliseks hindate reisikirjelduste hetke seisuga eestikeelsetes suurimates ajalehtedes?

1.2 Kas reisikirjeldusi avaldatakse piisavalt?

1.3 Kuidas Teie iseloomustaksite Eesti suurimates ajalehtedes avaldatud reisikirjeldusi?

1.2 Milline on Teie arvates Eesti suurimates ajalehtedes avaldatud reisikirjelduste tase lähtuvalt lugemisnaudingust?

1.3 Millisena näete reisikirjelduste tulevikku Eesti ajakirjanduses järgmise kümne aasta pärast?

Ausalt öeldes ei julge neile küsimustele väga üheselt vastata, sest viimasel ajal pole endal olnud paraku aega teisi lehti hoolega jälgida, rohkem olen silma peal hoidnud reisiblogidel. Eks need viimased ilmselt võtavad üha enam võimust, kas või juba seetõttu, et pildid saab jooksvalt üles laadida ning kohe vabas vormis põgusad muljed juurde kirjutada, liigselt muretsemata õigekirja jms pärast.

On jäänud mulje, et Eesti Ekspressis avaldatud reisikirjeldused on üldiselt mõnusalt loetavad, teistes lehtedes on tase kõikumam. Ka tundub, et reisilugusid ilmub suurtes ajalehtedes märksa vähem kui veel 5-6 aastat tagasi. Aga see on vaid mulje ja nagu ma juba ütlesin – mu lugemus on üsna pisteline...

Tahaks muidugi loota, et reisikirjeldusi trükipressis siiski ka edaspidi väärtustatakse. Tundub, et kõige paremini sobib reisikirjeldustele ajakirja formaat (parem paber, järelkult ilusamad pildid, parem liigendamisvõimalus). Ka võiks minu meelest päevalehete nädalalõpulehtedes reisirubriik au sees olla.

Maalehe näitel tuleb tunnistada, et kunagistest üle kahe külje ulatuvatest terviklikest lugudest on paraku saanud järjena avaldatavad jupid turismireklaami lehekülgede vabade aukude täiteks. Iseenesest on see halb, sest nii ei teki inimesel terviklikku pilti ning vahel jääb ühe loo kahe osa vahele isegi mitte nädal, vaid koguni 2-3. Teisalt – hea, et seegi võimalus on.

Mis puutub lugude valimisse, siis tegelikult väga ei valigi – kirjutavad peamiselt need, kes juba varem on Maalehele kirjutanud või need, kes meie lehest/ajakirjast teiste kirjutatud lugusid lugenud ja neist innustust saanud ning meie võtame nende lood tänuga vastu. Ning kui võimalik, püüame põnevatel reisidel käinud ja kirjutamiskunsti valdavatele tuttavatele auku pähe rääkida, et nad oma muljed kirja paneks.

Õnneks saavad nii Maalehe kui ka ajakirja Maakodu veergudel suuremat tähelepanu ja rohkem pinda väärt traditsiooniks kujunenud Maalehe ja Maakodu reisid (tellimiskampania käigus on võimalik võita reis, millel osalevad ka lehe või ajakirja töötajad ning mis tavareisist erineb näiteks selle poolest, et rohkem käiakse botaanikaaedades, parkides ja aiandites, ka meelitab kord reisi võitnuid järgmine kord juba oma raha eest kaasa tulema suuresti juba tuttav ja turvaline seltskond). Neid lugusid kirjutavad peamiselt Maalehe ja Maakodu ajakirjanikud, pikkides juurde reisikäinute muljeid. Nii et kas või juba seetõttu võib loota, et reisikirjeldused Maalehest siiski päris ära ei kao.

3.2 Verni Leivak (Postimees)

I Olemus ja tunnused

1. Mis on Teie arvates reisikirjeldus?

Lugu, mis kirjeldab reisil nähtut ja kogetut reisil käinu muljete põhjal.

1.2 Mis teeb Teie arvates ühest kirjatükist reisikirjelduse?

Kui lugeja saab külastatud kohast ettekujutuse.

1.3 Mida üks hea reisikirjeldus peaks Teie arvates sisaldama?

Huvitavat ja infot silmaringi laiendamiseks.

1.4 Millised võiksid Teie arvates olla hea reisikirjelduse algus, keskosa ja lõpp?

Algus peab kutsuma lugema, keskosa hoidma jätkuvalt tähelepanu ja lõpp... Lõppu ei tea kunagi ette.

1.5 Millised on halva reisikirjelduse tunnused, omadused?

Kuiv faktide loetelu, emotsioonitus.

1.6 Mis vahe on reisikirjeldusel ja olemusloomel?

Palun vaadake ajakirjanduskorüfeede õpikuist! :)

II Isiklik kogemus

1. Kui tihti Teil reisikirjeldusi kirjutada tuleb?

Vastavalt sellele, kui tihti on reisil käidud ja kas see reis ka lugejaile võiks huvi pakkuda.

2. Mil määral Te oma reisist kirjutades mõtlete, et kirjutate reisikirjeldust?

Kogu aeg, kogu kirjutamise aja!

3. Millistest põhimõtetest Teie oma reiskogemusest kirjutades lähtute?

Ei saa küsimusest hästi aru...

4. Kui teate, et peate hiljem oma reisist kirjutama, kas käitute reisil olles kuidagi teisiti? Kuidas?

Ehk kogun rohkem kirjutamiseks materjali ja pildistan rohkem. Iseasi, kas neid pilte ja teadmisi hiljem kasutan. Mis aga puudutab käitumist, siis muidugi ei käitu ma kuidagi teisiti kui tavaliselt!

5. Millised on põhilised vead, mida reisikirjutajad teevad?

Kirjutavad siis, kui reis juba ununema hakkab.

III Olukorrast Eestis

1. Milliseks hindate reisikirjelduste hetke seisuga eestikeelsetes suurimates ajalehtedes?

Võiks olla tunduvalt rohkem.

1.2 Kas reisikirjeldusi avaldatakse piisavalt?

Ei.

1.3 Kuidas Teie iseloomustaksite Eesti suurimates ajalehtedes avaldatud reisikirjeldusi?

Need on tänu autorite erinevale käekirjale nii erinevad, et neid on pea võimatu võrrelda.

1.2 Milline on Teie arvates Eesti suurimates ajalehtedes avaldatud reisikirjelduste tase (lähtuvalt lugemisnaudingust)?

Väga erinev.

1.3 Millisena näete reisikirjelduste tulevikku Eesti ajakirjanduses järgmise kümne aasta pärast?

Loodan, et kirjeldused lähevad - nagu reisikirjanduski - üha inimlikumaks, lähtuksid rohkem kirjutaja isiklikest elamustest.